Олег Чорногуз

Канни і виноград

Олег Чорногуз

КАННИ І ВИНОГРАД

Пограбування на вулиці Степана Руданського

(Повість-пародія)[1]

Пролог

У гардеробній, перехилившись через бар'єр, сива немолода жінка, сторожко озираючись, щось нашіптувала на вухо довгов'язому, з цапиною борідкою чоловікові. Довгов'язий кивнув головою, поспіхом одягнувся і вискочив на вулицю Там він зупинився і, погрожуючи кулаком у щойно зачинені двері, багатообіцяюче вигукнув:

– Ну, постривайте, анцихристи! Я вам покажу…

У цей час протилежним боком вулиці проходив сержант міліції Квочка. За своєю професійною звичкою він насторожився. Все це видалося йому дуже підозрілим…

Троє проти одного

Усе сталося блискавично. Арнольд Іванович Шлапаківський не встиг завернути за ріг будинку, як перед ним виросли три лиховісні тіні.

– Інкасаторський мішок або життя, – ввічливо запропонувала гриваста тінь, погладжуючи професора по рукаву імпортного макінтоша. Друга тінь ненароком послизнулася і, раптом матеріалізувавшись, боляче вдарила Арнольда Івановича по плечу.

Шлапаківський деяку мить повагався, і його мозок з кібернетичною швидкістю видав потрібну інформацію. Він рішуче простягнув свою ношу незнайомцям:

---

[1] До відома окремих читачів ця повість писалася в дружньому співавторстві з письменниками гумористами Владиславом Бойком та Іваном Немировичем. *(Щиросердне зізнання автора).*

– Беріть. Усе-таки життя дається один раз, а мішок, може, ще колись роздобуду, – сказав він і попростував до свого під'їзду.

Жертва плутає слід

Нарада була коротка.

– Ну що ж, – покусуючи інкрустований мундштук косівського виробництва, сказав майор Ситорчук. – Доповідайте.

Сержант Квочка заклопотано крякнув, розгладив неймовірно руді прокурені вуса й почав:

– Сьогодні о дев'ятнадцятій п'ятдесят п'ять троє невідомих учинили напад на відомого професора Шлапаківського. Єдиним свідком цього інциденту був шофер автомашини номер 13-13 Логвин Дмитрович Голубей. У будинку, де мешкає професор, є винний магазин «Три келехи». Голубей саме підвіз туди інкасатора. Інкасатор зайшов по гроші, а шофер заходився протирати вітрове скло. Раптом він почув приглушені голоси й побачив чотири постаті на тротуарі. Одна з них належала Арнольду Івановичу Шлапаківському, якого Голубей добре знав. Три незнайомці оточили професора, і за мить в руках одного з них опинився професорів мішок. Кинутися за грабіжниками Голубей не міг, бо чекав інкасатора. Він гукнув професора, але той, не озираючись, пішов до під'їзду.

– Так-так, – постукав майор Ситорчук мундштуком по краєчку столу. – Що ви на це скажете, лейтенанте Фостикове?

– Я гадаю, – рипнувши новенькою портупеєю, відчеканив молодий лейтенант з серйозним і проникливим поглядом, – що напад готувався на інкасатора.

– А ваша думка, сержанте Квочко?

– Кардинально заперечую, – підвівся з крісла сержант. Він помітно накульгував на праву ногу. Це майора насторожило, але він удав, що нічого не бачить.

– Підстави?

– Рівно через сорок дві секунди після пограбування мій мотоцикл зупинив Голубей. Ще через вісім секунд я уже був у під'їзді. Ліфт, на моє щастя, не працював, і через дев'ять секунд я наздогнав професора на дванадцятому поверсі. «Професоре, – питаю, – що сталося? Вас пограбовано?» Шлапаківський зняв окуляри, протер носовичком. Носовичок був чистий і як мені вдалося помітити, з ініціалами «П. М.» Я одразу збагнув, що це ініціали Парфенони Микитівни, професорової дружини.

– Коротше, – перебив Ситорчук. – Що вам відповів професор?

– Я ж до того й веду, товаришу майоре. – Професор, уявіть собі, відповів, що з ним нічого не трапилося! І пошкандибав вище, на чотирнадцятий поверх. Далі я його не переслідував, бо все це здалося мені дуже підозрілим. Я вирішив дізнатися, куди перед цим заходив професор, і встановив, що він був: а) в аптеці, б) у книгарні «Фоліант» і в ювелірному магазині. На розі власного будинку його пограбували...

– Чому ви не викликали собаки? – запитав майор.

– Не було рації, – поважно відповів сержант. – Слід посипали сигаретами «Київський фільтр». Я сам пронюхав усю місцевість від ювелірного магазину до зупинки таксі.

У кабінеті запала тиша. Майор Ситорчук чиркнув запальничкою, і всім здалося, що прогримів гарматний постріл. Майорова рука помітно тремтіла.

– Дивно, – пробурмотів він. – Дуже дивно. Нічого подібного у моїй практиці ще не траплялося.

Раптовий візит

Арнольд Іванович Шлапаківський стояв над ванною у дуже незручній для його задавненого радикуліту позі й натирав спину доберман-пінчерові за кличкою Цуцик[2]. Песик жалібно поскиглював,

[2] Надто допитливим читачам пояснюємо, що Арнольд Іванович з дитинства кохався у класиці й свого песика назвав, як ви здогадуєтесь, ім'ям героя однойменної байки Л. І. Глібова.

дивуючись, чому це його – собаку благородного походження – миють не шампунем, як завжди, а дешевим яєчним милом.

Вода, доведена до температури 36,8°, мирно шуміла в крані. Із кухні долинало поважне шипіння срібного самовара – справжнього тульського, зразка 1899 року, який, після незначної реконструкції, успішно працював на батарейках типу «Меркурій-12». Правда, цих батарейок давно вже не було у продажу, тому самовар довелося через трансформатор підвести до електромережі. Парфенона Микитівна, професорова дружина, подзенькувала блискучими бігуді з нержавіючої сталі, й велику вітальню сповнювало її інтимно-грайливе меццо-сопрано:

Я любила водолаза –
Русий чуб,
А попавсь мені професор –
Книголюб...

Це була улюблена пісня, яку Парфенона Микитівна наспівувала своєму професорові протягом ось уже сорока років їхнього бурхливого сімейного життя. За її словами, в ранній молодості вона справді мала якийсь фатальний роман з русоволосим водолазом, що плавав на рефрижераторі «Громобій» і привозив їй із екзотичних морів співаючі черепашки, а одного разу привіз навіть черепашку з королівською перлиною. Правда, перлина потім виявилася фальшивою, і романтичний водолаз, за словами Парфенони Микитівни, назавжди пірнув у глибини її безкомпромісної пам'яті.

У хвилини сімейних незгод Парфенона Микитівна виконувала цю пісню також у дещо зміненому варіанті, натякаючи ще й на якогось «верхолаза – чорний чуб», з яким теж нібито мала фатальний роман. А щоб надто вже допекти Арнольдові Івановичу, вона часом рішуче викидала із пісні слова й подавала її майже афористично:

– Я любила чорний чуб, а попався книголюб, – і переможно дивилася на професора.

Раптом пісня урвалася. Парфенона Микитівна з переляканим виглядом вскочила до ванної.

– Дзвонять. Міліція… – прошепотіла вона і, здається, зібралася непритомніти.

Арнольд Іванович пішов до дверей. На порозі стояв бронзоволиций міліціонер з жовтим планшетом у лівій руці. Правою він узяв під козирок і відрекомендувався:

– Майор Ситорчук.

Постріл у тиші

Вони сиділи в просторому професоровому кабінеті, який нагадував до деякої міри антикварний магазин і водночас скидався на комору книготорговельної бази. Професор розповідав довго й нудно, але майор був напрочуд тактовний і слухав так, ніби це була найцікавіша розповідь у його житті. Але разом з тим непомітно для професора його пильне око з фотографічною точністю фіксувало своєрідний і досить-таки парадоксальний інтер'єр кабінету. Поруч з масивними кріслами епохи Катерини II, роялем фірми «Брокхаузъ и сыновья» та мініатюрним макетом замку в стилі пізнього барокко десь мало не XVIII століття ліпилися стелажі виробу Ірпінської та Корюківської меблевих фабрик. А на стелажах дружними рядами тіснилися твори сучасних поетів, прозаїків і драматургів. Окремий стелаж у найдальшому кутку було відведено для сатири й гумору. На столі перед професором лежав товстий, пожовклий від часу фоліант з ледь помітними слідами облізлої позолоти, який чекав на свою реставрацію.

Майор Ситорчук давно чув про відому бібліотеку професора Шлапаківського. Адже це була чи не єдина книгозбірня, якщо не в усьому світі, то принаймні в республіці. Доводилося чувати Ситорчукові й відгуки про неї з боку літераторів. Більшість була в захопленні. Проте зараз його цікавило інше. Й коли старий нарешті скінчив розповідати про свої гімназичні роки, майор, зрозумівши, що розповіді не буде кінця, чемно перебив:

– Пробачте, Арнольде Івановичу… А чи не працювали ви коли-небудь у фінансових органах?

– А чому це вас цікавить? – насторожився професор.

– Бачите, – тоскно смокчучи порожній косівський мундштук, сказав майор, – нам відомо, що свого часу за бездоганну службу в Азовсько-Дністровському банку вас було премійовано...

– Було, було, – кивнув цапиною борідкою професор. – У молодості, коли я був такий же стрункий і гарний, як ви, молодий чоловіче, я справді працював у цьому банку інкасатором. Незважаючи на той неспокійний час, мене, уявіть собі, жодного разу не було пограбовано. Й коли я вже переходив на наукову роботу, дирекція банку вручила мені іменний інкасаторський мішок з чистої парусини за номером 3645/888.

Професор несподівано молодо підвівся і гукнув у прочинені двері:

– Парфушо! А принеси-но мій іменний мішок!

Парфенона Микитівна в білосніжному мохеровому халаті й уже без бігуді впливла до кабінету.

– Нолику, – сказала вона, кладучи унизану перснями руку на плече Арнольда Івановича, й кинула звабливий погляд на їжакуватий майорів чубчик. – Нолику, ти ж повернувся без нього.

– Хіба? – схвильовано глянув Арнольд Іванович на дружину.

– Звичайно. Ти ж іще мав щось принести...

– Гм.. Де ж тоді він міг подітися?

Майор підвівся з крісла.

– Шкода, звичайно. А чи не бачили ви годину тому на східцях сержанта Квочку? – несподівано запитав він, намагаючись уловити вираз професорових очей.

– Ні, – ледь-ледь повагавшись, спокійно відповів професор. – Ніякого сержанта я сьогодні не бачив.

Цієї миті пролунав телефонний дзвінок. Парфенона Микитівна взяла слухавку. Обличчя її поступово блідло...

– Нолику, яке золото? – розгублено перепитала вона.

Майор Ситорчук кішкою стрибнув до телефону.

– Книги в нас, – почув він останні слова. Й відразу слухавка замовкла. Але натреноване майорове вухо вловило й інше: на фоні

тих слів прозвучало виразне: «Ну, шановний, тепер тобі амба!» – і ляснув постріл, а за ним пролунав дикий, нелюдський зойк.

Майор прожогом кинувся до виходу.

Загадковий пацієнт

Поранений важко підняв забинтовану голову.

– Пити, – прошепотів пересохлими устами.

– Сестро, – наказав лікар. – Води не давати. Змочіть йому губи ваткою. І почекаємо професора.

У цей час на порозі виріс Арнольд Іванович Шлапаківський. Кинувши короткий погляд на забинтовану голову пораненого, що скидалася на величезний тюрбан турецького падишаха, запитав:

– Що з хворим?

– Рідкісний випадок, професоре, – відповів ведучий лікар палати.

– Розбинтуйте.

Коли з хворого зняли бинти, професор побачив посеред його чола велетенську, схожу на електролампочку в 250 ватт, ультрамаринову гулю.

– Звідки це в нього? – спитав професор.

– Не каже, – відповів лікар. – Коли його вчора привезли...

Але професор уже не чув: повз вікна палати промайнули знайомий кашкет майора Ситорчука й руді вуса сержанта Квочки...

Обірвана розмова

– Арнольде Івановичу, – заходячи до професорського кабінету, сказав майор Ситорчук. – Я хотів би з'ясувати деякі деталі.

Професор пропустив повз себе майора й затримав вивчаючий погляд на сержантові.

– Здається мені, молодий чоловіче, я вас десь уже бачив.

Квоччині вуса обурено наїжачилися, і він голосно крякнув:

– Кардинально! Вчора, в під'їзді вашого будинку.

– Абсолютно достеменно! – ляснув себе по сократівському чолі професор. – Згадав: відразу після того, як у мене відібрали мішок.

Отут уже настала черга дивуватися й звиклому до всього майорові.

– То вас таки пограбовано? А чого ж ви мовчали?

– Бачите, молодий чоловіче, – професор лагідно посміхнувся і показав на стільці. – Сідайте, будь ласка. І не гризіть, ради Бога, порожній мундштук. Прошу, ось сигарети. «Київський фільтр».

При словах «Київський фільтр» вуса сержанта Квочки раптово поповзли вниз, а професор продовжував:

– Недавно я купив їх цілий блок. Можу подарувати вам. Кидаю палити, знаєте… Але не в цьому суть. Так про що я вам розповідав? А-а, так... Вам, мабуть, здається неймовірним, але я ось уже протягом кількох останніх десятиріч працюю над проблемою такої поширеної хвороби, як склероз. В одній із своїх ранніх праць я пишу: для того, щоб поновити в пам'яті втрачене...

– Пробачте, – тактовно перебив його майор. – А чи не сказали б ви нам, що вчора ввечері було у вашому мішку?

– Молодий чоловіче, – вийшов професор із-за столу. – В цьому ж і вся суть склерозу. В одній із своїх ранніх праць я стверджую: для того, щоб поновити в пам'яті втрачене, необхідно повторити все спочатку. Ви мене зрозуміли?

– Не зовсім, – чесно признався майор, хоч до цього він здогадувався про все з першого півслова.

– Мені потрібно взяти інкасаторський мішок, зайти до магазину, продавщиця повинна покласти до мішка ту саму книгу – Й тоді я все пригадаю... Як не дивно, майоре, але склерозом страждаю і я.

– Так у вас були книги в мішку? – швидко перепитав майор.

– Можливо, цілком можливо. Хоча я в цьому не певний.

– А що ви в ньому найчастіше носили?

– Книги, які найбільше мене цікавлять.

Професор на мить зупинився, глянув на майора, потім перевів погляд на сержанта й з пафосом вимовив:

– А найбільше мене цікавлять ті книги, які зовсім не цікавлять читачів. Ви, мабуть, чули про мою унікальну бібліотеку?

– Чув, чув, – поквапно кивнув головою майор Ситорчук. І подумав: чи питати про золото? Чи, може, це з'ясується під час експерименту? Він не встиг сам собі дати відповіді, як до кабінету без стуку увірвалася медсестра й закричала:

– Професоре, він збожеволів!

Сержант Квочка насторожився. Усе це йому здалося дуже підозрілим.

Експеримент

Увечері сержант Квочка підвіз інкасаторський мішок, узятий напрокат у місцевому банку, і передав його лейтенанту Фостикову.

Лейтенант запропонував Арнольду Івановичу якомога детальніше відтворити картину вчорашнього вечора. Арнольд Іванович, наче заведений механізм, спочатку зайшов до аптеки, взяв флакон шампуню «Золоте руно», тоді – до книгарні, де придбав останню книгу відомого поета й гумориста Пилипа Мурашкевича (Арнольд Іванович дуже любив цього цікавого і своєрідного письменника, який почав друкуватися ще до війни, але першу книгу поезій «Весняні грози» видав у 60-х роках XX століття). Потім професор попростував до ювелірного магазину «Скіфська сережка».

Усе йшло за планом. Арнольд Іванович вийшов із «Скіфської сережки», як новий позолочений годинник вартістю 128 крб. 49 коп., і радісно вигукнув: – Пригадав! Я усе пригадав!

Лейтенант Фостиков і сержант Квочка підбігли до професора й синхронно запитали:

– Що? Що вам вдалося пригадати?

Арнольд Іванович розгублено закліпав своїми великими очима, які під окулярами були ще більші, і, розвівши руками, тихо промовив:

– Забув. Я знову усе забув. Проклятий склероз заїдає.

Доводилося починати все спочатку. Але було пізно: ювелірний магазин уже зачинили.

Що сталося в палаті № 7

Тільки увечері, після рапорту Фостикова та Квочки, майор дозволив собі на хвильку розслабитися. Він утомлено опустився у важке шкіряне крісло й затягнувся сигаретою...

Сизий дим хвилями розпливався по кабінету. А майор сидів і згадував ранкову подію.. Після вигуку медсестри: «Професоре, він збожеволів!» – Ситорчук накинув наопашки халат і поспішив тоді услід за професором до палати № 7. Картина справді була вражаюча: хворий ходив по палаті й нестримно реготав. У руках він тримав розгорнуту книжку, але що найдивніше – в нього на чолі не було ніякої гулі!

Шлапаківський глянув на його чоло, потім на книгу – й піднесено резюмував:

– Перший випадок у моїй практиці, коли сміх вилікував людину. До речі, це моя книга! Одна із тих, що були в мішку.

Майор рвучко вихопив із рук хворого книгу, глянув на обкладинку Й запитав:

– Звідки вона у вас?

– Друзі принесли, – все ще сміючись, відповів пацієнт.

– Книга – найкращий друг людини, – патетично промовив професор.

– А хто ваші друзі? – поцікавився майор у хворого. Той раптом скис, і на його чолі знову почала рости ультрамаринова гуля...

– Я пригадав! Я усе пригадав! – раптом вигукнув професор Шлапаківський і потяг майора Ситорчука до ординаторської.

– Сержанте Квочко! Ви залишаєтесь на посту. Наказую: з хворого у палаті № 7 ні на мить не спускати ока, – на ходу кинув майор і щез за білосніжними фалдами професорського халата... Й ще він чітко пам'ятає, як сержант приклав руку до козирка й крякнув:

«Слухаю!»

Тепер майору майже все було зрозуміло. Ситорчук підвівся із крісла й розчинив вікно. Війнуло свіжою прохолодою. Нез'ясованими лишилися тільки троє питань:

1. Чому саме ця книга мала потрапити до бібліотеки професора Шлапаківського?

2. Де тепер перебуває мішок і решта книг?

3. Що за золото й чи було воно в мішку?

... У двері постукали. Майор Ситорчук повернув голову На порозі стояв лейтенант Фостиков. У його руках був макінтош професора Шлапаківського.

Хрестик на макінтоші

– Я так і думав, – сказав майор Ситорчук, ретельно оглянувши макінтош. – Один із них схопив професора лівою рукою і зупинив. Гадаю, це був більярдист-професіонал, частий відвідувач КВІККу[3]. І якщо вам, лейтенанте, здається, що він лівша, то ви глибоко помиляєтесь. Нічого подібного. Цей чоловік середній на зріст, на вісімнадцять сантиметрів нижчий від Арнольда Івановича. Маючи маленькі залисини, носить синій французький берет і насуває його більше на чоло, ніж на потилицю. За чверть години до пограбування Шлапаківського він ще був у КВІККу. Думаю, він є ініціатором нападу. Того вечора в більярдній вони з приятелем грали в «пірамідку». Я навіть певний, що він не закінчив партії, кинув кий і сказав: «Пробачте, шановний, але мені пора!»

– Але як... Як ви про це дізналися? – зблід на очах від захоплення лейтенант Фостиков.

– Мені багато не треба, – скромно сказав майор і підвівся із крісла. – Бачите цей рукав? На ньому ледь помітні сліди крейди. Коли я уперше відвідав професора Шлапаківського, саме вони й привернули мою увагу. Тому я й попросив вас принести макінтош

---

[3] Надто уважним читачам, звичайно, не треба пояснювати що таке КВІКК. Іншим же пояснюємо: КВІКК – назва Клубу веселого і кмітливого книголюба, запровадженого на сторінках республіканської газети «Друг читача».

сюди. Отже, людина, яка схопила за рукав професора Шлапаківського, більярдист: у нього ліва рука була змащена крейдою...

– Пробачте, – перебив його лейтенант Фостиков. – Але це ж міг бути й учитель. Адже люди цієї професії...

– Спочатку і я так подумав, – сказав заклопотано шеф. – Але це не вчитель. По-перше, вчитель крейду завжди тримає у трьох пальцях, а тут сліди наче підківки. Змащена тільки зовнішня частина лівої руки між великим і вказівним пальцями. А по-друге, в нашому місті всі школи працюють тільки в першу зміну. Отже...

– Досить, досить, – захоплено вигукнув лейтенант Фостиков.

Очі його сяяли, як начищені ґудзики на міліцейському парадному мундирі. – Але звідки ви...

– Звідки я дізнався, що він був саме у КВІККові й грав у «пірамідку»? Любий мій, це простіше, аніж з першого разу запалити сигарету «Київський фільтр» запальничкою «Харків-7» Телефонний дзвінок у квартирі Шлапаківського пролунав о двадцятій тридцять. А за такої пори з усіх більярдних нашого міста працює тільки КВІККівська… Тепер щодо «пірамідки». Ви бачите цю позначку? – Майор повернув макінтош ґудзиками до Фостикова. – Що вона вам нагадує?

– Якийсь хрестик...

– Отож-то і є. Це – штрафна п'ятірка, яку одержав більярдист од партнера. Він її міг би записати на чорній дошці, але записав на руці. Це ще раз підтверджує, що грали у КВІККу, бо лише в цьому клубі немає чорної дошки.

– А берет? А лисина?..

– Лисина? Берет? – Майор Ситорчук посміхнувся. – Це задачка для третьокласника. Ініціатор під час нападу спіткнувся і сильно вдарився в професорове плече. Якби в грабіжника на голові щось росло, він залишив би при такому ударі (на передпліччі в професора, до речі, й досі синець) бодай волосину, а нападник залишає на макінтоші... вовну. Ви мене розумієте? Звичайну синю вовну французького походження...

Майор не закінчив думки. На порозі стояв розпашілий від бігу сержант Квочка. Один вус його нервово підстрибував угору, другий – униз. Майорові цього було досить, щоб зрозуміти, що трапилося щось неймовірне і непередбачене...

– Хворий із палати № 7 утік, – коротко доповів Квочка.

Бурштинова баба

Радісно світило сонце. Лискучі промінчики весело видавали на лакованому козирку форменого кашкета, на золочених ґудзиках кітеля і в карих очах лейтенанта Фостикова. А його молоду душу переповнювала гордість: йому вперше доручено самостійне, відповідальне і, можливо, смертельно небезпечне завдання.

Шлях лейтенанта пролягав повз стадіон «Колос». Хоч була тільки обідня пора й до матчу лишалося чимало часу, біля кас товпився народ. Дехто з болільників уже активно лузав насіння: неподалік стояла добре знайома лейтенантові баба Милещиха зі своїм товаром. Фостиков несподівано зупинився.

Він деяку мить стояв, наче громом уражений, і дивився на бабу: донедавна сиве волосся Милещихи тепер було бурштиновим.

– Для чого ця маска? – сам себе запитав лейтенант Фостиков.

Його аналітичний мозок пронизав здогад: баба Милещиха... КВІКК... А чи не ланки це одного й того ж ланцюга? Адже Милещиха працює гардеробницею-маркером у КВІККові.

Баба, в свою чергу, помітила оторопілого лейтенанта й хотіла було згорнути свій товар, коли лейтенант Фостиков її зупинив:

– Хвилиночку!. Одну склянку насіння, – підійшов він ближче й тільки тепер побачив те, по що ішов до КВІККу. Баба тримала не стареньку господарську сумку, як завше, а інкасаторський мішок під номером 3645/888. Цей мішок належав професорові Шлапаківському...

Несподіваний хід бурштинової баби

Фостиков не на жарт розгубився: як бути далі? Потреба йти до КВІККу ніби вже відпала. Мішок, що його наказав розшукати майор Ситорчук, знайдено. Лейтенант кинувся до найближчого телефону-автомата. Як завжди, не було де розміняти по дві копійки. А 02 – зайнято. Нарешті він додзвонився.

– Майор Ситорчук слухає, – пролунав у трубці до болю рідний голос – Що трапилося? Доповідайте.

Лейтенант був лаконічний, як телеграма. Те, що почув майор Ситорчук, навіть його, бувалого в бувальцях, здивувало. Шеф, здається, уперше розгубився, і деякий час трубка мовчала...

– Негайно затримайте бурштинову, як ви кажете, бабу й розпитайте, звідки в неї професорів мішок.

Лейтенант повісив трубку. Коли він підбіг до того місця, де баба Милещиха торгувала насінням, її і слід пропав.

Зустріч у КВІККові

У більярдній клубу було накурено так, що хоч вішай кия. Але пильне око лейтенанта Фостикова відразу запримітило потрібного індивідуума: баба Милещиха сиділа в кутку за маркерським столиком з олівцем у руках.

На столику перед Милещихою лежав яскравий футбольний календар «Для вас, болільники!». Баба червоним олівцем робила в ньому якісь позначки. «Очевидно, поправляє, коли наступний матч на стадіоні, – констатував Фостиков. – Адже саме в ці дні в неї найбільша виручка».

Уздрівши лейтенанта, баба від несподіванки впустила олівець і схопилася обома руками за голову.

– Вас на хвилинку можна? – чемно попросив лейтенант Фостиков.

Баба зблідла й покірно побрела за ним до гардеробної.

– Мене цікавить лише одне: де...

Баба Милещиха його перебила:

– Де я беру насіння?

– Де ви взяли інкасаторський мішок?

– Отой?..

– Отой, – механічно повторив лейтенант.

– Та він тут, у гардеробній, – полегшено зітхнула баба. – Його хтось у мене залишив. Здається, професор Шлапаківський. Це з ним часто трапляється. Сказано ж – професор!.. А вчора був лазневий день. Так я оце просто з роботи надумала до лазні сходити. Сітку своїй знайомій позичила на кавуни, а білизну ні в чому нести. То я й узяла професорову торбу. Там дві книги якісь були, пляшка шампуню, хай він сказиться, і щось у пакеті… Шампунь я з собою узяла. Думаю, помию голову, а вранці відкуплю. От і помила... Оце бачите, – баба сіпнула себе за бурштиновий кучерик, – чортзна-яка стала. Чим хоч відмивай… А вранці вже з дому взяла мішок, щоб із сумкою не возитися, набрала насіння – і до стадіону. Сьогодні ж якраз наша «Турбіна» грає. Продала трохи, коли це ви нагодились... Зупинилися переді мною. Я й злякалася. Ну, думаю, знов оштрафують. Коли ж ні... А як побачила, що до телефону побігли, догадалась: «З начальником радиться, що з бабою робити». Я й утекла...

– А де ж той мішок? – нетерпляче запитав Фостиков.

– Мішок? А, мішок я на тому ж місці поклала, де й узяла. Там і шампунь, і книги, і отой з чимось пакет. Усе як було...

– Я б хотів на нього подивитися, – витираючи носовичком внутрішній обідок кашкета, сказав Фостиков.

– Та він отутечки під стойкою, у гардеробній. – Баба Милещиха по-молодечому перехилилася через бар'єр. Понишпорила, потім забігла до гардеробної, на мить присіла, тоді підвелася і безпорадно озирнулася на всі боки...

– Ой божечко! – заголосила вона. – А я ж його ось тутечки півгодини тому поклала...

Лейтенант по-спринтерському перемахнув через бар'єр. П'яти секунд вистачило для того, щоб переконатися: мішок № 3645/888 зник...

Ніч перед світанком

– Цього й треба було чекати, – промовив майор Ситорчук, глибоко затягнувшись сигаретою. – Не пізніше ніж завтра злочинці до мене прийдуть самі.

– Як?! – мимоволі вихопилось у лейтенанта Фостикова.

– Дуже просто. Я все уже продумав… А зараз – спати, спати й ще раз спати...

Тільки тепер усі троє збагнули, що ось уже дві ночі підряд ніхто з них не змикав очей і не їв. Цигарковий дим і свіже, настояне на соковитих осінніх яблуках повітря були чи не єдиною їхньою їжею.

Майора Ситорчука і лейтенанта Фостикова сержант Квочка провів до виходу. Попереду в нього була ще одна безсонна ніч: сержантові випадало патрулювати по місту. Майор пропонував йому відпочити, але той навідріз відмовився.

Ніч стояла волога, не по-осінньому тепла. Обриси золотавих бань над древнім Славутичем невиразно вимальовувались на тлі темного неба.

– Невже завтра стане все відомо? – запитав лейтенант Фостиков, дивлячись майорові в ту частину обличчя, звідки вдень випромінювався такий простий і такий інтелектуальний погляд.

– Усе. До найменших деталей, – упевнено промовив майор і так міцно потис лейтенантові руку, що той від несподіванки ледь не підскочив.

Струнка тінь щезла в будиночку, оточеному садом. Лейтенант Фостиков самотньо йшов нічним містом, і його молоду голову обсідали невеселі й по-доброму заздрісні думки.

– Вік живи, вік учись, – сказав він сам собі й незчувся, як опинився на ліжку своєї парубоцької квартири.

Таємниця тютюнового запаху

Але й тієї ночі майор не заснув. Він нервово ходив по своїй затишній кімнаті й думав. Було випалено останню сигарету із подарованого професором блока. Куди поділася та єдина пачка, якої не вистачало в ньому? «Якщо моя версія правильна, то...» Майор глянув на підлогу: між ліжком і вікном на блискучому паркеті було добре видно стежку, яку сам же й протоптав.

«Чи хоч залишились підошви на черевиках?» Ситорчук присів, підняв ногу, й у величезнім трюмо Клавдіївської меблевої фабрики побачив: підошви були на місці. Вічні.

І тут його осяяла думка.

– Каблук! – вигукнув він. – Ну, звичайно, каблук. Як я про це не здогадався раніше?

Раптом кімнатну тишу прорізав оглушливий і такий різкий дзвінок, що майор схопився за пістолет, вискочив спочатку в коридор, а тоді повернувся назад до кімнати.

– Телефон, а не електродзвоник, – здогадався він і схопив голубу пластмасову трубку.

– Товаришу майоре, доповідає сержант Квочка. Телефоную з місця події. Я ще раз кардинально поклав собі перевірити всі деталі. Знову чується запах «Київського фільтру». Біля під'їзду знайдено чавунну плиту й поруч неї – чоловічий каблук сорок шостого розміру. Гадаю, що збіг не випадковий.

– Ви правильно гадаєте, сержанте. Якщо моя версія достеменна, то цей каблук ваш.

– Мій?. – здивовано перепитав сержант.

– Так, ваш. А замість нього у вас на правому черевикові – розтоптана пачка «Київського фільтру». Це та, яка випала із кишені професорового макінтоша під час нападу.

Деяку мить трубка вражено сопіла. Очевидно, в цей час сержант Квочка підняв праву ногу.

– Достеменно так, товаришу майоре... На місці мого каблука, на цвяхах, міцно сидить розтоптана пачка. Але скажіть, як це могло статися?

– Дуже просто. Того вечора, переслідуючи на східцях професора, ви збили собі каблук. Коли спустилися вниз, він у вас ледве тримався. На місці злочину ви ретельно оглянули стіни – чи не залишили грабіжники слідів. Тут ви й спіткнулися об ту холерну чавунну плиту, як і один з нападників. Було таке?

– Кардинально! Саме так і було! – вигукнув сержант Квочка. – Але як же ви… Як вам, товаришу майоре?.. Ну, ви просто...

– Про це потім, сержанте, – перебив його Ситорчук. Слухайте далі. Каблук від удару об плиту відпав. У запалі ви цього не помітили й наступили на пачку. Ваш натренований ніс почув запах тютюну. Досвідченому криміналістові не треба багато, щоб догадатися: це тютюн сигарет «Київський фільтр». І| тут ви пішли хибним шляхом, гадаючи, що нападники посипали слід... А тепер сержанте, я вам дозволяю хоч годину поспати. Попереду в нас великий і найцікавіший день роботи. Завтра злочинці постануть перед нами...

– Товаришу майоре.. Ще одне запитання...

– Звідки я дізнався, що каблук від правого черевика?

– Достеменно так.

– Любий мій, ви ж після того вечора весь час накульгували на праву ногу. Гадали, що то від удару об плиту, а тут усе значно простіше і...

– Товаришу майоре! Ну, ви.. – Квочка не закінчив думки.

– На добраніч, сержанте, – по-батьківському промовив Ситорчук і виглянув у вікно. За деревами його саду займався світанок.

Тіні з’являються вдень

У двері обережно постукали. Коли вони відчинилися, від порога до столу лягли три довгі чорні тіні...

– Заходьте! Сміливіше! – підбадьорив майор.

Двері зачинилися, перетнувши сніп сонячного проміння, що бив із коридора, й тіні щезли. В кабінеті залишилися тільки три розгублені постаті. Одна з них була в синьому береті явно французького пошиття. (Це відразу вловило натреноване майорове

око). Друга, довготелеса, старанно пригладжувала розкішний письменницький загривок. А сержант Квочка прикипів ревнивим поглядом до вусів третього і навіть не помітив, що на його чолі яскравіє величезна ультрамаринова гуля...

– Прошу знайомитися, – струсивши попіл сигарети до попільнички, сказав майор. – Оце і є герої і автори нашої повісті. Сідайте, товариші. І поясніть нам, будь ласка, що спонукало вас до цього одіозного й такого неприродного для вашої професії вчинку?

«Товариші» м'ялися. Один зняв берет і нервово почав витирати ним лисину, ще один намагався поправити окуляри, яким гуля заважала нормально сидіти на носі. Й тільки третій, з письменницькою гривою, ледь чутно мовив:

– Товаришу Ситорчук… Ми прийшли попросити у вас вибачення.

– Ми розуміємо, шановний, – підхопив французький берет, – скільки клопоту ми завдали нашим органам...

А той, що з гулею, знічено блиснувши окулярами, додав:

– Ми навіть і подумати не могли, що це може повернутися так серйозно. Ще раз глибоко вибачаємось...

Майор потер тверде вольове підборіддя.

– Звичайно, ми можемо вам пробачити. Хоч треба сказати, товариші письменники, й завдали ж ви нам мороки... А як на все це дивиться професор Шлапаківський? Він не збирається порушувати проти вас судової справи?

– Ну що ви, шановний.. – ніяково потупцювався на місці французький берет. – Ми тільки від професора. Він сказав, що не сердиться, і навіть пообіцяв ніколи в житті не брати до рук жодної нашої книги… Він вам потелефонує. Мішок ми передали професору. Все гаразд.

– І золото? – запитав майор.

– Яке золото? – розгублено повернувся до друзів той, що з гулею.

– А, те – сусальне? В пакетику?

– Аякже, теж повернули.

При слові «сусальне» сержант Квочка здивовано крякнув і запитально подивився на шефа.

– Тепер мені все абсолютно ясно, – полегшено сказав майор. – Але здається, що вам, сержанте, не все зрозуміло. Так ось пояснюю: сусальне золото часто застосовується для оформлення книжкових палітурок. Як бачите, моя версія підтверджується. Коли я завітав до професора Шлапаківського, то звернув увагу на старовинний фоліант із стертою позолотою, який безумовно треба було реставрувати. То був рідкісний підручник Амбодика– Максимовича.

Сержант кивнув головою.

– Для нього професор Шлапаківський і купив п'ять грамів сусального золота, – закінчив майор. – Тепер вам ясно, сержанте?

– Не зовсім, – загрозливо ворухнув вусами Квочка і, повернувшись до того, що з гулею, запитав:

– Слухай, вусатий, ти мені поясни: як ти від мене з палати втік?

– Елементарно, – приховав іронічну усмішку той. – Я переодягнувся в медсестру і спокійно пройшов повз вас.

Вуса сержанта Квочки нервово засіпалися. Так його не обводили ще ніколи в житті...

– Чим була викликана ваша втеча? – суворо запитав лейтенант Фостиков.

– Бачите, коли товариш Ситорчук зайшов до палати разом з професором і запитав мене: «Хто твої друзі?» – я помітив під його халатом міліцейський погон і зрозумів, що тут не до жартів. Далі, як ви здогадуєтесь, я сів до таксі, зібрав ось їх, – вусатий показав на товаришів, – і ми помчали до КВІККу. Вибрали момент, коли баба Милещиха пішла до більярдної, схопили в гардеробній мішок і сьогодні відвезли професору.

– Арнольд Іванович, – жваво докинув довготелесий літератор, коли побачив у мішку флакон шампуню «Золоте руно» для Цуцика, так розчулився, що мало не затанцював.

Майор підійшов до літераторів, дружньо потис письменницькі руки й сказав:

– Бажаю вам творчих успіхів. Гадаю, подібне більше не повториться.

– Та ми ж пожартували, шановний, – дещо наївно стенув плечима французький берет.

– З літературою не жартують, – ледь усміхнувшись очима, але з серйозним виразом на вольовому обличчі мовив їм услід майор Ситорчук.

Двері відчинилися – на підлогу впало три тіні. Двері зачинилися – і тіні зникли.

Професорове хобі

– А чи не даремно ми їх відпустили? – порушив мовчанку сержант Квочка. – Багато чого в цій історії ще не ясно...

– Та й у мене виникло кілька питань, – повернувся до майора лейтенант Фостиков.

– Я знав, що ви це скажете. – Ситорчук налив у склянку води, випив і продовжив: – Чергова літературна інтрижка. Все почалося з баби Милещихи... Коли після дзвінка Шлапаківському, я прибув до КВІККу, то застав там лише Милещиху, або, як ви, Фостиков, її звете – бурштинову бабу... До речі, кілька слів про неї.

У молодості Милещиха терлася біля літературних кіл. У КВІККові її ще звуть трохи інакше: «Кололітературна баба». Вона щось там навіть писала, але в літературі не піднялася вище маркерші-гардеробниці й тому зла на весь письменницький світ. Любила плести інтриги й розпускати плітки. Тому, як тільки професор вийшов із більярдної, вона йому бовкнула, що троє гумористів піднімали його на глум, буцімто він не вміє грати в більярд і не знає, що таке «пірамідка» й що таке «американка». Професор страшенно розгнівався і з вигуком «Ну, постривайте, анцихристи!» вибіг на вулицю...

– Ага, це я пам'ятаю, – підтакнув сержант Квочка.

– Так-так, сержанте, це було перед пограбуванням, – ствердно кивнув майор. – Стара ж інтриганка, як тільки зачинилися за професором двері, вбігла до більярдної і «на вухо» розповіла трьом гумористам, що Шлапаківський подався до книгарні «Знахідка»

купувати їхні книжки для своєї бібліотеки. – Майор випив ще одну склянку води, обтер губи й повів розповідь далі. – Ви, звичайно, чули про так звану бібліотеку професора Шлапаківського Він укомплектовує її книгами, які зовсім не користуються попитом читачів і йдуть під ніж...

– Куди-куди? – аж підвівся сержант Квочка.

– Ну, на січкарню, в макулатуру. Коротше, це бібліотека найгірших видань. Потрапити до неї – для автора найбільша ганьба. Мало того, Шлапаківський час від часу ще й виступає з критичними статтями-фейлетонами в газетах. Так ось, почувши, яка небезпека їм загрожує, троє гумористів – тих, що ви зараз бачили перед собою, – кинули недограну партію і помчали услід за професором. Шлапаківський на обличчя знав тільки одного з них – того, хто подав цю ідею: замість своїх книг покласти чужі, а мішок підкинути до гардеробної, оскільки було відомо, що професор його часто забував там. Вернувшись до КВІККу, жартівники побачили, що в мішку не їхні книги, а тритомник Степана Руданського. На цьому інцидент, можливо, було б і вичерпано. Бо гумористи заспокоїлися, поклали мішок до гардероба й пішли догравати незакінчену партію. Грали двоє. Третій, узявши томик Руданського, спершу читав його, а потім підійшов до телефону.

Розраховуючи на професорів склероз, надумав зробити йому приємне – сказати, що мішок із шампунем, сусальним золотом та книгами він забув у гардеробній КВІККу. Але, захопившись співомовками Руданського, він сказав усе не професорові, а Парфеноні Микитівні. Коли я схопив трубку, саме в той момент більярдна куля зіскочила з столу й рикошетом вдарила його в лоб.

– Пробачте, – делікатно втрутився лейтенант Фостиков. – Тут мені все зрозуміло. Але я хотів би повернутися трохи назад.. Де ж логіка? Яке відношення має тритомник Степана Руданського до тієї, як ви сказали, ганебної бібліотеки професора Шлапаківського?

Майор на мить замислився. Навколо його чола й розумних очей сірого відтінку швидко почали збиратися зморшки. Він увесь змінився. Лейтенант Фостиков зразу ж догадався – майорів мозок інтенсивно працює.

– Ви правильно поставили запитання, лейтенанте, – похвалив Ситорчук Фостикова, і той задоволено порожевів. – Це й мене чи не найбільше непокоїло. Якби в мішку Шлапаківського були книги оцих трьох, усе було б просто й зрозуміло. А так – Руданський! Бібліотека Шлапаківського й Руданський! Якийсь незрозумілий парадокс. А тут ще й «золото» додалося. Це ледь не збило мене з пантелику. Але саме в цей час мені на допомогу прийшли ви, сержанте Квочко.

– Я? – стрільнув вусами врізнобіч старий криміналіст.

– Так-так, саме ви. Після того, як професор Шлапаківський сказав вам, що на нього не нападали, переді мною постала дилема – або: 1) професор причетний до афери з золотом; або: 2) він страждає склерозом. Тоді ми й вдалися до експерименту. Все підтвердилося. Застарілий склероз дався взнаки. Отже, тритомник Степана Руданського було куплено зовсім випадково. Це засвідчила й продавщиця книгарні, яка розповіла, що професор, переступивши поріг, розгублено запитав: «А по що це я до вас прийшов?.. Стривайте-стривайте.. Якісь три книги – гумористичні, здається...» – «Чи не тритомник Степана Руданського, що недавно вийшов у світ?» – «Цілком можливо», – погодився Шлапаківський і спокійно поклав томи до свого улюбленого мішка... Тепер вам усе ясно?

Квочка дмухав у вуса й удавав, наче знає більше, ніж майор.

Тільки допитливість лейтенанта Фостикова не мала меж. Він хотів було ще щось запитати, але тої миті задзеленчав телефон.

Майор узяв трубку. Це дзвонив Арнольд Іванович. Слухаючи щирі слова вдячного професора, Ситорчук своїм натренованим вухом вловлював ще й млосно-інтимне меццо-сопрано, що долинало з глибини квартири Шлапаківського:

Закохалась я в майора,
Їжачком у нього чуб,
Але що робить, як поряд –
Мій професор-книголюб!

Хоча сержант Квочка сидів за п’ять метрів від майорового стола, але його не менш натреноване вухо теж уловило цю пісню. Сержант багатозначно крякнув...

Епілог

Сержант Квочка підійшов до шофера автомашини № 13-13. Логвин Дмитрович Голубей, як завжди, протирав вітрове скло. Чекав на інкасатора.

– Новини якісь є? – поцікавився Квочка.

– Поки що ніяких, – відповів Голубей.

Із вікна чотирнадцятого поверху несподівано гавкнув Цуцик.

Звідкись долинув веселий голос Парфенони Микитівни. Професор Шлапаківський виринув із-за рогу з наповненим чимось мішком і перетнув вулицю. Сержант Квочка обсмикнув новенький мундир, по-козацькому крякнув. Усе це йому видалося дуже підозрілим.

_____

Чорна зрада професора Шлапаківського, або Канни і виноград

(Роман-пародія)

Пролог

Сержант Квочка безжалісно натискував на педаль акселератора. Старенький міліцейський бобик, що з дня на день чекав заміни, робив усе, на що здатні були його колеса. Стрілка спідометра перескакувала: 90, 100, 110...

– Сто двад.. – хотів було радісно вигукнути майор Ситорчук, не спускаючи недремного ока із спідометра, але не встиг. Вантажна машина, що мчала, назустріч, раптом різко повернула вбік і довгою металевою трубою, яка теліпалася на розхитаному причепі й нагадувала дуло гармати калібру 152 мм, з усієї сили вдарила у вітрове скло. Брезент бобика і новісінький формений кашкет сержанта Квочки наче вітром здуло.

Майор упав і тієї ж миті знепритомнів. Флегматичний Квочка – на три секунди пізніше...

***

– Ви привезли мені гуцульського ліжника? – замість привітання спитав майор Ситорчук, коли лейтенант Фостиков, відкозирявши, поставив на підлогу велику шкіряну валізу кольору підсмаженого лангета. – Я розчулений вашою увагою, лейтенанте. Розчулений і вдячний. А тепер, як казав Тарас Бульба, «повернися, синку!» Ну, що ж, костюм як улито на вас. У Львові шили. Це я по виточках бачу...

– Товаришу майоре!..

– Ну, досить, досить ваших захоплень і вигуків, лейтенанте. Час вам до цього вже звикнути. Я розумію, декого мої розгадування дратують, але я нічого не можу з собою вдіяти. Це моя манія, звичка.

А звичка, як відомо, друга натура. – Майор підійшов до вікна і відчинив кватирку. У кімнату війнуло легенькою прохолодою і запахом жасмину, що саме розцвів під вікном. – Отже, ви щойно з аеропорту. Поголились у Соні. – Ситорчук ще раз понюхав повітря і трохи ширше розчинив вікно. – Сіли на таксі 24-48 і оце прямо до мене... Похвально, похвально. Тим більше, що ви мені зараз потрібні, як кажуть у конторі «Заготскот», до зарізу...

– Але, товаришу майоре!..

– Ви хочете запитати, звідки мені все це відомо, тоді, коли ви промовили всього три слова? Про це потім. Ми ж з вами ще навіть не привітались. Отож здрастуйте, Женю! – Майор підійшов до свого підлеглого і просто й невимушено, як рівний з рівним, міцно потиснув його молоду руку з довгими й тонкими інтелігентними пальцями, як у рояліста[4]. «Йому б цими руками Людвіга ван Бетховена й Едварда-Хагерупа Гріга вдосконалювати, – подумав Ситорчук про Фостикова. – А він змушений ними негідників ловити. Але що поробиш? Поки ця нечисть існує, професія слідчих така ж необхідна, як харч або книги». Майор закінчив думати й відійшов на крок, оглядаючи свою кімнату.

– Мені подобається цей ліжник, – знову промовив він. – Мушу вам сказати, лейтенанте, що такого екземпляра у моїй колекції нема...

– Як? – схопився на ноги Фостиков.

– Сидіть, лейтенанте, сидіть. Врешті-решт, ви можете самі пересвідчитися в цьому. – Він підійшов до Фостикова і зняв з костюма три різні ворсинки: сіру, зелену, білу. – Перепаковували, бачу, валізу. Решту речей залишили в камері схову. Даремно, можна було привезти й до мене. – Майор по-батьківськи обняв лейтенанта і по-товариськи поплескав по лівому погонові, який тільки для натренованого ока був помітний під легеньким цивільним костюмом, що так щільно лежав поверх лейтенантової гімнастерки. – І останнє, мій любий. Ви забули закрити валізу, і добрий шмат ліжника можна

[4] Догадливий читач, безперечно, знає, що автор має на увазі не французьких монархістів XVIII ст. так званих прибічників Бурбонів, а звичайних музикантів, що грають на роялі.

помітити навіть неозброєним оком. Як бачите, все значно простіше, ніж ви гадали...

Присоромлений лейтенант опустив очі додолу. «Не майор, а Вольф Мессінг, – подумав про Ситорчука Фостиков. – Читає думки на віддалі. Телепат!»

– Ні, мій любий! До Вольфа Мессінга мені далеко, – заперечив майор з властивою йому скромністю. – А щодо телепатії, то цього в мене не відбереш. Я вірю в телепатію, як сам у себе. От зараз вона, наприклад, мені підказує, що ви хочете дуже їсти. Чи не так?

Лейтенант почервонів ще дужче. Майор задоволено усміхнувся.

– Як ви дивитесь на те, якщо ми з'їмо парочку парубоцьких, як англійці кажуть, сендвічів, німці – бутербродів, а ми – по шматку хліба з ковбасою «Сервелат»? А потім вип'ємо по склянці кави по-турецьки, яку я зготую за власним рецептом? По очах бачу: і проти цього не заперечуєте. Ну, що ж, – мовив Ситорчук і попрямував на кухню.

Поки він там бряжчав посудом, лейтенант знічев'я почав оглядати домашній кабінет шефа. Велика, пофарбована безколірною фарбою кімната дуже скупо, або по-сучасному обставлена: земляна підлога без лінолеуму, величезний письмовий стіл, шкіряне австрійське крісло напроти каміна, масивні дерев'яні, з металевими елементами, меблі приблизно кінця XVI – початку XVII століття і старовинний посуд в антикварному серванті часів Данила Галицького і його сина Василька. Вікно, що виходило на вулицю, прикрашали художньо виконані залізні грати роботи невідомого майстра.

Залізними були й світильники та підсвічники. Щільно одна біля одної на румунських полицях стояли книжки з математики, геометрії і давньогрецької метафізики. Біля стіни осиротіло притулився диван фабрики імені Боженка з старою плюшевою оббивкою. На тумбочці стояв продовгуватий ліхтарик виробництва каунаського заводу «Aidas» і транзисторний радіоприймач ВЕФ-110. Але окрасою інтер'єра можна було сміливо назвати густо розвішані гуцульські яскраві ліжники і розклеєні на стінах нерозгадані кросворди, ребуси та шаради.

У кімнаті були ще одні двері, що вели на літню веранду, яка виходила в сад. Оце і все.

«Дещо по-спартанському, – подумав лейтенант Фостиков, – але солідно».

Це був кабінет людини, яка проводила тут усього кілька годин на добу і не дуже зважала на умеблювання.

Раптом на столі підстрибнув і простуджено загарчав телефон.

Майор Ситорчук за якусь мить опинився біля апарата, схопив трубку й помітно зблід. Біля лівого вуха шефа несподівано двічі сіпнувся нерв. Лейтенант затамував подих і приготувався до найгіршого.

Ситорчук спокійно, але впевнено сказав:

– Ні. Я вам ще раз кажу: ні. Ви помиляєтесь, – і поклав трубку, як цього вимагали довідники з експлуатації телефонів, на важіль. – Я скоро збожеволію, – кисло промовив майор. – Ці телефонні дзвінки мене доконають. Знову помилились номером. Цікавились, чи це не ветлікарня...

Фіаско сержанта Квочки

Сержант від несподіванки отетерів. Злодій раптом кинув йому мішок під ноги і, дезорієнтувавши Квочку, шмигнув у приміщення аеропорту.

«За двома зайцями не гонись», – згадав сержант крилаті слова, які належали майору Ситорчуку. – Побіжиш за злодієм – втратиш мішок. Візьмеш мішок – втратиш злодія...» І все ж Квочка підняв мішок.

«Крадій від мене не втече, – заспокоював він сам себе. – Добре, що він на другий поверх вискочив. Звідти ходу на вулицю нема, хіба що через оці сходи, якими я піднімаюсь, або через вікно. Одразу видно, що не тутешній».

Квочка повільно піднімався нагору. Назустріч йому спускалася дівчина в формі працівника цивільної авіації. Сержант підозріло

зміряв їй поглядом з ніг до голови. Та у відповідь по-дівочому незадоволено пирхнула, і це остаточно заспокоїло Квочку.

На другому поверсі було тільки двоє дверей: каса, на дверях якої хтось застережливо вивів слова «Стороннім вхід заборонено», і туалетна на чотири кабіни, куди могли заходити всі, хто хотів.

У залі Квочка не побачив жодного пасажира. Отже, крадій серед натовпу затертися не міг. Не знайшов його сержант і під величезним пальмовим фікусом.

«Отже, він у туалетній», – здогадався досвідчений криміналіст і підійшов до кабін. На його щастя, лише одна з них була зачинена.

Це значно полегшувало справу. «Тут вихід тільки один – через унітаз», – торжествував Квочка перемогу і, підійшовши до дверей, з силою поторсав за ручку.

– Якого біса смикаєш? – хтось не зовсім дружелюбно, як здалося сержантові, озвався по той бік дверей. – Мало вільних місць?..

Ну й люди пішли...

– Поговори, поговори, філософе, – загрозливо перебив його Квочка і про всяк випадок розстебнув кобуру.

– Хоч відійди, не стовбич під дверима, – знову почувся голос, що здався Квочці при даній ситуації дещо нахабнуватим.

Сержант відійшов і зупинився при виході, спершись на одвірок.

Хвилини здавалися вічністю.

Нарешті двері відчинились, і з них вийшов дебелий дядько, в якого були такі ж вуса, як у Квочки, тільки чорні.

– Наклеїв? – запитав сержант. – Цей номер, брате, не пройде.

Квочка згадав палату № 7[5], де він охороняв одного такого «спеца», і той усе-таки залишив Квочку з вусами: втік, переодягнувшись у медсестру.

Квочка підійшов ближче й різко смикнув незнайомця за правий вус.

– Ви що? – перейшов на «ви» вже немолодий чоловік. – Гадаєте, якщо у формі, то вам усе дозволено?..

---

[5] Автор має на увазі повість-пародію «Пограбування на вулиці Степана Руданського», в якій діють ті ж самі герої. *(Прим. ред.).*

Квочка розгубився. Тільки тепер до нього дійшло, що той, за ким він гнався, був у фіолетовому костюмі, жовтих черевиках на товстій білій підошві і значно худіший і нижчий на зріст.

– Пробачте, – зніяковів совісний Квочка. – Кардинально не те...

– Нічого, – відповів дядько. – Буває... і міліція помиляється. – І пішов униз.

– Куди ж він міг подітися? – Квочка, оглядаючись навколо себе, затупцював на місці – Наче крізь землю провалився. Може, він – це ота, в уніформі?

Але саме в цей час дівчина, що пирхнула у відповідь на Квоччин погляд, поверталась з подругою назад. Вони зайшли до каси. Квочка присів, заглянув під стільці і раптом... до його звичних до всього вух долинув приглушений жіночий зойк, ніби десь за стіною душили жінку. Цей зойк паралізував на мить усе Квоччине тіло. Несподівано відчинилися двері каси, і жіночий крик, вирвавшись назовні, наче іфрит з пляшки[6], став різким і пронизливим. Молода, але вже з приклеєними віями касирка кинулась до сержанта:

– Скажіть, де він? Куди він подівся?

Квочка у відповідь тільки крякнув: на ці запитання він теж хотів би мати відповідь.

– Він обікрав касу, – витираючи голубі від фарби сльози, сказала вона. – Ось тільки що...

«Про касу я й не подумав. А він пішов ва-банк. От тобі й маєш! "Вхід стороннім заборонено", – передражнив зозла Квочка напис на дверях і якось одразу обм'як і став як курка, що несподівано потрапила під зливу. – Тепер хоч не признавайся майорові».

Сержант повільно рушив униз. Назустріч йому бігли якісь люди, хтось, здається, навіть фотографував Квочку, забувши про заборону: «В аеропорту користуватися фотоапаратом не дозволено».

Образа стискала його серце й підкочувалася тугим клубком до горла.

«Залишив на спогад тільки речовий мішок, – подумав про злодія сержант. – І то не свій».

---

[6] Читач, обізнаний з книгою арабських казок «Тисяча й одна ніч», безперечно, знає, що іфрит – це дух, якого випустив з пляшки недосвідчений рибалка.

За Квочкою, тримаючись за формений обшлаг рукава, йшла касирка і, схлипуючи, увесь час запитувала:

– Чого ж ви нічого не робите? Чому ви мовчите?

– Я приїжджий, – нарешті спромігся на два слова сержант і пішов до кущів, де стояв його вірний К-750.

Мотоцикл, на Квоччине здивування, завівся з першого разу. Якби цього не трапилося, то Квочка почув би ще один розпачливий крик. Цього разу чоловічий. Той крик належав дядькові, з яким Квочка мав нагоду познайомитися на другому поверсі. Вусань бігав по площі перед входом в аеропорт і горланив:

– Мішок украли!. У мене вкрали мішок!

Але цього Квочка уже не чув. Дядьків мішок був у нього за плечима.

Інтуїція лейтенанта Фостикова

– Я так і знав, – промовив майор Ситорчук, повертаючися з кухні. – Через цей клятий телефонний дзвінок збігла вся кава. А це, як ви, лейтенанте, здогадуєтесь, мої останні парубоцькі запаси. Я ж так хотів вас пригостити своєю улюбленою кавою. Ну, що ж, доведеться нашу зустріч відсвяткувати у ресторані «Під мухою». До речі, це мій улюблений ресторан. Там чудова кухня: велика, простора, світла і головне – з могутніми витяжними вентиляторами. Ви там ніколи не були?

Фостиков заперечливо похитав головою.

– У такому разі ми їдемо туди.

– Але, товаришу майоре...

– Про справи поговоримо в ресторані. Поки подадуть замовлення, ми матимемо чимало часу. Та й сьогодні, здається, вихідний. Скажіть, ми хоч раз на тиждень можемо відпочити? Можемо! Тоді все, поїхали...

Вони сіли у самому куточку, за колонами. Це було улюблене місце майора Ситорчука: тут його майже ніхто не бачив, зате він бачив і чув усе – навіть офіціанток, які час від часу лаялись між

собою на кухні. Майор поволі перегортав меню у твердій коричневій суперобкладинці і, дивлячись привітними очима на лейтенанта Фостикова, вів далі:

– Нема нічого дивного, що я здогадався про таксі й Соню...

Лейтенант схопився за нагрудну кишеню і про всяк випадок перевірив, чи не виглядає звідти предмет, якого він туди поклав. Ситорчук краєчком ока перехопив цей жест, але вдав, що нічого не помітив.

Фостиков знав, що майор не все розкриває відразу. Найголовніше, як завжди, залишить на кінець розмови і піднесе своєму співбесіднику оте останнє як абсолютну несподіванку, або, по-іноземному, – сюрприз. Те, що привіз лейтенант у подарунок майорові, лежало аж на самісінькому дні нагрудної кишені. Фостиков був глибоко переконаний: вгадати, що там таке, майор ніколи не зможе. Гра у «відгадування» лейтенантові страшенно подобалась. Принаймні не менш, ніж майорові, і Фостиков залюбки вступав у словесні поєдинки з шефом. Ситорчук тим часом продовжував пояснювати, на чому ґрунтуються його висновки:

– Тут головне – спостережливість, лейтенанте. Про те, що ви привезли мені ліжника з Косова, я здогадався одразу. По-перше, ви там відпочивали – про це я дізнався з поштового штемпеля на листівці, яку ви мені надіслали, не вказавши зворотної адреси. Подруге, ви знаєте: ліжники – моє хобі. По-третє, у такій величезній «валізі пана Воробкевича», як пише у своєму детективному романі Слава Самбук, возять або пір'я, або ліжники. – Майор витяг пачку золотавого тютюну й почав набивати ним свою улюблену люльку-носогрійку. – Що ж до таксі, то це простіше простого: з аеропорту пасажирів у місто возить лише одна машина – 24-48. Решта завжди їде або в парк, або в гараж.

Лейтенант недовірливо глянув на майора, ніби кажучи: «Гаразд, тут угадали, а за Соню?» – і поклав ресторанне меню на краєчок столу.

– За Соню? – перепитав майор. – Ви помітили, лейтенанте, – коли ви тільки зайшли до мене в кімнату, я поморщився й розчинив навстіж вікно? Гадаєте, що випадково? Нічого подібного – я

страшенно не люблю запаху одеколону «А може, ще…» А ним нашого брата так щедро напахчує тільки Соня...

– Цього разу ви помилилися, товаришу майор. Тепер Соня працює на вокзалі, – сказав лейтенант і зашарівся.

– Любий мій, – заперечив майор, кладучи свою руку на лейтенантову. Коли Ситорчук безпомилково відгадував, як він сам казав, свої «усні ребуси» або «вправи на спостережливість», то звертався до всіх на ім'я або «любий мій» і ставав м'яким та ніжним, як морська губка. – Женю, не беріть мене, як кажуть у книжках сучасні перекладачі, на кпини. Ви настільки чесний, що розцвіли, як моя улюблена яблуня «червона циганка». Вам не до лиця брехати. Це по-перше. А по-друге, ви не могли приїхати з Івано-Франківська поїздом, бо він прибуде до нас рівно через три години. У такий час приземляється тільки ранковий літак. Рейс 2844.

До столу підійшов офіціант. Фостиков був розчарований: Юнона[7], що ніби зійшла з картини Анатолія Базилевича, обслуговувала сусідній столик, за яким сиділи дівчата. «Отак і в житті», – подумав лейтенант.

– Що будемо замовляти? – запитав з ріденькими баками служитель громадського харчування.

– Мою улюблену котлету «фантазія», по скляночці кави з одеським коньяком єреванського розливу і один солоденький коржик. Для лейтенанта.

– А ваша улюблена брауншвейзька капуста, майоре? – нагадав офіціант.

– О, ледь не забув, – вдячно посміхнувся Ситорчук. – Обов'язково, мій любий, і якомога швидше. У нас сьогодні гарячий день...

– Так, пече неймовірно, – підтвердив офіціант. – Може, ви перейдете в кабіну? Там прохолодніше...

– Ні, ні. Дякуємо. Тут ближче до життя, – сказав майор і глянув на сусідній столик, за яким сиділи чотири розмальовані красуні, створені природою явно за найновішою моделлю.

Офіціант відійшов. Ситорчук звернувся до Фостикова:

---

[7] Юнона – тут, очевидно, натяк автора на вродливу офіціантку. *(Прим. ред).*

– На світі є різні диваки: одні колекціонують метеликів, другі – тараню, треті – ґудзики, четверті – кулькові ручки, дехто – стограмові «мерзавчики». Професор Шлапаківський, наприклад, найгірші книжки сучасних авторів. Одна моя давня знайома збирала золоті монети. Я колекціоную гуцульські ліжники, мундштуки й запальнички. До чого це я веду, лейтенанте?

Фостиков стенув плечима і знову почервонів.

– А до того, мій любий, що такого від вас я вже не чекав: два подарунки за один раз – це вже щедро. Ви привезли мені й мундштука? – запитав майор і, не чекаючи відповіді, додав: – Якби ви не полізли до нагрудної кишені, щоб пересвідчитися, чи мундштук випадково звідти не стирчить, я б ніколи не дізнався, що ви його саме там...

Фостиков почав раптом сходити потом. Сонце пекло йому в спину навіть через костюм і гімнастерку, під якою була тільки майка. Лейтенант налив у фужер мінеральної води, яку нарешті спромігся принести офіціант, і випив, щоб трохи охолодити свій молодий і гарячий організм.

Майор тим часом продовжував говорити так спокійно, що Фостикову здалося, ніби за цих неповних 24 відпускних дні нічого особливого не сталося. «Тут все спокійно», – подумав про себе лейтенант.

– Нам спокій тільки сниться, – безпомилково вгадуючи лейтенантову думку, впевнено сказав майор і підвівся, щоб розтерти свої задерев'янілі ноги.

– Ні сюди треба-таки у формі приходити, – промовив він. – Тоді вони швидше обслуговують.

Лейтенант глянув на нього і, помітивши на скронях майора дві срібні, але недовгі волосини, подумав: «Ще більше постарів шеф».

– Це за два останні дні, Женю. Сталися дві непередбачені події: з в'язниці утік Толя Жванчик, він же Сіроштан і поет Артур, та ще з дому пішов знаменитий професор-книголюб Шлапаківський.

– Я думаю, цей збіг не випадковий, – вихопилось у Фостикова.

– Можливо, – після деякої паузи мовив Ситорчук. – Можливо, вас інтуїція й не зраджує, лейтенанте. Але я поки що не маю жодної ланки, яка б зв'язувала між собою ці два ланцюги.

Ситорчук затягнувся, і тільки тепер Фостиков помітив, що майор змінив свій улюблений мундштук на люльку. Він тримав її в роті так хвацько, наче народився з нею. «Дивно. Дуже дивно. Майора з його улюбленим мундштуком могла розлучити тільки смерть».

– А воно, між іншим, так і було, – сказав майор. – Хочете, я розповім про цю пригоду?

– З великою охотою послухаю, – промовив лейтенант. – Про що б ви не розповідали, це завжди цікаво, – і, з докором зиркнувши на кухню, ще раз наповнив фужер мінеральною водою.

Людина, яка знала все

Логвин Дмитрович Голубей, водій автомашини 13-13, перестрів сержанта Квочку біля Держбанку.

– Є новини, сержанте, – просто й по-людськи повідомив він.

– У мене й самого є, – відповів незадоволено Квочка.

– Мої цікавіші, – не здавався Голубей. – Заглуши свого двигуна, бо я вчадію, а ти нічого не почуєш.

Сержант висмикнув із замка ключ запалення. К-750 двічі кашлянув і затих. Квочці зараз було не до Голубея, але висловлюючись мовою військових аташе, йому не хотілося переривати дипломатичних каналів, по яких до нього надходила багата і, головне, своєчасна інформація. А Логвин Дмитрович Голубей для сержанта був таки справжньою знахідкою. Недаром про нього в місті казали: це людина, яка знає все.

– Сьогодні зранку бачив професора Шлапаківського.

– Ну то й що? – Квочка не належав до дипломатів і ніколи не міг приховати свого справжнього настрою. Тому про сьогоднішні їхні «переговори» не можна було сказати, що вони почалися в теплій і дружній обстановці.

– Як «ну то й що»? – аж розсердився Голубей. – А ти хіба не чув? Його ж Парфуша з дому вигнала. Має якогось молодого скрипаля.. Кажуть, Шлапаківський їх застав при розігруванні дуету. Арнольд Іванович так розсердився, що зняв усі свої гроші з книжки, взяв Цуцика й пішов купувати особняк. Сьогодні вже й книги для своєї нової бібліотеки замовляв. Я зустрів його біля виходу з книгарні «Фоліант». «Що, Арнольде Івановичу, купили?» – питаю його, маючи на увазі будинок. «Аякже, – відповідає. – Купив». А увечері я Галину додому підвозив – продавщицю з «Фоліанта». Оту, з голубими очима. Вона по дорозі й розповіла мені: професор Шлапаківський замовив такі книги, що директор викликав її й наказав негайно зв'язатися з майором Ситорчуком. Що воно за книги такі – не знаю. Вона й називала їх, та мені було не до цього. Пам'ятаю, що тільки казала: «Знову будуть неприємності». – Голубей пильно глянув на Квочку.

Той був байдужий і незворушний.

– А ще директор казав: не знайдете майора, то попередьте сержанта Квочку. Той швидко дасть раду, – додав для переконливості Голубей.

– Кхм! – крякнув Квочка. – Так і сказав? – і недовірливо глянув на Голубея.

– Так. Інакше чого б це я тобі розповідав? – не кліпнувши й оком, запевнив Голубей.

– Тут треба подумати, – почухав потилицю сержант – Кардинально.

– Думай, думай, – Голубей озирнувся. Очевидно, дивився, чи не вийшов з банку інкасатор, якого він возив. – Відчуваю, що цього разу каша завариться. Ще й яка!.. І твоєму майорові не впоратись...

– Багато ти знаєш...

– Я знаю все, – впевнено сказав Голубей.

– Майор ще не такі горішки розлущував.

– Цей буде, мабуть, йому не по зубах. Тут щось більше, ніж роман, – натякнув Голубей. – Але це не моя справа. Я шофер...

Квочка мовчав. Він намагався аналізувати.

– А куди це ти з мішком зібрався? – вивів його із задуми Голубей. – По гриби чи по рибу?

– По раки, – огризнувся сержант, якого страшенно дратувало, що Голубей на нього «тикав» і мав його запанібрата навіть при незнайомих.

– Раків тепер у наших річках нема, – зітхнув Голубей. – А чого ти з чужим мішком?

– Украв, – сказав Квочка.

– Як украв? – аж виліз з машини Голубей.

– Не я крав, – уточнив сержант. – Злодій один украв, а я піймав його на гарячому.

– А де ж тоді сам злодій? – лукаво посміхаючись, запитав Голубей.

– Застав його на гарячому, – розсердився Квочка. – А він мішок кинув, а сам у натовпі розчинився, – збрехав Квочка і про себе додав: «Подумаєш, кожному рапортуй».

– А ти хоч знаєш, що в мішку?

– Не дивився.

– А ти глянь.. Може, Шлапаківський там гроші тримає, що на особняк брав. Га?

– Чому ти гадаєш, що це мішок Шлапаківського? – насторожився Квочка.

– А він після того, як на нього напали і забрали ікасаторський мішок, тепер з речовим ходить. Особливо, коли в лазню йде... А сьогодні бачив – з портфелем і сумний-пресумний. Не інакше як гроші поцупили...

Квочка насторожився. Це йому здалося й справді підозрілим.

– Знов матимеш, Квочко, преміальні.

При слові «преміальні» Квочка ожив і багатозначно крякнув.

– Дивний ти чоловік, Квочко. Мішок за спиною возиш, а що в ньому – й не знаєш. Що ж ти майорові доповідатимеш? Ось дай-но сюди...

– Стороннім не дозволено, – затримав мішок Квочка.

– Вважай, що я свідок.

Сержант нехотя віддав мішок і поплентався слідом за Голубеєм у скверик.

– Тут чимось іншим пахне, – поморщився Голубей. – Не валютою.

Квочка стояв осторонь і думав про щось своє, дивлячись за горизонт.

Несподівано Голубей відскочив від мішка і з переляку закліпав очима. Квочка наче прокинувся від сну і направив свій тверезий погляд туди, куди щойно дивився Голубей. Щоки у Квочки раптом стали білими, як крейдяний папір. Вуса нервово сіпнулися й повисли, немов два зів'ялі пшеничні колоски. Квочку трохи занудило. Прямо на нього з мішка скляними мертвими очима дивилась, висолопивши язика, відрізана кимось голова. Сержант відчув, як земля під ним закрутилася. Йому хотілося гукнути: «Люди, зупиніть планету. Я на хвилинку вийду. Мені погано». Але не зумів.

– Ну й служба у вас! – похитав головою Голубей, який оговтався першим. – Не позаздриш...

Блідий Квочка потяг за шнурівки й зав'язав мішок, щоб, бува, не помітили перехожі.

– Мені потрібно негайно знайти майора, – сказав він, звертаючись до Голубея, котрий уже сидів у кабіні москвича.

– Він у ресторані «Під мухою», – гукнув Голубей, натискаючи на педаль. – Лейтенант Фостиков з відпустки вернувся. Вони там приїзд замочують...

Сержант Квочка більше не слухав. Він розвернув мотоцикл і, пострілюючи вихлопною трубою, помчав до ресторану.

Перша розповідь майора

– Цього могло б і не трапитися, – оригінально почав свою розповідь Ситорчук, але негайно замовк, помітивши наближення офіціанта.

– Пробачте, але я вас повинен дещо розчарувати, – не поспішаючи, почав той.

– Немає моєї улюбленої брауншвейзької капусти, – посміхнувся майор.

– І не тільки: закінчилися котлети «фантазія» і солодкі коржики.

– Але ж у меню.. – втрутився лейтенант Фостиков.

– Ви на меню не дивіться. Ви дивіться на мене, – офіціант нахилився, взяв меню і ледь не засліпив цим жестом лейтенанта: на його тім'ї ховалася така кругла і така сліпуча лисина, що з й допомогою можна було сміливо запалювати не тільки ворожі кораблі[8], а й просушувати вологий тютюн на однойменній[9] одеській фабриці.

– У такому випадку дві порції кольрабі і...

– Раджу яловичину та салат «Радість холостяка».

– Навіть так? – посміхнувся майор. – Цікаво. Я завжди був у захопленні від вашої кухні, а особливо – від салатів. У них багато вигадки.

Офіціант зробив кніксен і відійшов.

– Так от слухайте, – продовжував майор. – Тепер нас не скоро переб'ють...

Лейтенант насторожився і підняв голову, запитливо дивлячись на шефа.

– Я хотів сказати, – уточнив майор, – що тепер не скоро переб'ють нашу розмову.

– Я так і зрозумів, – по-дівочому сором'язливо почервонів лейтенант Фостиков. Але майор не звернув на це уваги і спокійно вів далі:

– Якби людство з приходом цивілізації не втратило здатності передчувати небезпеку заздалегідь, то ми з вами, лейтенанте, її сьогодні передчували 6 так само, як горобці, що залишають стріху перед пожежею. І від того, повірте мені, лиха на світі поменшало б принаймні удвічі. Добре, що я зберіг це почуття в собі, – з

---

[8] Запалювати ворожі кораблі – очевидно, натяк автора на Архімедову витівку, яка сталася близько 214 року до нашої ери. Великий давньогрецький фізик і математик Архімед спалив римський військовий флот у сіракузькому порту за допомогою дзеркала. *(Прим. ред.).*

[9] Однойменній – тут мається на увазі тютюновій. *(Прим. ред.).*

природженою скромністю промовив майор і, зібравши просушений на сонці тютюн, почав набивати ним люльку.

– Того тихого сонячного дня, – продовжив він, – тобто вчора, у суботу, ніщо не віщувало трагедії. Я спокійно лежав і слухав транзистор. Квочка лагодив вудочки: міняв гачки, перевіряв, чи ніде не перетерлася жилка. Ми збиралися на риболовлю. Ви ж знаєте, – Ситорчук затягнувся, – риболовля – моє улюблене заняття...

Лейтенант на хвилину відвів захоплений погляд від сусіднього столика й подивився на майора.

– Я маю на увазі, – уточнив майор, – що це моє улюблене заняття, якщо не брати до уваги розв'язання математичних ребусів і знайомств із творами Ф. Бекона, Т. Гоббса, Джона Локка, Спінози, аметрі, Дідро, Сенеки, Канта, Гегеля і Фейєрбаха. Я не можу твердити, що це мої улюблені філософи, але повинен вам сказати, лейтенанте, що і в них щось є. Та я, здається, трохи відхилився від головної теми. Так от, як тільки ми виїхали за місто, відчув неспокійну тривогу на душі. Весь час мені здавалося, що має щось статися. Я наказав Квочці їхати повільніше, Але й така їзда не давала мені спокою. «Квочко, зупиніть, будь ласка, машину, – попрохав я. – Мені, знаєте, погано». Він зупинив. Я вийшов на обочину й присів. Потім глянув навкруги, куди сягало око. Воно не сягало нікуди. Над капустою, над кукурудзою, над квасолею й іншою різною городиною висів такий густий туман, наче не розбавлене ніким молоко. Мені спочатку подумалось, що хтось кинув шашку ДЕШЕУ-8[10]. Стрічні машини сунули, як черепахи. Миготіли тільки жовті, як лілеї, фари, і складалося враження, що ми не в районі Лисої Гори, а на знаменитому кварталі Пікаділлі чи на Ріджентс-стріт[11].

Раптом з цього білого мороку, немов з ночі, виривається знайома вам, лейтенанте, «Волга» 24-48. Я глянув і, не дивлячись на

---

[10] З метою конспірації даємо дещо неточну назву димової шашки. *(Прим. авт.)*.

[11] Сучасному інтелектуальному читачеві не має потреби пояснювати, що таке Пікаділлі чи Ріджентс-стріт, а щодо Лисої Гори, то це улюблене село майора Ситорчука, куди він у вільні хвилини завжди збирався поїхати і повудити рибку. *(Прим. авт.)*.

справжній димовий заслін, ледь не зомлів: на передньому сидінні, поруч з водієм, сидів відомий мені злочинець Толя Жванчик. Цього погляду мені було досить, щоб зрозуміти: Жванчик утік з тюрми, так і не дочекавшись свого законного звільнення. «Квочко, вперед!» уперше за своє життя я не зовсім точно сформулював наказ. Сержант натис на педаль, і наш бобик помчав у протилежному від волги напрямку. «Квочко, назад! – уточнив я. – За машиною 24-48».

Сержант розвернув газик і ввімкнув четверту швидкість... І тут сталося те, що я передбачав: дорогу нам перетнула вантажна автомашина. Досвідчений Квочка її помітив одразу, а от причепа з довгою металевою трубою ми не побачили і на всій швидкості врізалися в трубу. Одне слово, якби не халатність Квочки, нам би з вами більше не сидіти в цьому чарівному куточку... Тільки його безвідповідальність врятувала нас тоді від загибелі. – Майор передихнув і, важко зітхнувши глянув у бік кухні. – Після того, як нас у рівчаку знайшли товариші з автоінспекції і привели нашатирним спиртом до тями, я виліз з машини і глянув на бобик, що стільки років чекав своєї заміни. І на тобі – дочекався. Тепер він нагадував приплюснуту до землі амфібію. Верху не було. Його немов корова язиком злизала. А точніше, наче хтось зрізав косою, хоч труба була кругла і, наскільки я пам'ятаю, товста.

Квочка в цю мить підвів голову і, побачивши, що я живий і навіть без подряпин, знепритомнів удруге. Я одразу про все догадався: сержант боявся, що я покараю його, не дочекавшись, поки він дотягне до пенсії. Але я підійшов до нього, наказав встати й міцно потиснув руку. «За вашу халатність, Квочко, виношу вам подяку. Скільки разів я казав: приваріть передні сидіння, сержанте. При найменшому дотикові вони падають разом з пасажирами назад, але ви не зробили цього. І ось сьогодні, завдячуючи вашій халатності, ми з вами живі». Я ще раз потиснув йому руку і при всіх розцілував. Квочка стояв і плакав. Я вперше у своєму житті бачив, щоб так щиро й невимушено плакали загартовані і мужні. Хвилююча картина була, лейтенанте. Такі картини запам'ятовуються на все життя. І тут мене зрадила витримка. До речі, теж уперше: я дістав з кишені свій улюблений мундштук і подарував його Квочці. «Куріть

на здоров'я, сержанте, – пам'ятаю, такими були мої перші слова. – І бережіть свої вуса. Без мундштука ви їх зовсім обсмалили». Так я попрощався зі своїм мундштуком, – закінчив майор і прислухався. Крізь відчинені двері кухні долинуло кілька пострілів. Потім пролунала черга. Майор Ситорчук сидів спокійно, але насторожено.

– Не інакше як ручний кулемет, – підвівся трохи блідий лейтенант.

– Вихлопна труба Квоччиного мотоцикла, – уточнив Ситорчук. – Знову циліндри не прочистив. Колись ця халатність... – майор не договорив. Очі його стали великими. Лейтенант перехопив майорів погляд. Той дивився на кухню, звідки замість офіціанта несподівано вийшов Квочка з речовим мішком за плечима. На руках у сержанта були чорні рукавиці, на обличчі – окуляри. Вуса Квочки розходилися по обличчю, як «двірники» автомашини М-24.

– Не доведеться нам сьогодні попоїсти, – промовив майор і зміряв сержанта допитливим поглядом. – Слухайте, Квочко, що трапилося? Чого це ви з рюкзаком за плечима?

Сержант стояв і парував, наче перед тим, як пропустити Квочку через кухню, шеф-кухар тримав його там з годину серед казанів.

– Викрадено касу, – вуса сержанта вистрелили врізнобіч.

– Сядьте, – наказав майор і понюхав повітря. – Тільки без цього мішка. Ви що, не могли залишити його в колясці?

– Боявся, щоб не вкрали, товаришу майоре...

– Крадене двічі не крадуть, – сказав Ситорчук. – А тепер випаровуйтесь і доповідайте. Та тільки не кричіть. До речі, чому це ви вискочили з кухні, а не зайшли через парадні двері, як усі люди?

– Табличка винна, товаришу майор. Там висіло «Ресторан зачинено на обід».

– Але зараз ще ранок, сержанте. Ви над цим подумали? Вас завжди лякають ці таблички. Ніколи не вірте написаному, а коли ви вже так їм вірите, то перевіряйте...

– Я це запам'ятаю на все життя, – багатозначно промовив Квочка.

– От і чудово. А тепер продовжуйте.

– Викрадено касу, – знову почав сержант.

– Пограбовано касу або викрадено гроші з каси, – виправив майор. – Коли ви хвилюєтесь, Квочко, у вас не все гаразд із мовою. Вам треба навчитися висловлюватися і, головне, точно. Так, кажете, пограбовано касу в аеропорту?..

Лейтенант глянув на майора: мовляв, так, але звідки це йому відомо? Те ж саме говорили й очі сержанта, який одним духом випалив:

– Достеменно так!

– Тут нема нічого складного. Ви ж патрулювали в районі аеропорту. А потім он на мішку приклеєна аерофлотівська бирка. Вона свідчить, що власник мішка сьогодні прилетів до нашого міста, де в нього і вкрали мішок. Але мене зараз не мішок цікавить. Краще розкажіть детально, але нічого не пропускайте і не вигадуйте, – застережливо сказав майор, – як і коли пограбували касу. А втім, ми про це поговоримо у мене в кабінеті.

Майор не договорив. До них підійшов офіціант, тримаючи в руках записну книжечку.

– Можна підрахувати?

– Можна, але ми, любий мій, ще нічого не їли і, боюсь, сьогодні не поїмо. До зустрічі, – сердито, як усі голодні, промовив майор і попрямував до виходу в супроводі своїх вірних і нерозлучних друзів.

Алло, ви помилились номером!

Сержант Квочка востаннє підправив вуса, як завжди, обсмикнув запилений мундир, над яким піднялася курява пилюки, і, крякнувши, почав:

– Сьогодні, 15 липня, о 9 годині 38 хвилин за київським часом біля Держбанку я зустрівся з водієм автомашини 13-13 Логвином Дмитровичем Голубеєм і дізнався від нього...

– Пробачте, сержанте, – швидко смокчучи люльку, урвав його майор. – Але чому цей Голубей дізнається про все раніше, ніж ви, досвідчений криміналіст?.. Це вам не здається підозрілим?

– Не можу сказати, товаришу майоре.

– Не можете чи не хочете?

– Не можу.

– Ну, гаразд. До Голубея ми ще дійдемо, мене зараз цікавить, що трапилося в аеропорту, і розв'яжіть, нарешті, привезений вами мішок. Ви погляньте: лейтенант згорає від нетерпіння.

Квочка поклав мішок посеред кабінету і неквапом розв'язав його. Лейтенант глянув, і йому забило дух. Серце його стислося, а потім закалатало так, що він злякався: «А що, як вискочить з грудної клітки? А тут ще майор відчинив вікно». Та це одразу минуло. Фостиков мав хоча й молоді, але вже сталеві нерви. Він повернувся на своє місце й сів, щоб не впасти.

– Як ця собача голова потрапила до вас? – майор вискочив помолодечому на підвіконня, звісивши донизу ноги. – Тільки в деталях!

– О восьмій годині тринадцять хвилин я поставив за кущем свій мотоцикл в районі аеропорту. Раптом мою увагу привернуло те, що якийсь молодик у фіолетовому костюмі підійшов до мішка і просунув усередину руку, намагаючись щось витягти звідти. Несподівано він зойкнув і відскочив. Я одразу зрозумів, що мішок не його, і вийшов з кущів. Побачивши мене, він кинувся тікати. «Ага, на злодієві шапка горить», – згадав я ваші слова, товаришу майоре.

Ситорчук на знак згоди мовчки кивнув головою і затягнувся.

– Він в аеропорт, я – за ним...

Вислухавши уважно сержантову розповідь до кінця, майор зіскочив з підвіконня на підлогу і сказав:

– Спробуйте, Квочко, відтворити вашу розмову з Голубеєм ще раз і якомога правдивіше. Навіть в інтонаціях.

– У чому, в чому? – перепитав сержант.

– В інтонаціях і жестах, – додав майор.

Сержант крякнув, але не сказав нічого. Старий криміналіст і так все зрозумів...

– Ви нічого не пропустили, Квочко? – запитав майор після того, як сержант вдруге закінчив свою розповідь.

– Здається, нічого.

– А спробуйте пригадати ще раз. Мене, зокрема, цікавить аеропорт. Як же все-таки за такий короткий час можна було пограбувати касу? Та ще й ніби між іншим. Виходить, хтось тут був співучасником, – майор затягнувся й оповив свою голову димом.

Сержант зблід і опустив очі додолу.

– Я спробую, – сказав він і втретє почав свою розповідь.

– Мені ясно, – нарешті мовив майор. – Тут все дуже заплутане. По-перше, Квочко, ви припустилися кількох помилок:

а) передчасно налякали злодія, замість того, щоб на деякий час затриматися в кущах;

б) кинулися його доганяти, замість того, щоб вистежити, куди ведуть його сліди;

в) привезли мені цей мішок, замість того щоб залишити його там, де взяли.

У Квочки нервово засмикались вуса, йому було ніяково. Особливо перед молодим лейтенантом.

– По-друге, що ми на цю хвилину маємо? – продовжував майор. – Давайте спробуємо все це викласти в хронологічній послідовності:

а) вчора до нашого міста прибув, залишивши передчасно в'язницю, злочинець;

б) сьогодні якийсь невідомий намагався украсти мішок, який начебто належить професору Шлапаківському;

в) у мішку виявляється собача голова, яка належить начебто професоровому Цуцикові;

г) в аеропорту грабують касу;

д) шофер Голубей повідомляє, що професор Шлапаківський замовив у книгарні якісь книги, начебто зняв з ощадкнижки гроші і купив десь на околиці особняк.

Майор вийняв хусточку й витер з чола піт. Чоло взялося зморшками, і лейтенант Фостиков помітив, як біля його очей в гарній симетрії пролягли ще дві точнісінько однакові зморшки.

– Тут щось не так. – Ситорчук витягнув з кобури пістолет і, взявши в руки шомпол, почав прочищати ним чубук люльки. – Надто уже все ясне й прозоре в цій дещо загадковій і, на перший погляд, заплутаній історії. Тут або одразу три справи, або одна справжня, а

дві штучних. Можливо, чиясь досвідчена рука намагається спрямувати нас на хибний шлях. Якщо це не випадковість, то складається враження, що нас наче хто підштовхує, щоб ми йшли туди, куди не слід. Не подобається мені і ваш Голубей, сержанте. Якось він себе не так поводить, як треба у його віці... Але про це потім. Мене цікавлять, товариші, ваші версії. Що ви на це скажете, лейтенанте? Тим більше, що після відпустки в Карпатах ви відпочили, набралися свіжих сил. Отож слухаємо вас.

Лейтенант підвівся.

– Мені важко щось зараз сказати, – він ще раз глянув на речовий мішок, відрубану голову доберман-пінчера й відчув, що йому погано. – Коли брати слова Голубея на віру і коли це правда, що Шлапаківський зняв з ощадкнижки всі свої заощадження і про це знає Голубей, то про це могли знати й інші. Логічно?

– Логічно, – кивнув головою Ситорчук.

– Професор міг учора ввечері зустрітися з хазяїном особняка. Але він з ним не зустрівся. «Наводчик» направив по сліду Арнольда Івановича якогось бандита. Цим «наводчиком» міг бути й Голубей. Тому він першим і повідомив про це сержанта, щоб на нього не впала ніяка підозра, бо де ж логіка, коли людина заявляє в міліцію сама на себе. Логічно?

– Логічно. Далі, будь ласка, – попросив майор.

– Далі події розвивалися приблизно так. В одному з темних провулків, які ще в нас досі не освітлюються міськкомунгоспом, професору назустріч вийшов хтось із сокирою і...

Квочка втягнув мимоволі голову в плечі і заплющив очі. Руки його помітно тремтіли, неймовірно швидко вистукував пульс. Це передалося й майорові: «Так недовго й до екстрасистолічної аритмії», – подумав про себе він і майже крикнув лейтенантові:

– Не згущуйте фарби, мій любий...

– Не буду, – вибачився лейтенант і на закінчення додав: – Отак, гадаю, напали на професора.

– Мене цікавлять деталі, але, будь ласка, без натуралізму, – звернувся майор до Фостикова, наче той вчора був свідком пограбування Шлапаківського.

– У деталях я це уявляю так, – прокавшлявся лейтенант. – Як тільки грабіжник підійшов до професора і загрозливим тоном почав вимагати гроші, на бандита напав доберман-пінчер і вчепився... Скажімо, за куртку.. Нападник відштовхнув його і, вихопивши сокиру, відрубав Цуцикові голову.

– Щоб не було свідків? – запитав майор. Лейтенант допитливим оком слідопита глянув на свого шефа і в кутику його губ вловив добродушну, але замішану на добрій порції іронії колючу посмішку.

– Ваша версія, мій любий, побудована, як і чимало сучасних будинків, на піску, – майор підвівся й випустив з себе струмінь синього диму, який піднявся і повис над сейфом такою хмарою, що лейтенантові здалося, ніби з неї неодмінно бризне дощ. – У вашій гіпотезі зовсім відсутній цемент, і тому вона не тримається купи. Тут ні фундаменту, ні даху. Одні стіни, але й ті – як у повітряному замку. По-перше, сучасні злодії (їх, до речі, у нас не так уже й багато) давно не ходять на промисел із сокирами. По-друге, ми можемо припустити, що хтось з бандитів переодягся в лісоруба, взяв сокиру і вийшов у темний провулок. Але де в нашому місті він візьме сокиру? Їх немає навіть у крамницях. По-третє, в нашому місті ось уже цілий рік жодна сім'я не користується ні вугіллям, ні дровами. Усі перейшли на парове опалення. По-четверте, якщо все-таки він десь дістав сокиру, хоч пограбування музею в ці дні не було зафіксовано, для чого одрубувати Цуцикові голову? Чи не простіше було стукнути пса обухом по голові? Без зайвої мороки. І останнє, як молодому спеціалісту, котрий подає надії, хочу зауважити, як старший за званням і за віком: ви не з того почали, лейтенанте, – Ситорчук підійшов до свого улюбленого в кабінеті місця – вікна. Підлога біля нього була вичовгана, ніби воротарський майданчик біля футбольних воріт. – Давайте послухаємо старого криміналіста. Судячи з напрямку вусів, у сержанта Квочки є якісь інші міркування.

– Мені думається, – сержант прокашлявся, – перш за все потрібно розбити наше місто, як ви часто кажете, товаришу майоре, на три умовні квадрати: А, Б і В, пройтись по цих квадратах і розпитати, чи ніхто не знає, де і в кого купив професор особняк...

– А якщо він його не купив? – Майор знову вийняв шомпол. Люлька ще була нова і частенько, видно, забивалась. Сержант Квочка замовк, сів, поклавши власні руки на власні коліна, і заворушив, як рак, вусами. Лейтенант Фостиков, поскрипуючи новенькою портупеєю, розкрив рота.

– А чи не простіше зателефонувати у довідкове бюро? – запитав він.

– Нуль дев'ять? – крякнув незадоволено Квочка, захищаючи свою пропозицію. – Нічого не дасть.

– Це правильно, – втрутився майор. – По-перше, туди додзвонитися майже неможливо, по-друге, якщо й додзвонитесь, то вам дадуть стару адресу, бо поправки в довідкове бюро вносять десь аж через півроку. А стільки часу ми не можемо чекати. По-третє, це – шлях найменшого опору. Якщо всі ми отак почнемо працювати, любий, то через тиждень станемо канцелярськими крисами, пардон, як казав Голохвостов[12], – пацюками. А ще через тиждень – астматиками. Нам треба бігати, рухатися. Рух – це життя. Беріть, лейтенанте, приклад з Квочки. Скільки кілометрів на своєму віку він намотав! Жаль, немає спідометра, а то я зараз назвав би вам астрономічну цифру. Чи не так, сержанте? – вийняв з рота люльку майор і повернувся до Квочки.

– Достеменно так, – зірвався зі стільця (не в переносному, а прямому розумінні) сержант, що трохи було задрімав.

– От бачите. Якби ті кілометри витягли в одну пряму, то нині Квочка дійшов би куди? Як ви гадаєте, лейтенанте?

– До Сінгапура, – вихопилося в того.

– Якби ті кілометри витягти в одну пряму, то сьогодні Квочка уже крокував би вулицями й майданами Юпітера – найбільшої планети в Сонячній системі. Отож нуль дев'ять не підходить...

– Тоді, може, сім дріб двадцять вісім? – нагадав Квочка який без цифр почувався, як риба без кисню.

– А що це таке?

---

[12] Добре начитаному читачеві зрозуміло, що Голохвостов – головний герой п'єси М. Старицького «За двома зайцями».

– Міське бюро інвентаризації, – відповів за Квочку майор. – От з цього і почніть, сержанте. А ви, лейтенанте, негайно рушайте до Парфенони Микитівни… Тільки не забудьте прихопити речовий мішок з головою і запитати, де їхній Цуцик.

– Товаришу майор, – підвівся лейтенант Фостиков. – Я добре пам'ятаю цього професорового пса. З головою тут усе ясно...

– Це вам ясно, а мені – не зовсім, – відповів стримано майор. – А що, коли нам хтось підклав свиню?

Сержант Квочка стенув плечима й перезирнувся з лейтенантом.

– Ви, сержанте, після інвентарбюро одразу ж їдьте в аеропорт і заспокойте касирку й керівництво. Скажіть, нехай не здіймають паніки: за гроші беремось ми.

– Але...

– Ніяких «але», Квочко. Касирці поясніть, що тоді поводили себе так, як того вимагали обставини. Повертаючись назад, заскочте на хвильку в книгарню і привезіть мені ту продавщицю, яка хотіла мене бачити. – Майор затягнувся й додав: – На все це година. Не більше. А я тим часом почну думати. Мені потрібні ще деякі деталі...

Сержант уточнив:

– Які саме?

Майор глянув на нього і лише після цього сказав:

– Про це поговоримо після вашого повернення. А тепер, – він вийняв з рота люльку, – за роботу, товариші!

Ситорчук залишився один. Коли йому було особливо важко, він не знаходив для себе місця ні за столом, ні на дивані, ні навіть у кутку. Він думав, думав і думав. Для чого відрубувати голову? «Для чого? Для чого? Для чого?» – вистукував пульс під його срібними скронями. Те, що хтось її відтяв сокирою, а не трамвайним колесом, не викликало сумнівів. Але для чого?

Він сів за стіл і почав малювати чортиків, парашутистів, складати чайнворди, але це не допомагало.

«Розв'яжи парочку задач, – підказував йому внутрішній голос. – Розв'яжи».

– Це нічого не дасть, – заперечував Ситорчук.

«Дасть. Обов'язково дасть. Візьми підручник Остроградського або теорію відносності, почитай...»

Ситорчук підвівся й підійшов до поличок. Заскімлило десь під ложечкою. «Організм хоче кави, – наче знущався з нього той самий голос – Для чого було відрубувати голову? Для чого? А тоді возитися з нею? Куди він її міг везти? Куди?» – Він дістав з полиці старий підручник Остроградського. Це був його улюблений математик, земляк з Полтавщини. Та не встиг майор розв'язати й двох рівнянь, як раптом пролунав телефонний дзвінок.

– Що там ще сталося? – Ситорчук схопив трубку і прислухався. Незнайомий голос, як завжди, запитував:

– Це ветлікарня?

«Це масложиркомбінат», – повисло було на кінчику язика, але Ситорчук в останню хвилину стримав себе. – Ні. Алло.. Ви помилились номером, – і поклав трубку прямо на стіл. Але часті і тривожні гудки заважали йому думати. «Ветлікарня, ветлікарня», – наполегливо повторював йому внутрішній голос одну й ту ж думку.

– Ветлікарня. Збожеволіти можна. До чого тут ветлікарня? – запитав Ситорчук і піймав себе на тому, що він розмовляє сам з собою вголос.

– Спокійно. Головне – спокій. – Він узяв трубку і поклав на важіль. – Ветлікарня. Ну, звичайно, ветлікарня. O sancta simplititas![13]

Телефонний дзвінок пролунав удруге.

– Любий мій, який ви номер набираєте?

– 3-39-25.

– А це 3-38-25, – уточнив майор. – А що там у вас скоїлося?

– У мене пропала голова, – промовив сумовито голос.

Майор на мить розгубився. Такого повороту він не чекав. «Хтось намагається збити з правильного сліду. Дуже вже тут прозоре, як джерельна вода у склянці».

– Будь ласка, точніше висловлюйтесь. – Майор притяг до себе австралійське крісло, взяв зошит і олівець, але це було зайвим. На тому кінці несподівано трубка дзенькнула і все замовкло.

---

[13] О свята простота! *(Лат.)*.

Та майор не розгубився: 3-39-25. Ці цифри запам'ятав з першого разу, і їх було достатньо, щоб розгадати ще одну загадку. Він набрав номер. Приємний тенор, що належав, очевидно, особі жіночій статі, відповів:

– Ветлікарня слухає.

– Говорить майор Ситорчук, – відрекомендувався досвідчений слідчий. – Мені потрібна одна незначна й безкоштовна консультація... По телефону.. У яких випадках і для чого відрубують собакам голови і доставляють вам?

– У тих випадках, коли собака когось покусає і є підозра, що вона хвора на сказ...

– Все ясно. Спасибі, дякую, – майор попрощався.

– Отже, доберман-пінчер когось покусав і наклав за це головою. Але кого? Чи хворів пес на сказ? – На ці й інші питання, можливо, міг відповісти тільки Шлапаківський. Але професор щез. Доведеться ще раз турбувати Парфенону Микитівну.

Дівчина в голубому

Ось уже вкотре Ситорчук перечитував записи Квочки, про почерк якого у відділенні говорили: «Неначе курка лапою надряпала».

«Чогось тут бракує», – розмірковував майор. Він з нетерпінням чекав, коли прибуде сам автор цих записів. Може, його усний рапорт прояснить деякі білі плями, які ще були затемнені.

Через півгодини засідали «вузьким колом». Майор походжав, як завжди, по кабінету, лейтенант сидів у кріслі, Квочка, покручуючи козацькі вуса, неквапливо доповідав:

– О дев'ятій годині тридцять сім хвилин професор Шлапаківський перетнув вулицю Степана Руданського біля ювелірного магазину «Скіфська сережка». Зайшов до аптеки. Взяв, як завжди, очевидно для Цуцика, два флакони шампуню «Золоте руно». О десятій вісім був у книгарні «Фоліант», – сержант перевів подих. – Через півгодини повернувся додому, але там довго не

затримався. Червоний і схвильований, він невдовзі вискочив з під'їзду. На якусь мить зупинився, ніби роздумуючи, куди йти. Глянув спочатку на свій годинник, тоді на ратушу, потім ляснув себе по лобі й рушив у напрямку Борщагівської лазні. Дійшовши туди, ще раз глянув на годинник, тоді різко махнув рукою і повернув, як ви кажете, на сто вісімдесят градусів...

– Мені потрібно точно, сержанте, – перебив нервово майор, в голові якого дещо прояснювалося.

– Точно?! Він повернув у напрямку аеропорту. Об одинадцятій годині сім хвилин...

– Ще одна важлива деталь: Цуцик з професором був?

– Кардинально!

– Що означає «кардинально» в даному разі: був чи ні?

– Достеменно був, товаришу майоре!

– Гм, – майор стиснув посрібнені інеєм скроні зап'ястям правої руки. Фостиков глянув на майора й наказав сержантові замовкнути.

Квочка вловив суть важливого моменту – майор Ситорчук інтенсивно опрацьовував одержану від Квочки інформацію. У кабінеті запала тиша.

– Тут щось не так! – раптом випалив Ситорчук. Сержант Квочка від несподіванки аж здригнувся. – О котрій годині ви, сержанте, ловили назнайомця з рюкзаком?

– Від дев'ятої години тридцять хвилин до дев'ятої сорок сім...

– А о десятій сорок ви бачили професора з доберман-пінчером біля Борщагівської лазні. Не міг же Цуцик спочатку вмерти, а тоді супроводжувати професора в аеропорт! Такого в природі не буває...

Годинник на міській ратуші вибив другу годину дня. Знесилений, із запамороченою головою, майор ледве пересувався по кабінету. Він на якийсь час зупинився, безтямно вп'явши зір у сірий килимок німецького виробництва, і тільки тепер помітив, що ходить по голій долівці. «Знову протер наскрізь килим. Тільки позавчора застелили. Погана звичка ходити по прямій лінії туди й сюди. Так недовго провалитись і в підвал», – подумав Ситорчук і присів у крісло, заплющивши очі, Йому було досить перепочити якусь хвилину, щоб мозок відновив свою повноцінну діяльність, а тіло

набрало свого попереднього бадьорого вигляду. Але такої розкоші він не міг собі дозволити, адже операцію треба закінчити, як запланував. Майор почав зав'язувати, як він любив казати, кінці кінцями.

– Сьогодні треба з цим кінчати, – промовив він, ніби ні до кого не звертаючись. – Завтра на роботі відпочинемо. До речі, сержанте, ви ще мені щось хотіли сказати.

Сержант переминався з ноги на ногу. Вуса його стирчали врізнобіч, і це ясніше від усяких слів говорило майорові, що Квочку хтось остаточно збив з пантелику.

– Але хто? – запитав майор, напружившись усім тілом.

– Цуцик, товаришу майоре. Рівно тридцять сім хвилин тому я напав на його слід.

– З ким був Цуцик? – майор поспіхом почав набивати люльку тютюном. Це надавало йому спокою й допомагало водночас зосередитися на головному, розмовляти з колегами, заспокоювати нерви й аналізувати.

– Доберман-пінчер був один. Він довго обнюхував стовбури дерев, тоді кущі і раптом щез. І тоді я зрозумів: Цуцик загубив професора...

– Любий мій Квочко, ви припустилися неймовірної помилки, знехтувавши двома такими важливими деталями. Перша – професорів склероз: Шлапаківський просто міг забути про собаку; друга – захопившись якоюсь ідеєю, професор зайшов бозна-куди. Не собака загубила професора, а професор загубив собаку. І ще одне: Цуцик знову йшов, як і вранці, в напрямку аеропорту?

– Достеменно так, товаришу майор.

– Тоді все зрозуміло. Де ваша дівчина?

– Вона у колясці.

– У якій колясці?

– У моїй колясці, від К-750.

– То несіть... Я вибачаюсь… Запрошуйте її сюди… Бо ще, чого доброго, вона нас за бюрократів матиме. Самі ж – негайно в аеропорт. Сліди Цуцика шукайте там. Знайдете – телефонуйте. Про все інше – також... Це дуже важливо...

Сержант, віддавши честь, по-молодечому круто повернувся й вийшов. Лейтенант Фостиков заздрісно глянув йому вслід і дещо напружився. Нарешті двері відчинилися, й поріг кабінету переступила чарівна дівчина в голубому. Сержант стояв трохи позаду. Ніби для контрасту.

Це була продавщиця з книгарні «Фоліант». На ній все було голубе: голубий бантик, голубі очі, голубі повіки, голубі вії, голубий атласний халатик, голуба кофточка, голубі босоніжки і така ж голуба сумочка, зроблена під голубий панбархат. Стрункі голубі лінії і цей голубий колір були наче навмисне вигадані для її обличчя і ніжних хвиль зачіски. Майор ледве стримався, щоб не впасти, і тому негайно сів. Лейтенант Фостиков навпаки – підвівся, і йому стало ясно: «Це і є той момент, коли закохуються з першого погляду».

«Господи, – забувши про свої атеїстичні переконання, прошепотів майор Ситорчук. – Як вона схожа на мою Галю... Наче дві вилиті статуетки з однієї форми...»

– Вас звати Галина? – запитав тремтячим голосом майор.

– Так, Галина. Але звідки ви знаєте?.. Ми ж з вами не знайомі...

– Наші майор знають все, кардинально, – втрутився сержант і хотів було посміхнутися, але майор зміряв його таким крижаним поглядом, що Квочка відчув: завтра о дев'ятій нуль-нуль у нього розпочнеться нежить, а це так невчасно.

Майор приводив у порядок думки. Мозок його інтенсивно працював. Лейтенант Фостиков, який не знав, куди подіти свої закохані в Галю очі, дивився, як імпульсивно набухають дві сині прожилки на майорових скронях, покритих першими ознаками легкої паморозі й бабиного літа. Майор думав. Він думав і дивився на дівчину в голубому.

Точнісінько так одягалась і його, Ситорчукова, Галина... «Тільки очі... Тоді ще не підводили дівчата очі голубим... Не було такої можливості й фарби», – зітхнув Ситорчук і відвернувся. Він відчув, як до горла підкочується непрошений тугий клубок, а з очей додолу просяться дві скупі чоловічі сльозинки. Майор до посиніння стиснув кулаки, взяв себе в руки і, повернувшись, по-батьківськи промовив:

– Розповідайте, Галинко, розповідайте.

У його голосі було стільки теплоти й ніжності, що Галина раптом не стрималась і заплакала.

– Тату, – ледь чутно прошепотіли її повні червоні уста, схожі на стиглу вишню сорту «бріот український». – Таточку...

Майор почервонів, як помідор. Він приголубив Галину і жестом наказав присутніх залишити кабінет.

Першим вискочив лейтенант; сержант, багатозначно крякнувши, вийшов останнім.

– Я не твій тато, Галино, – сказав майор. – Твоя мама помилилась.

– Мама не могла помилитися, таточку.. Од вітчима в неї дітей не було..

– Господи, – тільки й сказав майор Ситорчук, – Невже таке може бути?

– Може, таточку, може...

– Але я з Галиною, тобто твоєю мамою, був один тільки раз… Один-єдиний – і отаке вийшло?..

– Як бачите, тату, – промовила дівчина в голубому, і майор піймав себе на тому, що останні слова він сказав уголос. «Оце вперше за все моє життя мене підвела інтуїція. Ніколи не думав, що таке вийде», – подумав про себе Ситорчук, не спускаючи з Галі очей.

– Що ж ти хотіла сказати мені, доню? – важко зітхнув майор і глянув на Галину, що сіла напроти... Її обриси ніби танули, розпливались, як відображення в струмочку води. Це запаморочення викликала не пачка скуреного тютюну, а зміна, що сталася в його житті.

Як грім серед ясного неба... Він струснув головою, і його погляд прикипів до Галининих ніг, що так зухвало і звабливо схрестилися за три метри від нього. «Так само завжди сиділа її мама.. Гени! Вони передаються людям у спадковість, як чекові книги чи заповіти»...

– Які ж книги замовив у вас професор Шлапаківський?

Галина мовчки подала йому список.

– Господи! – знову вихопилося в майора Ситорчука. – Він замовив наших сучасних класиків. Одних-єдиних класиків. Ви тільки

подивіться, Галино: А, Б, В, Г, Д, Е, Є, Ж, З, Й, І, Й, К, Л, М, Н, О, П, Р, С, Т, У, Ф, Х, Ц, Ч, Ш, Щ, Ю, Я[14]. Тут усі класики. Всі до одного...

Квочка бере слід

Коли Галина залишила кабінет, майор Ситорчук ходив по ньому, рвав на собі волосся і приказував: «Як воно могло таке статися? Як?» Це було чи не єдине запитання, на яке майор не міг відповісти.

За цим і застав його лейтенант Фостиков.

– Що вам сказала Парфенона Микитівна? – опанував себе Ситорчук.

– Зовсім мало, – відповів лейтенант.

– А саме?

– «Пішов у баню», – і зачинила двері перед носом.

– Так, це справді небагато, – майор затягнувся. – Навіть для мене. Але в цьому щось є. Як ви гадаєте, за кого вона вас прийняла?

– Мені важко сказати.

– А якщо добре подумати? – Майор примружив око, чого з ним раніше ніколи не траплялось.

– Гадаю, за газетяра.

– Чому ви так гадаєте?

– Коли вона грюкнула дверима, – почав пригадувати Фостиков, – я гукнув їй: «Я із газети!»

– І це її обурило?

– Мабуть.

– Ну, для чого, мій любий, говорити жінкам неправду? Адже навіть через двері видно, пробачте на грубому слові, коли ви брешете. А жінки це на віддалі відчувають. Інколи навіть по

---

[14] Щодо наших сучасних класиків, то автор, очевидно, навмисне ставить тільки перші літери їхніх прізвищ, щоб його не звинуватили в суб'єктивізмі. Але видавництво (журнал чи газета, словом, той, хто друкуватиме цей твір) може розсекретити літери і сказати читачам точно, хто із сучасників на сьогоднішній день уже класик, а хто – ще ні. Після видання цієї книги про це знатиме й сам автор. (Прим. ред.).

телефону. І це їх завжди обурює або дратує. Брехню вони часто сприймають як правду. Особливо жінки бальзаківського віку. А Парфенона Микитівна відносить себе саме до такого, звичайно, не посилаючись на паспорт. Бо то документ і, до речі, виданий міліцією. Так що ви їй ще сказали? Сподіваюсь, на цьому ваш діалог не обірвався?

– «Мені терміново потрібний Арнольд Іванович!» – гукнув я. А вона у відповідь: «Якщо вас цікавить отой матеріал, то він його забрав із собою. Може, вже й надрукували».

– Це вже цікаво, – протяжно мовив майор. – Отже, крім вас, Парфенону Микитівну відвідував ще хтось, і оцей Хтось нам, на жаль, не відомий. Але нам може бути відомо, якщо ми дізнаємось, що за матеріал написав Арнольд Іванович. Мабуть, у цьому й ключ до розгадки. Боюся, що сьогодні з операцією не впораємося, як я запланував. Доведеться попрацювати ще й завтра. У газетах – вихідний. Але якщо матеріал (гадаю, це фейлетон) уже побачив світ, то все закінчиться сьогодні увечері. Вам, Женю, доведеться зараз зайнятися інтелектуальною працею: перегорнути газети за два останні дні і подивитися, чи немає там чогось надрукованого під прізвищем професора Шлапаківського. Зайвого не читайте: професор під псевдонімом ніколи не виступає. Отже… – Майор, як завжди, не докінчив думки, бо задзвонив телефон.

– Телефони завжди дзвонять невчасно або навпаки, – виголосивши черговий афоризм, Ситорчук підняв трубку: – Слухаю вас.

– Доповідає Квочка, – долинуло з мембрани. – П'ятнадцять хвилин тому я взяв слід доберман-пінчера. Голова у нього точнісінько як та, що в мішку. На кличку «Цуцик» не відгукується і навіть не повертає голови. Близько до себе не підпускає, весь час намагається щезнути з мого поля зору. Йде в напрямку аеропорту. Що робити?

– Вийти знову на слід і не злазити з хвоста. Але так, щоб не насторожити і не викликати у нього підозри. – Люлька у майора погасла. Здогадливий лейтенант підніс запальничку. Ситорчук вдячно кивнув і вів далі:

– Про кожну деталь повідомляйте додатково. Зрозуміли?

– Достеменно так!

– Все. – Майор поклав трубку і, звертаючись до лейтенанта, промовив: – Наша бібліотека сьогодні зачинена. Доведеться вам відвідати міську. Це, до речі, по дорозі до книгарні «Фоліант», але там довго не затримуйтесь. Галі потрібно виконувати план. Нам також.

Фостиков зашарівся. Майор підняв телефонну трубку і жовтим від нікотину пальцем повільно почав набирати номер.

– Алло! Парфенона Микитівна? Здрастуйте, люба. Говорить майор Ситорчук. Як ся маєте? Як Арнольд Іванович? Так, так. Взаємно... Я теж... Я радий за вас... По-доброму, так би мовити, заздрю.. Ви все така ж… юна й вічнозелена, як сказав поет, неначе кримський кипарис на узбережжі моря... Ну, що ви! Який компліме... Прошу, прошу... Ви так само любите канни і виноград? Я?.. Ну, звичайно. Аякже... Пам'ятаю... Забув... Та все ніколи... Шпигуни заїдають? Та що ви! Ми заїдаємо їх… Ви любите музику? Бетховен, Гендель, Бах! Я в захопленні від його поліфонічних фуг… Це щось незрівнянне!.. Я перед вами в боргу... Обов'язково сходимо. Якщо вашого найдорожчого немає дома – пропоную сьогодні на «Лебедине озеро». «Танець маленьких лебедів»... Безперечно... Це, до речі, мій улюблений танець... І ваш? Я щасливий – наші смаки збігаються... Так ви відмовляєте старому парубкові? Отак усе життя! Не можете? Мабуть, дома Арнольд Іванович, а ви його боїтесь? Ні… А де ж він? Міліція повинна знати? Це так... Але, знаєте, якщо жінка зацікавлена, вона знає краще будь-якого слідчого... Так... І навіть за мене. Принаймні я в цьому переконаний. Кажете, пішов у баню. Уранці, й досі не було? І це вас не хвилює? Тепер стільки молодих дівчат. Звичайно. На професорів тепер мода... А вік не головне. Вас не турбує... Значить, ви не любите Арнольда Івановича... Нема за що? Так, згодний... А ви, як пишуть про ювілярів, саме у розквіті творчих сил і можливостей. Будь ласка. Спасибі, дякую.. Якщо ви не проти, я приїду зараз.. Що таке? Бігуді? Ви мені і в бігудях подобаєтесь... Я не сміюсь... Одягніть поверх цього свою японську квітчасту хустку... Олеандр.. Запевняю вас.. Так так… Цілую ручку. – Ситорчук поклав

трубку, і посмішка з його обличчя одразу щезла. – Якщо ви думаєте, що ця розмова була просто балаканина, то ви глибоко помиляєтесь. Я з неї більше взяв, ніж міг припустити. Як бачите, до жінок завжди, запам'ятайте це, лейтенанте, ви ще молодий, недосвідчений, вам це у житті знадобиться. До жінок завжди потрібний індивідуальний, а не колективний підхід. Головне – знайти у них найслабкіше місце – п'яту (я маю на увазі ахіллесову) і вчасно полоскотати її. Успіх забезпечено. Професор справді пішов у баню... Отож ви ті слова не сприймайте за двозначність. Ще вчора вони, як завше, полаялись. Через звичайний сімейно-побутовий дріб'язок. Він узяв рукопис, збірку поезій, автора вона не пригадує або не хоче казати, замість мішка прихопив портфель і пішов геть. Таке з ним трапляється часто. Дома не ночував. Тепер вона нікого не хоче бачити, навіть мене. Ви з цього щось зрозуміли, лейтенанте?

– Так точно. Тут щось не так..

– Безперечно, ви вгадали. Я не випадково наголошую на таких деталях: мішок, портфель, постійні сімейні чвари...

На столі знову підстрибнув і загарчав телефон. Майор вийняв люльку з рота і пішов до апарата.

– Доповідає сержант Квочка. Рівно десять хвилин тому він вийшов на злітну полосу...

– Хто вийшов? – стривожено перепитав майор Ситорчук.

– Цуцик, товаришу майоре. Він піднімає голову в небо й починає вити. Так виє, що начальник аеропорту не може працювати. «Приберіть цього пса! Він діє мені на нерви. Чий це собака? Кого він тут виглядає?» Якщо приземляється, він весело вимахує хвостом і обнюхує пасажирів.

– На якій злітній доріжці він бігає? – Люлька майора спалахнула червоною жариною.

– На сімнадцятій.

– І тільки?

– Достеменно так!

– З якого часу це в нього почалось?

– У кого, товаришу майор?

– У Цуцика!

– З десятої години тридцяти хвилин...

– Виношу вам подяку, сержанте.

– Єсть, товаришу майоре.

– Ще одна, ні, три деталі, мій любий. Негайно зайдіть до диспетчера вокзалу й уточніть: перше – які літаки злітали з сімнадцятої злітної доріжки між десятою і чотирнадцятою годиною дня; друге – номер того рейсу, прямий і зворотний, а також час його прибуття в наш аеропорт; третє – чи не зафіксоване на талончиках авіаквитків прізвище професора Шлапаківського? З цими даними – до мене. А втім, хвилинку – ми з вами, сержанте, через двадцять хвилин зустрінемось біля під'їзду будинку професора Шлапаківського. Раджу вам заскочити по дорозі додому і про всяк випадок переодягнутись. Вам усе ясно?

– Достеменно так! Що робити з собакою?

– Зробіть усе, щоб її затримали надійні люди й зачинили. Але не в камері схову, бо ще комусь спаде на думку викликати гицеля й накинути Цуцикові петлю на шию. Собака ні в чому не винний. Дійте, – Ситорчук поклав трубку і потер руку об руку з таким задоволенням і швидкістю, що в кабінеті запахло смаленим. Лейтенант схопився за карафку з водою.

– Не треба, лейтенанте, дякую. У мене долоні загартовані. Я щасливий. Квочка вийшов на слід. Це просто чудово. А тепер щодо вас. Ваша інтелектуальна робота звужується. Шлапаківський мав написати фейлетон для газети «За літературні кадри», як мені повідомила Парфенона Микитівна. Отож перегорніть підшивку лише цієї газети. До речі, ви цю газету передплачуєте?

Лейтенант заперечливо похитав головою і засоромився.

– Шкода. Це надзвичайно цікавий, висловлюючись по-сучасному, часопис. Там уперше надрукували про нас повість, яка досить-таки самобутньо написана, але з абсолютно несподіваною кінцівкою. Ну, абсолютно. Навіть для мене. Але треба віддати належне редакції: кінцівка – то таки винятково її заслуга. Редакція припинила друкувати повість, не подавши тієї кінцівки взагалі. Оригінальний і цілком новий сюжетний поворот. Передплатіть обов'язково. Газета не тільки цікава, але й дешева – карбованець

п'ятдесят вісім копійок на рік. Та це між іншим. – Майор пропустив повз себе лейтенанта і двічі підряд, але через відповідний інтервал, крутнув ключем, тоді стукнув двері плечима і, переконавшись, що вони зачинені, вийшов услід за лейтенантом на вулицю. На вулиці вже вистигали каштани, але ще не падали і не розколювались звільняючись від їжакуватої оболонки.

Зустріч на серванті

Ліфт у будинку, де жив професор Шлапаківський, як завжди, коли сюди приходили майор Ситорчук чи сержант Квочка, зустрів їх малогостинним лаконічним написом: «Не працює». Цей двозначний напис чомусь інколи не подобався майорові, а сержантові – особливо. Він викликав у нього якусь дивну, досі не зафіксовану в медицині алергію – Квоччині вуса ставали правцем.

Довелося підійматися пішки. Речовий мішок, з яким у цей день Квочка майже не розлучався, тепер особливо відчутно нагадував про себе. «Мабуть, нижче лопатки з'явиться синець, – подумав сержант. – Але це не страшно – я ж неодружений». Сержант глянув на майора. Ситорчук ступав легко й невимушено. Квочка помітно відставав, хоч переступав одразу через дві сходинки. «Як же це в нього виходить? – запитував себе Квочка. – Не пропускає жодної сходинки, а йде швидше, ніж я. Очевидно...»

Та Квоччині роздуми перервав майор:

– Все робиться дуже просто, сержанте. Я частіше за вас переставляю ноги. В цьому і весь секрет успіху...

– Кардинально, – стрепенувся від несподіванки сержант. – Тепер я вже й сам це бачу... Двісті двадцять одна сходинка, – повідомив він, коли вони піднялися на тринадцятий поверх. – Нам ще залишилося рівно чотирнадцять...

Та майор, здавалося, його не чув. Його звичне до всього вухо несподівано вловило знайоме меццо-сопрано Парфенони Микитівни:

Яблука помила, яблука червоні...

Парфенона говорила віршами. Вона до когось зверталась Отже, вона не одна. Невже повернувся професор Шлапаківський? А чи повернувся? А може, він нікуди й не йшов?

– Якщо моя гіпотеза правильна, – тихо промовив Ситорчук, – то мені ще багато чого не ясно. Чим більше туману в цій справі, тим більше вона прояснюється. Залишаються дві незначні деталі, котрих досі бракує в ланцюгу. – У нашій роботі, запам'ятайте, сержанте, важлива будь-яка дрібниця. Навіть та, яка, на перший погляд, не має ніякої ціни. Про що свідчить, наприклад, цей веселий життєрадісний голос Парфенони Микитівни?

– Що в цієї жінки немає ніяких турбот, – відповів Квочка.

– Кардинально, як кажете ви. Ні турбот, ні трагедій. Їй живеться легко й весело. Але це тільки на перший погляд. Все тут значно глибше, сержанте. – Набивши люльку, Ситорчук закурив і випустив кілька синюватих клубочків диму. Квочка глянув на нього. На обличчі майора не ворушився жодний м'яз, він був спокійний, як сфінкс.

– Нам з вами, сержанте, потрібно тільки вчитись, аналізувати, уміти робити припущення, будувати гіпотези і, врешті-решт, не зупинятися на мертвій точці. Йти далі й вище. – Вони піднялися на чотирнадцятий поверх. – Перш за все ви повинні запитати себе: «Чому Парфенона Микитівна сьогодні говорить віршами, тоді як ще вчора вона розмовляла прозою?» Давайте сядемо на хвилинку на цьому підвіконні і все як слід обміркуємо. – Майор, зіпершись на ґрати вікна, глибоко затягнувся. – А говорить вона віршами тому, що в неї настрій піднесений і веселий. Отже, в й житті на сьогоднішній день – ніякісінької трагедії. Правда, в народі кажуть: «Сьогодні смієшся, завтра – заплачеш». Таке трапляється часто. І це може трапитися й тут, якщо ми вчасно не вживемо запобіжних заходів. Вам Голубей сказав, що Парфуша вигнала Нолика. Якщо ті слова, як ви кажете, достеменні – Майор замовк і приклав до вуха долоню човником. – Ви тільки прислухаєтесь.. Послухайте, про що співає цей баритон. Як він звертається до Парфенони Микитівни.

Сержант нашорошив вуха. До його слуху долинули такі слова:

О Парфеноно, яблука чудові,
Але у них малий недолік є...

Голос Парфенони Микитівни:

Недолік, кажеш? А який, коханий?

Тенор:

Що мало їх мені ти подаєш...

– Як в опері, – тихо прошепотів сержант.

– Саме так, сержанте. Вони співають на мотив моєї улюбленої арії з опери. – Майор ще раз прислухався. – Ви спіймали нитку, сержанте?

Квочка поморщився. Вуса його зробилися їжакуватими, наче дві мікроантени від мініатюрного радіопередавача.

– Не спіймали? Ну як же? Це відомий мотив, арія з опери «Альцеста» Люллі. Так, саме Жана-Батіста Люллі – італійця, який став французьким композитором. До речі, він у чотирнадцять років був скрипалем і танцюристом при дворі Людовіка XIV. Невже ви не знали цього, Квочко? Ай-я-яй! Соромно. Оперні театри треба відвідувати, сержанте. І муздраматичні. І не тільки тоді, коли ви там патрулюєте. Не обкрадайте себе, Квочко.

Майор ще раз прислухався.

– Доніцетті, – вирвалось у нього крізь тютюновий дим. – Ну, звичайно, Доніцетті. «Любовний напій». Ох і шахрай, ох і негідник! Так обкрадати, – майор затягнувся, – класику. Ви чуєте, Квочко, якого він пускає півня? А фальш? Скільки в ньому фальші... А він міг би стати чудовим оперним співаком, якби пройшов по конкурсу і не спився. Ох і пройдисвіт. Ще одного півня запустив...

При слові «півень» Квочка напружився і двічі беззмістовно крякнув.

– Ні, що не кажіть, Квочко, а жінки всі однакові. Я знаю, ви засуджуєте ці мої погляди, але повірте мені на слово... Там, де серце бере владу над розумом, воно завжди обдурює його. Саме тому я й досі не одружуюсь. – Ситорчук замовк. З горішнього поверху спускались двоє і щось тихо говорили про житлово-комунальну контору, при цьому на кожному кроці промовляли слово «ліфт». Коли вони пройшли, Ситорчук продовжував:

– Як казала Нінон Ланкло, де початок приязні, там кінець коханню, а вже кінець приязні там, де початок зради. Що ви на це, Квочко?

– Не задавайте мені таких важких питань, – ледь не заплакав сержант. – Я людина практична. Давайте швидше приступимо до діла...

– Це все так. Але саме ви, сержанте, своєю думкою про оперу підказали мені чудову ідею. Якщо я не помиляюся, то це і є та центральна ланка, якої мені так не вистачало у моєму ланцюгу. Тепер мені все зрозуміло. Точніше, майже все. – Майор потер пальцями скроні. Сержант подивився на нього і про себе сказав: «Боже, яка тільки голова! Кросворди розгадує, неначе горіхи лущить».

– Приготуйте, сержанте, нашатирний спирт і ватку, – тихо сказав майор. – А потім уже голову. – Ситорчук відійшов до дверей і натиснув на кнопку, що нагадувала йому таблетку аспірину.

«Знову цвітуть каштани», – програв електродзвоник, і опера в кімнаті припинилась. Стало тихо, як у діжці з вапном. Десь скрипнула мостина. Майор вловив ледь чутний шерхіт. Йому здалося, що хтось у синтетичному халаті крадькома просувається до дверей. Ситорчук спробував уявити собі вигляд незнайомця: молодий, кремезний, спритний. Може, це він підійшов до дверей і заглянув у вічко.

Ні, так може ходити тільки жінка, яка вже не помічає ледь чутного шерхоту синтетичного халата чи капронових панчіх. «Цей звук доступний тільки чоловікам», – подумав майор і ще раз натиснув на кнопку. Цього разу електродзвінок видав цілу строфу «Київського вальсу».

– Не квартира, а музикальна шкатулка, – озирнувся майор.

Квочка стояв блідий і переляканий. Почулись чиїсь кроки. Десь за стіною чотири рази ударив старовинний годинник. У сержанта пішов мороз поза шкірою. Прискорено забилося серце. Останнім зусиллям волі він примусив себе дихати так, як майор, – повільно й тихо. Двері прочинилися, і раптом до ніг Квочки упала золота смужка електросвітла.

– О, майор Ситорчук, – люб'язно посміхнулася Парфенона Микитівна, ставши на порозі. – Ви таки приїхали... Але, я бачу, не самі... Щось сталося?

– Нічого особливого. Я хотів би бачити Арнольда Івановича, – він пильно глянув їй в очі. Вона витримала цей погляд і, не кліпнувши, відповіла:

– Пробачте, але він тут більше не живе.

– Як? – цього разу довелося дивуватися майорові.

– Ми з ним розлучаємось. – Парфенона Микитівна посміхнулася, як реєстраторша в Палаці щастя. – Щоправда, не офіційно. Але він запевнив мене, що додому не повернеться...

– Але я бачу деякі його речі...

– Нолик… Пробачте, це я по-домашньому… Сила звички… Арнольд Іванович, – Парфенона Микитівна хвилювалася, силкуючись вичавити невимушену усмішку, – сказав, що збирається купити особняк або кооперативну квартиру... Це я порадила йому. У нас, знаєте, – посмішка з й уст щезла, – не складається спільне сімейне життя. Він ніяк не може зрозуміти, чого я хочу... У нас, виявляється, немає спільних інтересів. Я б вас запросила до господи, але... Я така розпатлана... Знаєте, вихідний... Одне слово, санітарний день, як на дверях крамниць пишуть...

«Артистка, – подумав про неї сержант Квочка, – оперна. Щойно співала, а тепер...»

Майор озирнувся й сердито зиркнув на Квочку, немов кажучи: «Давайте без цих образливих слів, сержанте».

– Тоді ми на секунду до вас, Парфеноно Микитівно. Нам би хотілося показати вам одну річ, але не тут, у коридорі...

– О, будь ласка, – знову посміхнулась вона. Квочка вдруге подумав про неї те саме, що й першого разу.

– Ви повинні взяти себе в руки і, дуже прошу вас, не втрачайте свідомості, – продовжував Ситорчук. – У нас багато справ. Нам ніколи.

– Я спробую, – мовила вона. Сержант розв'язав мішок і увімкнув у коридорі світло. На колишній голові доберман-пінчера, у його скляних очах, спалахнули два злих вогники.

– Проня, – сплеснула руками Парфенона Микитівна і закотила очі. Сержант підніс їй до носа ватку з нашатирним спиртом.

– Я більше не буду, – заспокоїла їх Парфенона Микитівна.

– Хто така Проня? – перепитав майор.

– Рідна сестра Цуцика. Вони були з Цуциком близнюки. Проня трохи старша. На декілька хвилин буквально...

– А мішок? Мішок не Арнольда Івановича?

– Ні, Арнольд Іванович тоді пішов з портфелем. Я саме мішок випрала...

Ситорчук робив вигляд, що він уважно слухає Парфенону Микитівну, а сам тим часом розглядав кімнату. Раптом його ніби паралізувало. Майор відчув, як у нього всередині щось охололо. Крізь мундир він відчув на собі чийсь гострий погляд. Він рвучко обернувся, але за спиною нікого не було. Та він не міг побороти свого збентеження. І тут його погляд упав на поліровану стінку серванта, що стояв у вітальні. Наче у тьмяному відображенні дзеркала, на стінці серванта чітко відбивалася тінь людини, яка сиділа у кріслі і не спускала з майора очей. Погляди їхні схрестилися. Майор відчув, що в нього, як і в Квочки, по спині пробігли мурашки.

– Вибачте, – звертаючись до Парфенони Микитівни, сказав майор Ситорчук. – Якщо повернеться Арнольд Іванович і матиме час, хай навідається до мене. Я для нього приберіг досить рідкісну книгу. На все добре!

Вони швидко вийшли. Повз них угору повільно поповз ліфт. У ньому їхав у спецівці і з перекинутими через плече мотками дроту електрик.

– Ви його бачили? – звернувся майор до сержанта Квочки аж на вулиці.

– Достеменно так! – відчеканив сержант. – Я зустрів його на серванті.

– Ви знову неточно висловлюєтесь, Квочко. З завтрашнього дня раджу вам взятись за український правопис. Загляньте і в словник наголосів. У вас, до речі, з цим теж негаразд. Ви кажете: сЕрвант, а треба – сервАнт.

Несподіваний запис

До директора онкологічного науково-дослідного інституту заслуженого хірурга республіки Григорія Петровича Полосуна майор Ситорчук вирішив навідатися сам. Думка ця спала йому в останню хвилину. Григорія Петровича, на превеликий жаль і здивування Ситорчука, вдома не було.

– Він на дачі, – відповіла дружина, яку спочатку майор Ситорчук прийняв за доньку. «Багато сучасних шлюбів і мене збивають з пантелику», – подумав майор і вирушив на дачу.

Професора Полосуна він застав з цеглиною і якимось незрозумілим предметом в руках, якого тупим аж ніяк не можна було назвати навіть після заключення медекспертизи.

– Кельма. Звичайна мулярська кельма, – пояснив професор. – Правильно слід називати «кельня». Слово німецького походження. Вперше зустрічається в рукописах на землях Північної Рейн-Вестфалії. Звідси, очевидячки, до нас перейшло.

– Чесно признатися, – посміхнувся майор, – саме цього я й не знав.

– Чого саме? – перепитав професор. – Кельні як предмета і для чого вона застосовується, чи її, так би мовити топонімічного походження?

– І того, й другого, – майор вийняв люльку з рота, щоб ще раз подарувати професорові свою чарівну посмішку.

– Свого часу письменник Достоєвський (ви, безперечно, про це знаєте) був і доктором наук.

Майор кивнув ствердно головою.

– На жаль, його докторська праця не збереглася. Детально про це я вам розповім під час полудня. А зараз хочу сказати таке. Доктор Достоєвський говорив: «Якщо хочеш пізнати, яка перед тобою людина, – придивись, як вона сміється. Ніщо її так не видає, як сміх».

Майор відчув, що він, як і лейтенант Фостиков, починає пекти раків.

– О, вам нема чого червоніти. Ви смієтесь так, що про вас у будь-кого складеться тільки гарна думка. У мене, бачите, на дачі так, як в Уїнстона Черчілля – відомого англійського політика й дивака. Він усі свої дачі будував сам. Я роблю те ж саме. Він примушував брати, як ми вже домовилися з вами говорити, кельню в руки і класти цеглу. Але це стосується тільки гостей і знайомих. Тільки... А вас, наскільки мені відомо, я бачу вперше. Втім, я можу помилятися. Якщо ви захочете роздягнутися й посмажитися на сонці, я безпомилково визначу, були ви в мене чи ні. Як не парадоксально, але більшість своїх пацієнтів я впізнаю не по обличчю, а по швах. Так, так, молодий чоловіче, ви не посміхайтесь, бо саме про цю посмішку нічого доброго не міг би сказати сам Достоєвський. Шов, який я накладаю на рану, особливий, так званий орнаментальний. Щось на зразок вишивання решетилівським хрестиком. Так будемо роздягатися чи ви мені самі відрекомендуєтесь?

– Майор Ситорчук. – Він підійшов до професора и потиснув йому руку. – Або, як колись казали, комісар кримінальної поліції.

– О, дуже... А втім, хто його зна... Коли міліція тебе турбує у вихідний день, то...

– Саме так, Григорію Петровичу. Мене цікавить колега професор Шлапаківський.

– Оцей дивак двадцятого століття? А що він там ще накоїв?

– Ви скажіть мені, що він у вас накоїв?

Професор Полосун поклав цеглину, витер фартухом руки, як це роблять часто господарки, яких відривають від роботи, і почав:

– Він залишив свою роботу саме тоді, коли вона, по суті, завершувалася. Для нас це було такою несподіванкою, що увесь інститут зі мною на чолі схопився за голову. Уявіть собі, він три дні

тому взяв відпустку за власний рахунок, кинув усі свої лабораторні роботи й пішов.

– Чим він це мотивував?

– Сімейними обставинами, і тільки. «Ви не маєте права. Морального права, – сказав я йому. – Особливо зараз. Якщо ваш винахід дасть бажаний результат, ви, Арнольде Івановичу, будете тією першою людиною в світі, якій поставлять золотий пам'ятник». Ви догадуєтесь, про що йшлося в його праці?

– Так. І що він вам на те?

– «Сьогодні або ніколи», – кинув таку сакраментальну фразу, рішуче скинув халат і, не попрощавшись, пішов геть. Де він тепер?

– Саме це питання і нас цікавить, Григорію Петровичу, – відповів майор і, потиснувши руку, пішов у напрямку аеропорту, який виднівся з дачі професора Полосуна.

Розповідь Григорія Петровича дещо насторожила Ситорчука.

Поведінка професора Шлапаківського здалася йому справді трохи підозрілою.

Довелося починати все спочатку. Майор вирішив негайно побувати в аеропорту. Він ішов лісовою стежкою навпрошки. Пахла хвоя, ромашки, вседопомагаючі грицики і ще якісь корисні й некорисні лікарські рослини – поживна їжа гомеопатів, але майору Ситорчуку в ці хвилини було не до них. Він ніколи не гадав, що така проста, на перший погляд, операція може дати таке серйозне ускладнення. Покушуючи чубук люльки, він ішов і по дорозі шукав отого ключика до розгадки цієї заплутаної й начебто такої прозорої історії. Навіяна сержантом Квочкою ідея про те, що професор Шлапаківський втік або його викрали за кордон, не давала йому спокою. Тепер, після зустрічі з професором Полосуном, ця ідея начебто мала під собою фундамент. Вона затіняла всі інші гіпотези, відтісняла їх на другий план.

Майор сам собі заперечував, розмовляв, шукаючи істини. Професор Шлапаківський не міг зрадити. Це не вкладалось в майоровій голові.

«Забути портфель, викрасти з портфеля чи з мішка... Професор часто ходив і з мішком. З речовим. Саме такий речовий мішок був

сьогодні украдений в аеропорту». Ситорчук згадував: «Хтось запускав у нього руку. А що коли?.. А що, коли?..» Мурашки перебігали через лісову стежину повз майорові ноги.

Раптом десь ніби пролунав вибух, і це майора немов підштовхнуло. Він знову пішов по прямій. «Для завершення операції в моєму ланцюгу, по суті не вистачає однієї ланки – професора Шлапаківського. Він розтанув на обрії, як інверсія від реактивного літака». Майор підняв голову. Реактивний літак, поблискуючи сріблом швидко прорізав блакить неба, залишаючи після себе білий пухнастий хвіст.

– Інверсія, інверсія, – шепотіли губи майора. – Інверсія в небі.

Інверсія. Версія. Ну, звичайно, версія. Небо, літак, Цуцик в аеропорту, злітна полоса. – Майор аж упрів. – Отже, я ще не втратив здатність до асоціативного мислення.

Ситорчук насилу перевів подих. Але як? Як він міг потрапити в небо? Якби в цю хвилину майор поглянув на себе в дзеркало, то помітив би, як на його правій скроні почала сивіти ще одна волосина. В аеропорт! Тільки в аеропорт!

Сержанта Квочку він побачив здалеку і зрадів немов рідному. Такої радості він уже давно не відчував. Тепер майор Ситорчук як ніколи розумів Архімеда, який вискочив голий з ванни, біг багатолюдною вулицею і кричав: «Еврика!» Саме це слово хотілося зараз вигукнути й майору Ситорчуку, але солідність і роки стримували майора в своїх невидимих лабетах.

Квочка теж помітив майора Ситорчука, цивільний костюм якого нагадував, що перед ним людина струнка й підтягнута, як і всі, що більшість свого життя провели в мундирах.

– Що нового, дорогий мій? – Майор Ситорчук уперше вибрав таку форму звертання до сержанта Квочки. Той розчулився й мало не зронив на розпечений асфальт аеропорту гарячу і свіжу сльозу.

– Рівно о чотирнадцятій годині сорок п'ять хвилин за київськимчасом я прибув до інвентаризаційного бюро. За 365 днів минулого року і за 167 цього року в жодному документі не зафіксовано ім'я Арнольда Івановича Шлапаківського. Є Шлапаки,

Шлапакови, Шлапаковичі, Шлапаченки і навіть один Шілапаковський, але Шлапаківського нема.

– Я так і знав. Якщо ви, Квочко, скажете, що ідентичні записи ви знайшли і на контрольних талончиках авіаквитків я розцілую ваші вуса, хоч вони й прокурені.

– Достеменно так! Подібні прізвища зафіксовано на семи авіаквитках.

– Що ще нового?

– О шістнадцятій годині сорок п'ять хвилин зустрів якогось підозрілого типа з фотоапаратом. Він на всю залу горланив, що професор Шлапаківський викрав у нього якісь документи і втік за кордон...

– Оввa! – вигукнув майор Ситорчук, і люлька тільки якимось чудом утрималася в роті. – Оце новина! Чого ж ви мовчали, дорогий мій Квочко?

– Ви мене вчили доповідати все в строгій хронології, – відповів сержант. – Щоб не вийшло плутанини.

– Ви, Квочко, геній. Таких, як ви, мало, але вони серед нас. Де ж той фотолюбитель?

– Він щойно був на другому поверсі...

Коли майор Ситорчук і сержант Квочка піднялись туди, від фотолюбителя, як умовно назвав його майор Ситорчук, і слід прохолов.

Друга розповідь майора Ситорчука

Вони абсолютно випадково зустрілися в міському Парку культури і відпочинку: майор повертався до себе, лейтенант ішов до майора. Точніше, Фостиков чи то прогулювався, чи то за кимось стежив.

Він час від часу заглядав до невеличкого томика, потім закривав його і, заплющивши очі, щось тихо шепотів.

«До чого він так ретельно готується?» – подумав майор. Потім, поглянувши на щасливу й одухотворену ліву половину обличчя

лейтенанта Фостикова і на оповиту ледь помітним серпанком смутку праву, – зрозумів, що:

а) лейтенант закохався у конкретний об'єкт, про що свідчила його усмішка й одухотвореність;

б) ніякого фейлетону у газеті «За літературні кадри" під прізвищем професора Шлапаківського він не знайшов, – про це свідчив на його обличчі ледь помітний серпанок смутку.

Майор уперше бачив таким свого підлеглого. «Чого тільки не витворяє з людьми справжнє кохання, – пропускаючи повз себе Фостикова з заплющеними очима подумав майор. – Повна забудькуватість і ніякої тобі уваги до своїх найближчих, навіть значно старших за званням».

Іншим разом майор влаштував би лейтенантові «протирочку з пісочком», як він любив висловлюватися, але тепер, коли операція підходила до кінця, коли він нарешті розв'язав усі головні питання, відкинувши від них другорядне і випадкове, коли в цій загадковій історії не залишилося майже жодної білої плями, бо, проаналізувавши і зіставивши всі факти в строгій послідовності, майор вималював у своїй уяві чітку й не зовсім доступну звичайним смертним картину, Ситорчук не міг покарати лейтенанта Фостикова. Для цього в нього була й інша причина...

Майор підійшов до лейтенанта ззаду і м'яко поклав свою руку на рівне, ніби спеціально створене для погонів плече.

– Ви знайшли її? – запитав Ситорчук.

– Так точно, товаришу майоре, знайшов. – Від несподіванки лейтенант здригнувся, але відразу ж опанував себе.

– Мене цікавить газета «За літературні кадри».

Лейтенанту стало ніяково. Він спіймав себе на тому, що зараз думає не про газету, і почервонів, як осінній стиглий помідор сорту «маяк червоний».

– Ніяких матеріалів під ім'ям професора Шлапаківського за останній місяць в ній не виявлено, – відчеканив він.

– Схоже на те, що дівчина в голубому вас почала цікавити більше, ніж операція, – зауважив Ситорчук, пересуваючи чубук люльки з одного кутика губ в інший. – Ви все-таки з нею зустрілися?

– Але, товаришу майоре, як ви про це здогадались? Вам розповів Голубей?

– По-перше, лейтенанте, я сьогодні його не зустрічав, по-друге, не згадуйте, будь ласка, при мені цього імені. З деякого часу я відчуваю до цього старого донжуана неприязнь. Цей інтриган і серцеїд чимось притягує до себе молодих дівчат. – Після цих слів майору аж моторошно стало. Він на мить заплющив очі й з острахом подумав, що б сталося, якби Голубей хоч один-єдиний раз провіз на москвичі 13-13 Галину?..

«Ні і ще раз ні. Теперішня молодь не така, як була колись, у ті безпросвітні, безлекційні часи. Тепер майже всі з вищою освітою. Товариства "Знання" та "Дружба" всі укомплектовані досвідченими лекторами. Досвідчена тепер і молодь – з першого разу її на гарячому не спіймаєш». Це майора трохи заспокоїло і надало Йому нових сил та енергії.

– А те, що ви сьогодні як ніколи щасливий, ніби вам щойно вручили медаль за доблесть і відвагу, – майор узяв лейтенанта під руку, – це я одразу помітив. Такими щасливими бувають тільки поети, винахідники й ті, хто вперше і по-справжньому закохуються. До речі, я не менш щасливий за вас. Можу поділитися з вами своєю радістю. Я почуваю себе, як Архімед після того, як вискочив з ванни. Може, присядемо на хвильку? – запропонував майор, вказуючи на лавочку. – Я нарешті розв'язав рівняння з багатьма невідомими. Те рівняння, яке стільки годин підряд мучило мене. Дякуючи цій формулі, мені тепер усе зрозуміло.

– Та невже?! – само по собі вихопилось у лейтенанта.

– Уявіть собі. Ви ніколи не подумали б, що все так геніально і просто. – Майор вийняв записника і кулькову ручку. – Я тепер сам дивуюсь, що не додумався до цього з першого разу. Ви тільки погляньте на цю звичайну і таку доступну кожній більш-менш освіченій людині формулу, завдяки якій я дійшов істини:

$$а^1 = а/в - \frac{VX}{c}/х = а/х - ув/;\ \ у^1 = у/о - о/$$

де

$$a = \frac{l}{l - в_2}, \quad в = \frac{y}{c}.$$

Звідси

$$p - y - a = 0.$$

Ви все зрозуміли, лейтенанте?

– І це ви тільки-но розв'язали, товаришу майоре?

– П'ять хвилин тому. В лісі. По дорозі в аеропорт. Ви не повірите. Як я до цієї простої формули не додумався раніше?!

– Я в захопленні, товаришу майоре.

– Ой, перестаньте, лейтенанте, дивувати мене своїми захопленнями і запитаннями. Якщо хочете від мене відповіді, то я скажу – є. Але зараз мова не про це. У цій формулі невідомим залишився, як бачите, тільки «ікс». Але тепер він, по суті, уже ролі не грає. Отже, операцію завершуємо сьогодні. Ми вклались навіть на один день раніше запланованого строку, тобто сьогодні почали, сьогодні й кінчимо. І ще маємо в запасі, – майор глипнув краєчком ока на годинник, у якому були вмонтовані цифри, циферблат, три різної довжини стрілки, календар, маятник, мікрофотоапарат, магнітофон, радіопередавач і будильник, – п'ять з половиною годин. Бачите, як важливо сьогоднішньому слідчому бути всебічно озброєним знаннями, що для нас віками виробляли генії людства. Так що ви все зрозуміли, мій любий?

– Все, товаришу майор, крім одного.

– Звідки я дізнався, що ви тільки-но зустрічалися з Галею? Ну, це простіше, ніж сучасному поетові заримувати народну усмішку чи анекдот. По-перше, все відбито у ваших очах, як на екрані «Юність-2». По-друге, у вас у руці новісінька збірочка поезій Андрія Малишка. До речі, він теж мій улюблений поет. Ви її придбали у книгарні «Фоліант» і поклялися дівчині в голубому, що вивчите до завтра вірш:

Цвітуть осінні тихі небеса...

– Це так, – признався Фостиков. – Але я цю збірочку міг купити в будь-якому кіоску, не обов'язково у «Фоліанті».

– Не могли. По-перше, ви поезією до сьогоднішнього дня, наскільки мені відомо, не захоплювалися. По-друге, Малишко – улюблений поет Галини, а, по-третє, вона сьогодні вам сказала: «Як, ви не любите Малишка і вважаєте себе культурною людиною?» – Очі майора спалахнули добрим молодечим вогником. – Чи не так? Це, між іншим, її улюблена фраза, як і отой вірш, що вона порадила вам вивчити до наступного побачення. До речі, ця фраза колись була сказана мною матері Галини.

Майор несподівано замовк. Ліва його брова ледь помітно смикнулася. «Це, може, оте єдине, що я залишив їм на спогад про себе. Саме ця фраза сьогодні й видала мене, – подумав Ситорчук. – Кожна людина має свою таємницю. Одна її все життя носить за пазухою і нікому не розповідає. Буває, так і вмирає з нею. У другої вона несподівано випливає на поверхню, як отруєна спиртзаводом риба, і тоді все розкривається, як у мене. Але я тепер не жалкую за цим. У мене доросла дочка, і така розумна. В поривах краденого кохання завжди народжуються генії. Але це не той випадок. Дочка в холостяка? Смішно? Сумно. Парадокс. Але хіба таких парадоксів не буває в житті? Скільки завгодно». Майорова люлька давно погасла. Ситорук на мить задумався, наче забув і про операцію, яку ще треба було конче завершити, і про присутність свого підлеглого, котрий сидів поруч і не спускав із свого шефа очей, бо намагався в усьому його наслідувати. Фостиков дивився на нього і собі думав: «Невже в нашого майора може бути нечистим сумління?»

– Може, воно в мене й нечисте, – ніби вгадуючи лейтенантову думку, самокритично посміхнувся майор. – Ви пригадуєте сьогоднішню мою зустріч з Галиною?

– Так, товаришу майоре, – насторожився лейтенант.

– Що вона тоді вам сказала?

– Дуже багато, лейтенанте. Більше, ніж я сподівався. – Майор відчутно почав хвилюватися, і те хвилювання передалося Фостикову. – Вона моя дочка...

– Як? – ледве не підскочив лейтенант, але не зумів. Він тільки глянув на лавочку, проте нічого не сказав. Думки його були зайняті іншим: лейтенант спіймав себе на тому, що в нього виробився мовний штамп: «Як? Але звідки?» «За чистоту мови треба боротися, – вчив майор, – і уникати штампів».

– Так, вона моя дочка. Ви ж несподівано для мене можете стати моїм родичем. Принаймні у практиці такі випадки трапляються. – Майор потягнув ротом повітря, люлька була порожня, а надвечірнє повітря – з присмаком тютюну.

– Давня ця історія, Женю. – Ситорчук перейшов на батьківський тон, і лейтенант відчув, що в цю хвилину Галина ніби стала йому ближчою йріднішою. У майора ж на серці було важко.

– Дуже важко, Женю. Важко ворушити історію двадцятирічної давності. Хотілося б виправити помилку молодості, – але як? Був і я колись молодий. Молодий і, як казав поет, закоханий по вуха. Я вам хочу звіритися, Женю. – Майор нелегко зітхнув. – Любив я, як ви оце тепер кохаєте Галину, її матір. Важкі то були роки. Ніколи нам було займатися коханням. Часу не було. Все наскоком. Весь час у погонях, весь час когось ловив. Ніколи було й зупинитися. Всього один раз. Один-єдиний раз. – Майор ще раз зітхнув так важко, що лейтенант почув, як у Ситорчука тріснула діафрагма. – Більше ми з матір'ю Галини не зустрічалися. Згодом вона вийшла заміж... За якогось інженера. У них народилася дитина. Мені й тоді здалося це трохи підозрілим і трохи передчасним. Але в моєму здогаді не вистачало однієї ланки. Тоді я так і не докопався до істини. Але тепер, рівно через двадцять два роки, я розгадав цю таємницю...

– Але Галі зараз двадцять років, – заперечив лейтенант

– Ви впевнені? – Майор повернувся і глянув прямо в карі очі свого юного колеги.

– Абсолютно впевнений, – відчеканив Фостиков. – Я тримав у своїх руках її паспорт...

– У міліції теж могли помилитися, хоча це й рідко трапляється... А втім, хто зна, може, це буде перша в моєму житті таємниця, яку я так і не розгадаю. – Ситорчук хотів було підвестися, але не зміг. «Невже здають ноги? – подумав він. – Воно й не дивно, адже стільки

попоходив!» Він глянув на лейтенанта, але той теж сидів, як турецький падишах під балдахином.

– Вставайте, лейтенанте, – наказав Ситорчук.

– Але я не можу, товаришу майор. Лавочка пофарбована...

Ситорчук кинув погляд через плече і тільки тепер побачив великий шмат білого паперу, на якому червоними літерами хтось вивів застережливий напис.

– Тепер я, як ніхто, розумію геніїв під час великих винаходів, – промовив він. – Неуважність – їхній вічний супутник. – Із силою відірвався від швидкосохнучої фарби.

Таємнича знахідка

Аерофлотівське кафе «Гелікоптер», куди майор Ситорчук зайшов, було напівпорожнє. Тільки у віддаленому куточку стояла висока грудаста блондинка і їла виноград, запиваючи кавою. З її зовнішності було видно, що вона когось із нетерпінням чекала, нервово обриваючи виноградне гроно, і, здається, не пережовуючи, ковтала. Майор відвернувся.

«Отут і я вип'ю», – подумав він, підійшов до чистого столика і, глянувши на офіціантку, яка була ширша, ніж вища, лагідно сказав:

– Красуне, будь ласка, чашку кави.

– Щойно прийшов – і вже подавай йому каву, – пропливла повз нього офіціантка, як айсберг у тропіках: вигляд холодний, але паруючий...

– Я дуже поспішаю, – мовив Ситорчук тоном директора тресту їдалень та ресторанів. Офіціантка зупинилась, допитливо глянула на його спортивного крою фігуру і промовила все тим же голосом:

– Усі поспішають...

– У мене багато роботи, – додав майор тим же тоном, який йому самому не сподобався.

– А в кого її мало? Ти думаєш, у мене мало?

Майор ні про що не думав. У цей час його голова, як і шлунок, відчували деяку порожнечу, а по-іншомовному – вакуум.

– Поки ви говорите, – ледь стримував себе Ситорчук, – уже б можна було не те що каву, борошно змолоти...

– У нас кава розчинна. Одесько-кишинівського розсипу...

Ситорчук повернувся й рушив до виходу. «Зіпсований настрій – зіпсований апетит», – виник у нього в голові ще один афоризм.

– Отак завжди: замовляють, а тоді тікають. Тільки голову морочать. Алкоголіки, – долинули до нього останні слова офіціантки.

При виході з аеропорту Ситорчук зустрів Квочку.

– Ви відвезли собачу голову до ветлікарні? Що показала експертиза? – запитав майор.

– Нічого не показала, товаришу майоре, – відрапортував сержант. – Сказу в собаки не було. Голову відтяли даремно. Так сказав лікар. Знайшовся хазяїн голови...

– Чиєї голови? – механічно перепитав Ситорчук, думаючи про щось інше...

– Собачої, товаришу майоре.

– Квочко, скільки я вас учив: будуйте фрази точно і правильно. Ви хочете сказати, що знайшовся чоловік, у якого викрали торбу з собачою головою?

– Так, – кивнув головою сержант. – Він сьогодні вранці прилетів з району. Ви вгадали...

«Я ніколи не вгадую, а мислю», – хотілося сказати майорові, але він сказав зовсім інше:

– А що ще нового?

– Нічого, – відповів сміливо Квочка.

Оскільки майор Ситорчук був без мундира, сержант собі насмілився задати питання:

– А у вас?

– Погані справи.

– Чому? ГіпотЕза не сходиться?

– По-перше, не гіпотЕза, а гіпОтеза, а по-друге, ваша подруга, офіціантка Маша, зіпсувала мені настрій...

– Це тому, що без форми, товаришу майор. Треба завжди ходити у формі... Тоді повний порядок і повага. Маша поважає мундири.

– М-да! – промовив своє улюблене слово майор і, прямуючи до автомашини, наказав: – Ви от що, сержанте. Негайно встановіть, за яким столиком у ресторані сидів професор Шлапаківський. Накажіть, хай на той стіл поставлять табличку «Замовлено». Стола бажано обгородити з чотирьох боків вірьовкою, щоб ніхто з безграмотних відвідувачів не сів. Поставте до відома директора ресторану. Стіл ретельно обстежте...

– Єсть, товаришу майор!

– Ще не все.. Знайдете найменший предмет, хай на перший погляд навіть нічого не вартий, – замініть його ідентичним...

– Яким-яким, товаришу майор?

– Ідентичним, як сучасні критики пишуть, тобто подібним. Тепер ви мене зрозуміли?

– Достем...

– Тоді... – Майор задумався. – У вас своя людина у ресторані є?

Квочка ствердно кивнув головою, мовляв, аякже. На кожній зміні...

– Доручіть їй не спускати очей з відвідувача, який за будь-яку ціну захоче сісти тільки за цей столик.

– А якщо той запропонує червінця?

– Хай дозволить і особливу увагу зверне на його руки. Коли він шукатиме той предмет, що знайшли уже ви, сержанте...

– Але я...

– Не знайшли, так знайдете... Я гадаю, знайдете, хоч моя додаткова версія може бути й помилковою. Як тільки він витягне підмінений вами предмет, нехай негайно зателефонують мені. Все.. Знайдете предмет і негайно до мене... Це, здається, моє останнє доручення.

Сержант Квочка, повертаючись з аеропорту, сяяв, як начищені ґудзики на мундирі лейтенанта Фостикова... Ще б пак! Адже він повертався не з порожніми руками. У його кулаці лежала міцно затиснута копійчана монета.

– Ось ідентичний предмет, – промовив зі смаком Квочка, який не менше цифр полюбляв малознайомі, іншомовного походження слова, і розтулив трохи спітнілу долоню. – Знайшов.

– Де саме?

– У ресторані, товаришу майор...

Лейтенант іронічно посміхнувся.

– Сміється той, хто сміється останнім. Ці слова, здається, сказали ви, товаришу майор? – звернувся Квочка до шефа.

– Так, – відповів майор. – Я вживаю їх частіше, ніж каву-глясе. – Він зважив монету в руці й упевнено промовив: – Ви її знайшли під тим столиком, що я вам порадив.

– Так.

– Це не та монета, сержанте.

– Не може бути, – настовбурчилися вуса у Квочки.

– Може. Подивіться у своїх кишенях, чи немає такої ж...

Сержант вивернув кишеню. В одній не було нічого. Він поліз до другої і. ледь не остовпів – другу кишеню у нього хтось делікатно вирізав.

– Боже! – тільки й мовив сержант і підняв очі до стелі.

– Тільки не в цьому кабінеті, – застеріг його майор. – Тут ікон немає.

– Якби, товаришу майор, я не переодягся в цивільне... цього б не сталося... Форму поважають...

– М-да! – пихнув люлькою майор, і з неї посипалися іскри. – Значить, у вас було тільки дві копійчані монети...

– Дві, товаришу майор... Ось ця і... друга...

– І ту, другу, викрали у вас разом з кишенею?..

– Ні, товаришу майор... Мені соромно признатися, але... Надворі сьогодні так пече... Гудуть в аеропорту над липами бджоли...

– Господи! – з інтонацією в голосі, яка не залишала сумнівів щодо його атеїстичних переконань, вигукнув майор. – Ви опустили справжню монету в автомат з газ-водою. Точніше, справжню привезли мені, а фальшиву опустили?..

– Достеменно так, товаришу майор. Я й сам тепер здогадався. А тоді... не міг відрізнити, яка з них справжня, а яка фальшива.

– Але хоч пам'ятаєте, в якому автоматі ви пили воду?

– Достеменно пам'ятаю.

– Ну, Квочко, аби не ваша безвідповідальність, тієї монети нам би вже не бачити.. Негайно сідайте на свій К-750 – і в аеропорт... Закрийте той автомат, розберіть, випотрошіть, робіть з ним що завгодно, але щоб монета мені була... Поїдете разом з лейтенантом...

– Ви б нам лупУ, товаришу майор...

– Не лупУ, а лУпу. Учіть граматику, Квочко, і не доводьте мене до мікроінфарктів...

Коли лейтенант Фостиков і сержант Квочка висипали на стіл цілий мішечок монет, майор безпомилково взяв з купи саме ту, яку шукав...

– Як, без лупи? – здивувався Квочка, правильно зробивши наголос.

– Психотроніка, сержанте.. Почуття, яким володіють люди нашої з вами професії... Виробляйте і в собі, Квочко. – Майор взяв монету і підійшов до вікна.

Сонце сповзало з зеніту і заглядало через шибку в кабінет. Майор поклав на підвіконні монету й відійшов.

– Хай просохне, – промовив він. І знову потяглися хвилини мовчання, довгі, наче в холодильнику. Майор Ситорчук нерухомим поглядом якусь мить дивився просто перед себе. Сонце накреслило на німецькому килимку розміром 2,5×3,5 метра хрест віконної рами, якого досі не було.

– Магнітофон, – взявши в руку монету, несподівано видихнув разом з димом Ситорчук. – Їх найчастіше застосовують у ресторанах. Кладуть будь-де.. Навіть у попільниці. Наші офіціанти на такі гроші уваги не звертають. І тому вона завжди на виду. Ризику ніякого. У цього магнітофона чудова чутливість.

– Але це неможливо! – вихопилося у Фостикова.

– Що неможливо?

– Такий магнітофон у такій монеті?

– Любий мій, ви чули про Миколу Сядристого? Цей закарпатський умілець у день народження своєї дружини підніс їй єдиний у світі за своєю оригінальністю подарунок: відполірував до прозорості людську волосину і в її порожнечу вмонтував виготовлену в мініатюрі гілку з чарівною трояндою на вершечку. На

це не здатний жодний чоловік світу. Бо в світі більше таких нема. А ви кажете – монета.

Сержант Квочка схопився за вуса.

– Так, так, сержанте. А на кінчику ваших невідполірованих вусів Сядристий зумів би прилаштувати десятки, якщо не сотні, мікроантен з радіопередавачами. Отака це людина. – Майор дістав із шухляди столу мікрошило й натиснув на якусь невидиму кнопочку. Лейтенант відчув, що йому треба стати хоч на якійсь відстані від мікромагнітофона, щоб не впасти в екзальтацію чи стрес.

Раптом монета ожила. З мікроплівки озвався хрипкуватий голос, який уривчасто й надсадно кричав:

“Ab ovo ad poma! Ad astra! Homo sum: humani nihil a me alienum puto... O tempora, o mores. La is sez faire, la isser passer... Sum persona grata... Quae scripsi – scripsi... Quousgue tandem. Purvenono, abutere patientia nostra.. Sapienti sat... Sine ira et studio. Habcas Corpus, Allaiz vous ong. Fous moi la paix especе de con...”

Коли голос замовк, майор вигукнув:

– Чорт забирай! Тут тисяча дванадцять крилатих слів і афоризмів. Що ви на це скажете, товариші?

– Я не знаю цієї мови, – чесно признався лейтенант Фостиков.

– Мови потрібно вивчати й поважати, – дорікнув йому майор Ситорчук. – Навіть мертві. Чим більше мов людина знає, тим вона багатша. Це раз. По-друге, у нашому лексиконі слів «не знаю» не повинно бути. Сучасний слідчий повинен знати ВСЕ. Чи не так, сержанте?

– Достеменно так!

– Що ви скажете про запис?

– Вигуки п'яного, якого кудись ведуть, а він опирається.

– Правильно. Саме вигуки людини, яка опирається. Що й потрібно мені було довести. Але які вигуки! Що не вигук, то афоризм, що не гук, то крилата фраза. А всі ці безсмертні афоризми і фрази складають ланки одного ланцюга. Я перекладу їх вам, а ви спробуйте все це скласти докупи. Ось послухайте ще раз! – Ситорчук почав перекладати: – «Від яєць до яблук! До зірок! Я людина, і ніщо людське не чуже для мене! О часи, о звичаї! Хай діється, як діється!

Я бажана людина! Кому від цього користь? Що я написав, те написав. Доки будеш, Парфеноно, зловживати нашим терпінням? Розумному досить! Без гніву й упередженості!» – це звичайнісінька латинь. Дві останні фрази сказані по-французьки. То лайка. Враховуючи вашу цнотливість, лейтенанте, я не наважуюсь їх перекладати. А втім, – майор, як завжди, правильно і глибоко затягнувся й випустив через ліву ніздрю дим. – Я вам їх перекладу. Перше речення означає: «Облиш мене в спокої, йолопе!» Друге: «Забирайся геть!»

Хто з наших знайомих може лаятися по-французьки?

– Професор Шлапаківський, товаришу майор, – козирнув хвацько сержант.

– Безсумнівно. Саме це… – майор не договорив: на столі задзеленчав телефон. Ситорчук схопив трубку. З мембрани чулося:

– Іноземець сидить за тим же столиком, що й уранці, – повідомив голос, і трубка дзенькнула. Майор Ситорчук зрозумів усе...

Майор Ситорчук знову аналізує

– Вибачте, але цього разу я вирішив зробити вам сюрприз, – промовив лейтенант, щільно зачиняючи двері кабінету.

Фостиков торжествував і в душі вже святкував перемогу. Нічого гріха таїти – лейтенантові дуже хотілося загнати майора на слизьке й побачити, як почуватиметься шеф, коли раптом відчує себе безсилим перед нерозгаданою загадкою.

Незважаючи на свою природжену скромність і сором'язливість, Фостиков у ці хвилини нагадував майорові Наполеона Бонапарта перед початком битви під Ватерлоо, бо вів себе дещо зухвало. Майор поблажливо усміхався і спокійно заряджав люльку тютюном, готуючись до двобою.

– Ви забуваєте, лейтенанте. – Ситорчук удавав із себе зовні байдужого, хоча в душі переживав подвійну радість і від ефекту, яким він зараз несподівано здивує лейтенанта, і від того, яким буде

розчарованим обличчя його підлеглого, коли той переконається, що «чайнворд Фостикова» розв'язується легко й просто. – Ви забули, лейтенанте, що півгодини тому, познайомивши вас із формулою, я сказав вам: «У цьому рівнянні бракує тільки одного – ікса». Цього ікса я тепер уже знаю – його звати містер Аллан Калл...

Фостиков покрився червоними плямами і двічі для чогось колупнув паркет.

– Не робіть цього. Паркет і так ледве тримається. – Майор підвівся. – Вам, любий мій, треба бути не лише спостережливішим, а й уважнішим. Ось ви зараз дивитеся на мене, як би це вам делікатніше сказати, безтямно, й думаєте: «Звідки майор знає, як звати іноземця, якого я щойно затримав в аеропортівському ресторані «На висоті»? З магнітофонного запису, мій любий.. Ви пригадуєте ледь вловимий голос диктора аеропорту крізь лайку і афоризми професора Шлапаківського? – «Містер Аллан Калл!.. Повторюємо, містер Аллан Калл, на вас чекає літак. Рейс 2244... 17 сектор».

– Але ви не вгадаєте головного! – не здавався лейтенант, якому не хотілося визнати своєї поразки.

– Що ви по дорозі в аеропорт зустрілися з професором Шлапаківським?.. І що версія про втечу Арнольда Івановича за кордон не підтвердилася?

Лейтенант несподівано, без дозволу майора, сів і розкрив рота. Його губи, набравши форми літери «о», так і застигли. Майор на це не зважив. Йому було не до цього. Груди розпирало подвійне почуття радості й щастя, якими вони завжди наповнювалися, як ковальські міхи, коли майор щось безпомилково вгадував. Ця ризикована, але така приємна для його честолюбства гра приносила йому, як сказав хтось із великих, море задоволення.

– Ну, це ви вже мене берете на... – нарешті спромігся лейтенант на першу фразу.

– Ні на що я вас не беру. Он у тій збірочці, з якою ви не можете розлучитися, як і з Галею, я бачу візитку, покриту сусальним золотом. Точнісінько така візитка є і в мене. Її під час нашої першої зустрічі дав мені професор Шлапаківський. – Майор зробив друге

коло навколо столу. Усі його рухи й вигляд не говорили лейтенантові ні про що, хоч Фостиков здогадувався: майор задоволений собою.

– Більше того, – продовжував Ситорчук. – Я навіть скажу вам те, чого ви ще не знаєте. – Щоб справити на лейтенанта ще більше враження, Ситорчук навмисне зробив паузу. – Шлапаківський півгодини тому прибув з Будапешта. Що ви на це?

– Я цього справді не знав, – відповів лейтенант.

– А коли ви поцікавилися, де був ці два дні професор, він відповів вам, що вдома. Чи не так?

– Так точно, товаришу майор, і це мені здалося...

– Нічого дивного. Не міг же він признатися вам, як ледве не опинився на березі Темзи.. Дайте-но мені на хвильку візитку. – Майор глянув на неї і сказав: – Я так і знав. Коли ви запитали його, де він живе, професор відповів, що не знає, а тоді додав: «Між небом і землею...»

– Але, товаришу майор...

– Ну, досить, досить словесних овацій, – підняв руку майор, наче автоінспектор на перехресті. – У кожної людини є слова-паразити, які супроводжують її все життя У вас, наприклад, – «але, товаришу майор...» У Квочки – «достеменно так», «кардинально». У мене – «спасибі, дякую», «між іншим», «до речі», «тим більше». У професора Шлапаківського – «молодий чоловіче, я тепер живу між небом і землею» або «я добре пам'ятаю лише одне: у мене склероз». До речі, це його улюблений дотеп. Саме тому, вручивши вам візитку з старою адресою, він забув внести поправку...

– Забув чи не захотів?..

– Забув, лейтенанте. Або через свій хронічний склероз, або через професорську неуважність – з людьми його професії це частенько трапляється.

– Але... – дещо самовпевнено посміхнувся лейтенант.

– Ви хочете сказати: «Але в мене є його адреса»? Я це бачу – он по тому аркушику паперу, що стирчить з вашої нагрудної кишені. То тимчасове пристанище професора. Що ви на це?

– Припустимо, але для чого ж мені він дав і візитку, і папірець з адресою? – допитливо глянув в майорові очі лейтенант.

– Цей папірець вам дала Галя. То ж анотаційний ярличок з художньої книжки. Написаний круглим, як млинове колесо, дівочим почерком...

«І про це здогадався», – подумав Фостиков.

– Здогадався. Ви залучили до нашої роботи громадськість, і це дуже похвально. Мені тільки одне прикро, що ви Галю посадили в машину Голубея, попросивши її простежити, де тепер мешкає Арнольд Іванович, самі ж спокійно поїхали в аеропорт, переконавшись, що Галина сіла в автомобіль номер 13-13 і шофер помчав слідом за Шлапаківським...

– Чому ви кажете «шофер», а не Голубей? – поцікавився лейтенант.

– Якби там сидів Голубей, ви б не посадили свою дівчину поруч цього сучасного донжуана. Про це ми з вами говорили. Ви швидше поїхали б самі. Але ви цього не зробили – я доручив вам затримати містера Аллана, який усе ж сів за обгороджений столик у ресторані. А тепер досить розгадок, давайте сюди нову адресу Шлапаківського і запрошуйте цього ікса. Бо Квочка вже не витримує. Ви чуєте, як він нетерпляче крякає під дверима, і від цього постійно морщитесь...

Лейтенант подав квадратний папірець на цупкому папері № 218 і, захоплено дивлячись на шефа, майже вигукнув:

– Ну, товаришу майор, якби я міг стати таким, як ви... Я б... Ну, я не знаю, що б я зробив, якби тільки...

– Станете, Женю, станете. Я вже вам про це казав. Тут головну роль грає загострена з двох кінців, як олівець, спостережливість і глибокий, як артезіанський колодязь, аналіз. Поставивши себе в уяві на місце іншого, ви повинні завжди запитувати себе: «Як би в такому випадку вчинив я?» А тепер запрошуйте того містера Аллана, чи як там його.

Майор сів і, відкинувшись у кріслі, приготувався до зустрічі.

Містер Ікс

Містер Ікс до кабінету не увійшов, а швидше вплив. Перевалюючись з боку на бік, він нагадував качку, якій у воло замість ряски хтось накидав з півпуда шроту. Невеликий, опецькуватий чоловічок, схожий на Піквіка[15], але з товстішими і значно коротшими ніжками, зупинився напроти майора. З плеча містера Ікса звисав фотоапарат. У лівій руці він тримав старий і потертий портфель, на якому виблискував латунний ромбик з дарчим написом. Щоб усе це зафіксувати в своїй пам'яті, майору Ситорчуку було досить однієї тисячної долі секунди. «Цей портфель належить професорові Шлапаківському», – із швидкістю, більшою, ніж швидкість світла, прорізала думка його аналітичний розум.

– Містер Аллан Калл, – відрекомендувався Ікс і запитав Ситорчука, якою мовою інспектор міліції найкраще володіє, щоб вони могли ліпше порозумітися.

– Ви краще запитайте мене, – попихкуючи люлькою, промовив майор і вказав на м'яке крісло – улюблене місце сержанта Квочки, – якою мовою я не володію. На це питання мені буде легше відповісти.

– О, – тільки й промовив містер Аллан Калл і, сівши в крісло, сказав: – Mersi. Тоді вибираємо французьку, оскільки я є англієць...

– Гаразд, – відповів Ситорчук чистою французькою мовою без найменшого акценту, що викликало в душі лейтенанта Фостикова нову хвилю захоплення своїм шефом. – Це моя улюблена мова, – додав майор і тут же уточнив: – Після рідної, звичайно.

– І моя теж, – криво посміхнувся містер Калл. – Хоч я є англієць і, як кожний англієць, люблю французьку мову, але не люблю самих французів.

– Я, – вийняв з рота люльку майор і хотів сказати, що за вимовою містер Калл швидше німець, ніж англієць, але той перебив його:

– О, ви говорите й по-німецьки?

– Яволь.

---

[15] Піквік – натяк на головного героя роману Чарльза Діккенса «Посмертні записки Піквікського клубу».

– Зер гут! – похвалив містер Аллан і знову перейшов на французьку: – Noblesse obliqge[16]...

Майор кивнув головою на знак згоди й затягнувся.

– Mon amie, – вів далі Калл, – La valon te du diable[17]...

– Де саме? – перепитав майор.

– Aeroportu... Ich bin... tout-a-fait épuisé...

– Квочко, – звернувся до сержанта майор; – Принесіть, будь ласка, пляшку чогось міцненького.

Коли сержант Квочка приніс пляшку молдавського коньяку «Дойна» і дві склянки місцевого виробництва, містер Аллан Калл позитивно завовтузився, і радісна усмішка вже не сходила з його круглого, як ювілейна тарілка, обличчя.

«Англієць, а наче "Людина, котра сміється", – подумав майор. – Тут щось не так».

– Ви дуже догадливий, містер Ситорчук, а мені й справді tout-a fait degoutant[18], – беручи склянку, мовив містер Аллан.

– А зараз давайте спробуємо розібратися в ситуації, – з чистим французьким прононсом сказав Ситорчук і, ледь пригубивши, відсунув склянку вбік. Потім підійшов до свого улюбленого місця – вікна – і раптом, ні сіло ні впало, згадав Іспанію, кастаньєти, кориду, тореадорів і чарівну танцівницю з Андалузії.

– Hace demasiando calor[19], – промовив Ситорчук і відчинив вікно.

– No es muj oqradable, Mucha coriente[20], – мовив йому в унісон містер Аллан і, глянувши на майора, перевів погляд на повну склянку. – Junesse ne dure qunn moment[21], – і перехилив її.

– Буна зіва! – посміхнувся містер Аллан, збившись після другої повної склянки «Дойни» на молдавську мову.

– Ви хотіли сказати «мулцумеск», тобто дякую?

– А що я сказав?

---

[16] Шляхетність зобов'язує *(франц.)*.

[17] Друже, лихий поплутав *(франц.)*.

[18] Так гидко, що далі нікуди *(франц.)*.

[19] Тут надто душно *(іспан.)*.

[20] Це не зовсім приємно. Тут дме *(іспан.)*.

[21] Вічно молодим не будеш (*франц.)*.

– Ви сказали «добридень!» – переклав майор. Квочка ледь не затанцював на місці. «Молодець майор. Один – нуль. Втер носа цьому закордонному вискочці». Очі його так світилися, ніби не містер Аллан ковтав коньяк, а сержант.

– О генацвале, салам алейкум, герай[22], – містер Аллан потягся до маслин. – Il faut absolument que je vois[23] Шлапаківського.

– Мені теж, – промовив холодно майор. – Але де він тепер, вам, містере Калл, краще знати.

– Je ne comprends pas[24], – містер Аллан перестав посміхатися.

– Мені теж не все зрозуміло. Скажімо, яку ви ставили перед собою мету, щоб у такий спосіб викрасти нашого науковця, а подати це так, начебто він у вас викрав документи і втік за кордон... Тут нема логіки: втікати з документами туди, звідки їх привезено. Ви розумієте мене?

– La cauchemar, merdeÿ[25].

– Він наче крізь землю провалився.

– О, lj est mort[26], – містер Аллан остаточно перестав посміхатися й пити. На його обличчі застигла гримаса переляку...

– Я в переносному розумінні, – пояснив майор. – Професор десь щез, і ми хотіли б, щоб ви з цього приводу нам дали деякі пояснення...

– It's impossible! I don't believe it. My god! – містер Аллан перейшов на англійську мову. – I must be drunk[27].

– Трохи, – зауважив Ситорчук. – Але достатньо тверезі, щоб відповісти на декілька моїх запитань. Давайте спробуємо пригадати, як усе сталося, – майор знову сів і обпік містера Аллана таким гарячим поглядом, що в того на голові почало диміти волосся. – Почнемо спочатку. Ви зателефонували професорові Шлапаківському

---

[22] О, любий друже, добрий день, хорошо – набір слів з трьох мов: грузинської, узбецької, литовської. *(Прим. авт.).*

[23] Мені обов'язково треба побачити пана... *(франц.).*

[24] Я не розумію *(франц.).*

[25] Кошмар, чорт забирай *(франц.).*

[26] О, він мертвий *(франц.).*

[27] Це неможливо! Я не вірю цьому. Боже мій! Я, мабуть, п'яний *(англ.).*

додому десь за годину перед вильотом літака рейсом Київ – Будапешт – Париж – Лондон! Професор прибув і замовив, як він любив казати, “ab ovo ad poma”[28]. Потім ви увімкнули магнітофон...

– О, – лице містера Аллана Калла стало еліпсоподібним, і він, розсміявшись, сказав: – Ah mon chere monsieur[29].

– Не будемо витрачати часу, містере Аллан Калл, – майор поклав на стіл копійчану монету. – Що ви на це?

Той на очах присутніх зблід, не допомогла навіть чимала доза молдавського коньяку. Ситорчук перекрутив плівку й увімкнув магнітофон. Цього разу з плівки озвалося два голоси. Один говорив чистою українською мовою, інший – латинською.

1-й голос. – Що будемо їсти, містере Шлапаківський?

2-й голос. – Ab ovo ad poma[30].

1-й голос. – У вас чудовий апетит. Що вам замовити ще?

2-й голос. – Panem et circenses[31].

1-й голос. – О, ви гуморист, містер Шлапаківський.

2-й голос. – Homo sum: humani nihil a me alienum puto[32].

1-й голос. – Що ви написали останнім часом?

2-й голос. – Quae scripsi – scripsi[33].

1-й голос. – Ви закінчили роботу над своєю новою працею?

2-й голос. – Sub specie aeternitatis[34]?

1-й голос. – Так. Вас чекає у будь-якій країні золотий пам'ятник у натуральну величину. Але я не бачу радощів на вашому обличчі... Ви плачете… Оце коньяк.. Грузинські коньяки усі з перцем, як українська горілка...

2-й голос. – О, quousque tandem, parvenono, abutere patientia nostra[35]?

---

[28] Від яйця до яблука *(лат.)*.

[29] Ах, мій любий пане... *(франц.)*.

[30] Від яйця до яблука *(лат.)*.

[31] Хліба і видовищ (*лат.)*.

[32] Я людина, і ніщо людське не чуже мені *(лат)*.

[33] Що написав, те написав *(лат.)*.

[34] З точки зору вічності? *(лат.)*.

[35] О доки будеш, Парфеноно, зловживати моїм терпінням? *(лат)*.

– A la komedia, – вигукнув несподівано містер Аллан. – C'est deqoutant[36]...

– Гаразд. Тоді поясніть, яким чином ось цей портфель професора Шлапаківського опинився у вас? – запитав майор.

– Магіа lon tre, Panas telia passe, – відповів містер Аллан на бургундському діалекті і висипав з портфеля якісь папери. Серед них був неопублікований фейлетон на Сіроштана і його фотографія...

«Ось чому в недільному номері не з'явився матеріал професора Шлапаківського», – подумав майор і пробіг по рядках натренованим оком.

– Все зрозуміло. Остаточно. – І, звертаючись до містера Аллана, промовив: – Для чого ви відрізали у нашого сержанта кишеню?..

Квочка почув ці слова, і вуса його раптом посивіли. Він ладен був кинутися з кулаками на містера Ікса, але майор владним жестом його зупинив.

– Магіа lon tre, kum ves upriv, – відповів трохи нахабнувато містер Калл.

– Ви запитуєте, чим я доведу... По-перше, містер, ви відстали від життя – в нашій країні кишень уже давно не відрізають. Останній випадок був зафіксований в Одесі в 1946 році. Отже, відчувається закордонна робота. У нас це роблять значно тонше... По швах... А ви он сержанту костюм зіпсували. Перший раз одягнув.

– Я дуже жалкую, – перейшов на українську мову містер Аллан.

– Вас цікавила ось ця монета.. Але ви прорахувалися. Сержант Квочка – старий, досвідчений криміналіст. Таких тонких речей він ніколи не носить у кишені – вони можуть загубитися...

– Тоді де, якщо це не секрет фірми? – містер Аллан Калл осмілів.

– У спеціальних сейфах...

– Містер Квочка ці сейфи носить з собою?

– Ні, вони стоять у нас на вулиці у вигляді автоматів з газ-водою...

– Геніально... Ви жартівник, містер Ситорчук. Вам би бути генералом, а ви тільки майор.

---

[36] Це комедія. Це гидко... *(франц,).*

– Агітуєте...

– Ну що ви. Наш Скотланд Ярд чудово укомплектований... Але від вас ми б не відмовились...

– Danke schon, – поклонився Ситорчук і тут же випрямився.

Як завжди, дзвонив телефон...

– Професор Шлапаківський? О, я дуже радий. Вітаю вас… З поверненням..

– То є імітація, – містер Аллан Калл зблід.

– Ви можете послухати самі, – люб'язно запропонував трубку майор Ситорчук і звернувся до лейтенанта: – А які мови ви знаєте, лейтенанте?

– Російську й удосконалюю українську.

– Чудово. Поговоріть однією з цих мов з містером Каллом. Він поліглот. Професором Шлапаківським я займусь сам...

– Професор Шлапаківський? – чистою російською мовою запитав містер Калл.

– Так, професор Шлапаківський. Він півгодини тому повернувся з Будапешта... Ви, монсеньйор, трохи посидьте, допийте коньячок, а заодно засвітіть плівку фотоапарата...

– Але я гадав...

– Ви гадали, що фотографувати не дозволяється тільки в Монако і Монте-Карло?..

– О, ви навіть думки вгадуєте, містер Ситорчук... Я від вас у захопленні...

Майор більше його не слухав. Кивнувши головою Квочці, він вискочив на міліцейський дворик, що був густо засаджений бузком і американським кленом.

Чорна зрада професора Шлапаківського

– В аеропорт, – коротко наказав майор Ситорчук, сідаючи цього разу в коляску Квоччиного мотоцикла. – Але не дуже гоніть. Я ще збираюсь одружуватись.

– Тоді разом, товаришу майор, – посміхнувся у вуса Квочка.

Майор не відповів нічого. Їхали далі мовчки. Квоччин мотоцикл так загрозливо пострілював, що деякі перехожі про всяк випадок ховалися в під'їздах будинків, а в квартирах зачиняли вікна.

– Цією стріляниною ви всіх злочинців заженете в глибоке підпілля, – намагався перекричати майор вихлопну трубу Квоччиного мотоцикла. Сержант робив вигляд, що нічого не чує. Коли Квочка підрулив до аеропортівського скверика, майорів погляд несподівано ковзнув по статурі грудастої блондинки, що стояла біля столика літнього кафе «Вій, вітерець» і, нюхаючи канни, їла ранній болгарський виноград по 78 копійок за кілограм.

– Ви її помітили? – тихо запитав майор, висовуючи ноги з-під брезенту коляски.

– Достеменно так. Це знаменита Соня Білобрисова – дівиця без конкретних занять і професії...

– Ви так гадаєте?

Сержант ніби й не почув цього майорового запитання.

– А мені здається, якраз навпаки: вона завжди знає, що робить. А зараз – тим більше. Тільки, боюсь, сьогодні в неї нічого не вийде. Даремно вона тут стовбичить, – закінчив майор і попрямував до каси. Сержанту ж наказав зробити вигляд, ніби він порпається в несправному двигуні мотоцикла, але з таким розрахунком, щоб Соня Білобрисова не випала з його поля зору.

На Ситорчукове щастя касирка, в якої викрали гроші під час Квоччиного чергування, була на місці й більше не посміхалася. «Зараз їй не до сміху. Ну, нічого – хай трохи поплаче. Це їй на користь. Іншим разом не буде така легковажна. Хоч Турньє й казав, що, коли прекрасні жіночі очі затуманені слізьми, чоловіки перестають ясно бачити, але я спробую не втратити цієї тверезості», – подумав про себе майор і, привітавшись, дістав з професорового портфеля фотокартку розміром 13×18 см.

– Вам знайоме це обличчя?

Касирка склала губи бантиком і, запобігливо глянувши на майоровів посріблений їжачок та його спортивного крою фігуру, заперечливо похитала головою.

– А якщо спробувати пригадати? Невже ніколи не зустрічалися з ним?

– Перед моїми очима проходить стільки людей. Я майже ніколи на них не дивлюсь. Я здебільшого бачу їхні руки. Така професійна звичка...

– Цього разу, – майор повернув голову і випустив убік клубок сизуватого диму, – цього разу було навпаки: ви рук його якраз не бачили, а от обличчя...

– Він! – раптом скрикнула касирка голосніше, ніж треба було, і з переляку затулила рота пухкенькими, з ямочками, пальцями та довгими лакованими, як чобітки нігтями, тільки протилежного кольору. – Це він. Я відразу його впізнала...

– Ну, я б не сказав, що так одразу, – усміхнувся Ситорчук. – Але не в цьому суть. Скажіть, коли він забіг до вас у касу, що ви йому сказали?

Касирка підвелася, зачинила віконечко каси й почала, не поспішаючи, свою розповідь. Майор слухав уважно, як учитель учениці, яка, визубривши урок, поспішала негайно його викласти й боялася, щоб ніхто її не збив.

– Гм, гм, – майор похитував у такт її словам головою, а коли вона закінчила, пройшовся по касі. Потім зупинився біля столу, витяг шухляду і, не дивлячись ні на кого, почав перебирати гроші та авіаквитки.

– Що ви робите? – перелякалась раптом касирка.

– Не здіймайте галасу. Я проводжу так званий слідчий експеримент. Опікшись на молоці, ви тепер дуєте на холодну воду. Це завжди так. – Ситорчук зачинив шухляду і відійшов до сейфа. – Коли він до вас ускочив, то зупинився ось тут?

– Так, – підтвердила касирка.

– Вихід з каси єдиний?

– Єдиний, повз наше вікно.

– Спасибі, дякую. – Майор вийняв з рота люльку і, нахиливши голову, попрощався.

– Скажіть, ви спіймаєте його?

– Обов'язково.

– А коли?

– Покаже час. Гадаю, сьогодні, о двадцять третій годині. Не раніше.

– Ще так багато чекати. А він за цей час не витратить грошей?

– Не думаю. – Майор вийшов і наблизився до Квочки. Соні Білобрисової за столиком кафе не було.

– Її завжди лякає міліцейська форма, товаришу майор, – перехопивши погляд шефа, промовив сержант.

– Чесні люди форми не бояться. Запам'ятайте це, Квочко. На все життя.

– Я спробую, товаришу майор.

– Вона сама пішла чи до неї хтось підходив?

– Сама, товаришу майор.

– Від нас вона далеко не піде, – багатозначно сказав той і подав сержантові клаптик паперу. – А тепер поганяймо ось за цією адресою. Якщо моя версія правильна, то на мене завтра чекає відпочинок, а на вас, сержанте, мотоцикл, що потребує негайного ремонту. Ви мене зрозуміли, Квочко? Бо колись ця безвідповідальність.. – він не договорив. Квоччин мотоцикл кілька разів вистрілив і помчав у заданому напрямку, заглушивши останні майорові слова.

Цегляний будинок з мезоніном, до якого вони під'їхали, потопав у гіацинтах, кленах, бузку, англійському плевелі, в кущах аґрусу і смородини, плющах і трояндах, рододендронах і андромедах, кореопсисах і гейхерах, ворсянці і борщовику, тюльпанах і крокусах, диких виноградниках і фруктових деревах. Біля альтанки з шестигранним дахом кольору неба росли: струнка пірамідальна тополя, гостролистий клен і велетенська сосна звичайна, гарно квітуча деревна ліана, або, як її ще називають, – китайська гліцинія, що тримала в своїх цупких «обіймах» усі три стовбури, утворюючи живий гамак, на якому мирно погойдувався професор Шлапаківський. Він про щось жваво розповідав своєму колезі по шприцу і скальпелю – Івану Махтейовичу Скрупняку.

Майор по-молодечому вискочив з коляски і попрямував до альтанки.

– Але де мій портфель, убийте, не пригадую, – долинули до натренованого вуха майора останні професорові слова.

– У мене, – промовив Ситорчук і почергово, не порушуючи етикету, потиснув обом руки.

– Я захоплений вами, молодий чоловіче. Ви робите успіхи. Вітаю, вітаю!..

– Спасибі, дякую, – скромно і навіть трохи сором'язливо відповів майор, сідаючи в парусиновий шезлонг, що запропонував йому доцент Скрупняк.

– Але це ще не все, – підвівся з свого райського куточка Арнольд Іванович, – у мене пропав пес, загубився фейлетон, а знайшовся тільки amie de la maison[37], як французи кажуть.

– І нове захоплення, – майор подав список сучасних класиків.

– О, ви й про це вже знаєте, майоре! Ніяк не втямлю, чорт забирай, як я опинився аж у Будапешті, адже збирався в лазню. – Професор розім'яв задерев'янілі ноги й вів далі: – Чарівне місто Будапешт, і ввічлива, я б сказав, як у нас, міліція. Їхній комісар мене зрозумів з півслова, як і ви, молодий чоловіче. Я весь час згадував вас. Але, повірте, забув ваше прізвище...

– Ситорчук, – підказав майор.

– Ну, звичайно, Ситорчук. Саме це прізвище й крутилося в моїй голові. Ви ж знаєте, я добре пам'ятаю тільки те, що у мене склероз. Ха-ха-ха! Так на чому ми з вами зупинилися?

– Вас зацікавило, як ви опинилися за кордоном.

– О, так. Я б дуже хотів, щоб ви розповіли мені, як це могло статися.

– Охоче, – поблажливо посміхнувся майор. – Але перед тим, як поясните мені, чому ви, Арнольде Івановичу, зрадили... – Ситорчук зробив паузу, помітивши наближення сержанта. – Знайомтесь: наш досвідчений криміналіст сержант Квочка.

– Доцент Скрупняк, – відрекомендувався Іван Махтейович, за звичкою витираючи руку об фартух.

– А ми з вами, молодий чоловіче, якщо мене не зраджує пам'ять, десь уже зустрічалися. Чи не так?

---

[37] Друг дому *(франц.)*.

– Достеменно, – крякнув Квочка. – У вас на квартирі...

Професор зробив вигляд, що він пригадує, і, підійшовши до Ситорчука, поцікавився:

– Так про що ви хотіли мене запитати?

– Чому ви зрадили свою звичку колекціонувати найгірші книги року, а перейшли несподівано на класиків? Як колекціонер, я особисто це розцінюю як чорну зраду, професоре...

– О, скільки пафосу, молодий чоловіче! Але й ви теж, бачу, зрадили свою звичку: з мундштука перейшли на люльку...

– Мене тільки загроза смерті змусила...

– Пардон, месьє! Але чому ви гадаєте, що саме це не загрожувало мені?

– Цікаво!

– Нічого цікавого не бачу. Та ганебна бібліотека задала мені стільки клопоту...

– І, до речі, нам, – вставив чотири слова майор.

– Так, і вам. Ви пам'ятаєте пограбування на вулиці Степана Руданського?

– Ну, звичайно.

– Але чи знаєте ви, висловлюючись мовою газетних рубрик, скільки я мав після того неприємностей? Не минало й дня, щоб мене не переймали на вулиці й не хапали за барки. Мені день і ніч погрожували по телефону, писали анонімки окремі особи й групи товаришів. І, нарешті не я зрадив, мене зрадили. Оце і є, як ви кажете, чорна зрада професора Шлапаківського.

– Ви маєте на увазі Парфенону Микитівну?

– Так. Саме так, молодий чоловіче. Висловлюючись “in camera”[38], у мене тепер з'явився друг сім'ї...

– Я знаю, – майор спробував зупинити професора Шлапаківського, але вже було пізно. Камінь кинуто – словесна лавина насувалася. Майорові залишилося засікти час і зручніше вмоститися в шезлонгу. Доцент Скрупняк, взявши сержанта Квочку під руку, повів показувати свій сад. Арнольд Іванович тим часом продовжував:

[38] При зачинених дверях *(лат.)*.

– Парфуша вважає, що я ревную. Ви чуєте – «професор Шлапаківський ревнує». А я уже в тому віці, коли ревнощі, як і спокій, мені тільки сняться. Ви, до слова кажучи, молодий чоловіче, одружений?

Ситорчук, посміхаючись, заперечливо похитав головою.

– І ніколи не одружуйтесь! Ніколи. У нас і так, як писав наш земляк Гоголь, «багато, нещасть на землі, так Бог ще створив жінку». Беріть приклад з класиків. Забудьте, що таке жінка. Я, слава Богу, був одружений тричі. Чуєте – тричі. Тільки юридично. Більше не дозволяється. І все то – фата моргана. Запевняю вас.

Майор нагнувся, щоб не показати Шлапаківському, що він посміхається, механічно зірвав листок триколірної фіалки і, роблячи вигляд, ніби вивчає його будову, обдивлявся сад, будинок і оповитий зеленим плющем дощатий високий паркан. Ситорчук знав, що професор Шлапаківський, як і більшість старих людей, нагадує зіпсований кран, з якого безупинно тече словесна каламуть – і зупинити її вже майже неможливо. Тому Ситорчук вдавав, що уважно слухає свого співбесідника, хоч насправді думав про щось своє і в голові залишав тільки головне, відсіюючи все другорядне.

– Отже з ганебною бібліотекою покінчено. Хай їй чорт! Віднині переходжу на класиків. З них більшість – це живі й інтелігентні люди. Вони на провокаційні телефонні дзвінки й анонімки не здатні. А зараз, я вас прошу, розкажіть: як я опинився між небом і землею?

– Тільки не зараз, Арнольде Івановичу, – відповів майор.

Професор здивувався:

– Це що – державна таємниця?

– Ні, але так треба. Я згодом вам усе поясню. Дайте мені слово, що ви зробите так, як я вам скажу.

– Я вам даю його, молодий чоловіче. І, гадаю, дотримаю, коли, звичайно, не забуду... Через свій... о, бачте, а як ця хвороба називається, убийте, не пригадаю.

– Склероз, – підказав майор.

– Абсолютно правильно, колего. Ви робите успіхи...

– І останнє прохання, Арнольде Івановичу: довірте мені свій портфель з фейлетоном і грішми. Рівно о двадцять третій годині ви

повинні повернутися додому. Рівно о двадцять третій. Ви запам'ятали?

– Але, шановний...

– Я все знаю, – скромно перебив його Ситорчук. – Це у ваших інтересах. Ви повинні поступитися своїми принципами...

На алеї саду показався доцент Скрупняк з величезною мискою яблук сорту «папіровка рання» і сержантом Квочкою під руку.

– Спасибі, але нам ніколи, – промовив майор і рушив до виходу, перехопивши у Квочки доцента Скрупняка, щоб уточнити єдину й останню деталь, яка його ще цікавила.

– Я вам дуже вдячний, – майор Ситорчук міцно потиснув руку Скрупняку. – Ви пролили цілий пучок світла на одну з найзатемненіших плям у цій справі, – закінчив майор і, взявшись за ручку хвіртки, раптом повернувся й гукнув:

– Арнольде Івановичу! А ви не хотіли б зустрітися зі своїм англійським колегою?

– Ким, ким? – насторожився професор.

– Містером Алланом Каллом.

– Пробачте, але я це ім'я чую вперше...

– Дивно, – стенув плечима майор і відчув, як земля під його ногами закрутилася з швидкістю 30,27 км/сек. – Але свого часу, – опанував себе майор, – у Швейцарії ви познайомилися з доктором, якого звати...

– Жан де Лямур.

– Ви не помиляєтесь, Арнольде Івановичу?

– Ніскільки. Сьогодні вранці ми з ним зустрічалися «На висоті».

– Він англієць?

– Якщо мене не зраджує пам'ять, він швидше швейцарський француз...

– Дякую, Арнольде Івановичу. Тепер мені абсолютно все ясно.

Пострілюючи вихлопною трубою та збиваючи з дерев гусінь струменем синюватого диму, Квоччин мотоцикл набрав швидкість й помчав назустріч вечірнім сутінкам, які поволі розвішувала над планетою чарівна липнева ніч, настояна на липовому цвітові, споришу і подорожниках.

Канни і виноград

Такого диму, що висів того вечора в кабінеті майора Ситорчука над сейфом, не пам'ятають навіть ветерани райвідділу. Тому, коли поріг переступив полковник Шикун, майор упізнав його тільки по ході.

Ситорчук помітно хвилювався й попихкував люлькою, як паровоз, – сержант Квочка, який при своїй безвідповідальності був настільки точний, що по ньому звіряли годинник на міській ратуші, у такий відповідальний момент спізнювався.

– Не інакше, як з Квочкою щось сталося, – першим порушив тишу й субординацію ще малодосвідчений лейтенант Фостиков.

– Не інакше, – не без іронії зауважив полковник Шикун. – А чого ви мовчите, товаришу майор?

– Я думаю, – випустив на волю чергове кільце диму Ситорчук. – Боюсь, що полетіла прокладка в циліндрі...

– Ну, гаразд, – сідаючи на місце майора Ситорчука, мовив полковник Шикун. – Здогади залишимо на потім. Доповідайте, що тут у вас сьогодні сталось і чому я про це дізнався від сторонніх людей, – не без докору закінчив полковник.

– Бачите, Іване Андрійовичу, – Ситорчук витяг люльку й заходився набивати її черговою порцією тютюну «Козацький характер». – Ця справа спочатку мені видалася такою дріб'язковою, що я не хотів турбувати вас. Тим більше у неділю...

– У нашій роботі нічого не буває дріб'язкового. Навіть недокурків, – кинув репліку полковник Шикун.

Та майор Ситорчук удав, що не почув, і вів далі:

– Ця, на перший погляд, банальна історійка згодом перетворилася в таку карколомну й заплутану, що якби не формула з теорії відносності, нам би її за день не розв'язати. Все почалося з того, що професор Шлапаківський замовив у книгарні «Фоліант» масу книг наших живих класиків, – майор на мить зупинився. –

Подайте, лейтенанте, товаришеві полковнику список замовленої літератури, – звернувся Ситорчук до Фостикова.

Поки полковник Шикун уважно вивчав список, майор устиг припалити свою люльку від запальнички харківського виробництва.

– Такий несподіваний поворот, признаюся, страшенно занепокоїв нас. Черговому літературному скандалові не минути, гадали ми. Усім відома так звана «ганебна» бібліотека професора Шлапаківського, і раптом – у ній найкращі книги. Парадокс! Паралельно з тим, на день раніше, сталася й інша подія – з в'язниці втік відомий плагіатор чужих думок та ідей Сіроштан, він же поет Артур і мандрівний оперний співак Толя Жванчик. Зі слів водія таксі 24-48 мені легко вдалося встановити, що Сіроштан, висловлюючись морською термінологією, кинув якір у дівиці легкої поведінки, відомої дармоїдки Соні Білобрисової. Ця особа належить до числа тих, про яких у народі кажуть, що за тридцять срібних і рідного батька продасть.

Сіроштаном і Білобрисовою я планував зайнятися завтра. Мені потрібно було негайно зустрітися з професором Шлапаківським і вияснити, чому він раптом зрадив свою звичку – перестав збирати для своєї бібліотеки найгірші книжки року і перейшов на класиків. Але професор несподівано для нас, а також, як вияснилося, і для себе щез. Не знайшли ми його ні вдома, ні в бані, куди нас всіх посилала Парфенона Микитівна. Опинився він, як згодом я дізнався, аж у Будапешті.

А тут ще Квочка приносить у рюкзаку собачу голову, яка схожа на професорового Цуцика більше, ніж Цуцик сам на себе. Це нас ледве не збиває на хибний шлях...

– Що це за голова? – перервав його полковник Шикун.

– Голова – річ чисто випадкова, – афористично відповів майор. – До нашої справи вона мала дуже віддалене відношення. Її поцупив Сіроштан у якогось дядька, який віз голову у ветлікарню на аналіз. Сіроштан гадав, що то рюкзак Шлапаківського, і викрав. Це нам дало можливість схопитися за голову й вийти на правильний шлях.

– Що цікавило Сіроштана у професорському рюкзакові?

– Дві речі: власна фотокартка Сіроштана і фейлетон, у якому, звертаючись до письменників, Шлапаківський писав: «Стережіться Сіроштанів!» – Люлька раптом погасла. Полковник заплющив очі. Майор тим часом вів далі: – Ідентичність цієї голови з головою Цуцика привела нас на квартиру професора Шлапаківського. І тут виявилося, що безвідповідальність Квочки несподівано стає тією зв'язуючою ланкою, якої нам так бракувало в ланцюгу: у квартирі Шлапаківського я раптом помічаю канни й виноград. Це мені сказало більше, ніж Голубей сказав Квочці. – Майор зробив паузу, щоб перехопити трохи свіжого повітря. – У кожного є свій стиль, свій почерк і свої звички – сателіти. Такі звички інколи супроводжують людину все життя, як риби-лоцмани акул. Бо життя, як сказав Аміель, є не що інше, як тканина із звичок. Така звичка-сателіт є і в Сіроштана – це канни й виноград. Він не може її позбутися, як злочинець відбитків пальців чи татуювання.

– Коротше, будь ласка, – перебив Ситорчука полковник.

– Коротше, йдучи до своєї чергової жертви, Сіроштан завжди купує канни й виноград. Він у них вірить, як стара діва у гороскоп. Канни й виноград – ключ Сіроштана до жіночих сердець, а для нас, криміналістів, – візитна карточка. Він чудово співає і своїм співом зачаровує коханок, як сирени Одіссея...

– Давайте без порівнянь, – полковник трохи недолюблював майора Ситорчука, як це часто буває, коли підлеглий викладає думки трохи закучерявлено, часто козиряючи набором образів і цитат.

– З собачою головою все зрозуміло: вона відпадає. Квочка йде по сліду дядька і втрачає Сіроштанів слід. Хто грабує касу, та ще в який спосіб? Сіроштан, товаришу полковник.

У кабінеті раптом запала така тиша, якої тут не бувало навіть у відсутність господаря.

– Тут знову свою подвійну роль зіграли канни й виноград, – майор глибоко затягнувся й безпричинно важко зітхнув. – Не маючи виходу з зали для транзиту пасажирів, Сіроштан, червоний, спітнілий, захеканий, з квітами й виноградом у руках заскакує в касу. «Ви до Люди?» – запитала його касирка-роззява. «Так», – не розгубився Сіроштан. «А вона чекає у буфеті. Я зараз її покличу.

Вона вже думала, що не діждеться вас». І касирка побігла вниз. Канни й виноград тимчасово рятують Сіроштана. Але вони ж і видають його. Він залишив їх у касі.

– Для кого він їх купував?

– Для Парфенони Микитівни.

– Який зв'язок між Білобрисовою і цією матроною?

– Ніякого. Вони навіть не знайомі. Але Білобрисова інколи виступає на сторінках періодики з дешевенькими статейками. Видає себе то за науковця, то за газетяра, залежно від товариства і вигоди. У п'ятницю, завітавши до редакції «За літературні кадри», вона цілком випадково дізналася, що професорові Шлапаківському замовлено фейлетон на її давнього знайомого – Сіроштана. У суботу поет Артур несподівано прийшов до Білобрисової і опинився в її обіймах. Білобрисова розповіла йому про фейлетон і фотокартку. Сіроштану ще бракувало тільки фотографії на шпальтах такої популярної газети, як «За літературні кадри». У Сіроштана злість подвоюється. Підла дівиця підливає масла у вогонь: запевняє поета Артура, що він і до в'язниці потрапив через професора Шлапаківського, який нібито розкрив його плагіат. Так Білобрисова чужими руками вирішила загребти жар і відплатити професорові Шлапаківському за те, що він свого часу розкритикував її недолугу рецензію. Розлючений Сіроштан купує букет каннів і кілограм болгарського винограду «дамські пальчики» й телефонує на квартиру Шлапаківського. Дізнавшись, що професора немає вдома, він рушає до Парфенони Микитівни з надією знайти фейлетон і свою фотокартку в кабінеті професора й викрасти. Арнольд Іванович – теж раб своїх звичок: щонеділі ходить у парилку, а після лазні полюбляє в аеропорту поласувати таранею і, як він каже, «гальбою бочкового пива». Вручивши розчуленій Парфеноні Микитівні канни й виноград, Сіроштан запевняє її, що він щойно з газети «За літературні кадри», де чекають на черговий фейлетон Арнольда Івановича.

– А Нолик і не ночував дома, – повідомила жінка. – Ми з ним позавчора полаялись. Він, очевидно, в доцента Скрупняка або в бані.

У таку пору він завжди в парилці. Ви його можете знайти там, – сказала вона. – Йому з газети хтось телефонував ще вчора...

Сіроштан кинувся по слідах Шлапаківського. Але тут, як завше, зіграв свою роль професорів склероз – Арнольд Іванович забув мочалку і прийшов по неї додому. Піднявшись ліфтам на чотирнадцятий поверх, він раптом помітив, як з його квартири вискочив молодик. Це був Сіроштан.

У сім'ї Шлапаківських розігралась чергова сімейна драма. Питання, як завше, стояло руба: «Або я, або вони». Тобто молоді поети, до яких Парфенона Микитівна була не байдужа, чого не можна сказати про її ставлення до їхніх віршів. Арнольд Іванович забрав гроші, що напередодні зняв з книжки, замість рюкзака взяв портфель і сказав: «Усе. З мене досить! Так далі тривати не може». І зібрався вже було залишити назавжди рідний дім, щоб перейти до хірурга Скрупняка, який обіцяв продати йому половину свого особняка з райським куточком саду. Тут несподівано хтось зателефонував. Дзвонив містер Аллан Калл, або Жан де Лямур. Про це я дізнався зі слів Парфенони Микитівни, яка запевнила, що Арнольд Іванович раптом перейшов на іноземну мову. Вони домовилися за півгодини перед відльотом зустрітися в ресторані «На висоті».

«Куди ти?» – гукнула Парфенона Микитівна, помітивши, що Арнольд Іванович забирає всі свої заощадження.

«В баню!» – відповів не зовсім ввічливо професор Шлапаківський і вийшов геть. Парфенона Микитівна звикла до подібних сцен і знала, що мине два-три дні – її «коханий Нолик» повернеться назад, про все забувши. Що було далі, ви вже знаєте. Події розгорталися в аеропорту, – Ситорчук на хвильку перепочив. Полковник Шикун сидів, здавалося, що він спить. Але таке могло здатися тільки людині, яка ніколи до цього не зустрічалася з полковником Шикуном. Майор Ситорчук не один рік пропрацював з ним пліч-о-пліч і знав, що це далеко не так. Якщо в ці хвилини хтось і був найбільш уважним, слухаючи майора, то це, безперечно, Іван Андрійович. Бо навіть лейтенант Фостиков, котрий намагався не

пропустити жодного слова свого шефа, і той ловив себе на тому, що час від часу думки його далеко-далеко. Десь там, де

Цвітуть осінні тихі небеса...

І ці слова декламує Галя з таким хистом, на який не здатна жодна артистка світу!

– Що Сіроштан узяв у касі? – знову ніби прокинувся полковник Шикун.

– Гроші і дві пачки авіаквитків.

– А для чого авіаквитки?

– Це свідчить про те, що поет Артур все робив наосліп. Очі його були зайняті сержантом Квочкою, який у той час сторожував біля туалетної. У ці ж хвилини з ресторану «На висоті» працівники аерофлоту вивели п'яного професора Шлапаківського. Сіроштан чудово бачив цей момент, як і той, що Арнольд Іванович піднімався трапом міжнародного авіалайнера. Звичайно, не без допомоги стюардеси й командира екіпажу. Поет Артур подумав, що Шлапаківський вирушив на черговий симпозіум за кордон. Для Сіроштана складалося все якнайкраще, і в нього визріває план: залишити Білобрисову й тимчасово переховатися під крилом Парфенони Микитівни. Тут було безпечніше, ніж у Білобрисової, яку міліція турбує частіше, ніж модниці майстрів індпошиву. Поет Артур вискакує з каси, сідає в машину Голубея, який частенько підробляє в аеропорту, незважаючи на заборону, і за це постачає новинами нашого Квочку, який майже завжди патрулює в цьому районі, але робить вигляд, що нічого не помічає. Спочатку Сіроштан їде до Білобрисової, залишає їй гроші й просить на завтра придбати парочку квитків на літак в напрямку Магадана чи Соловецьких островів. Він вирішив туди виїхати під чужим іменем. Білобрисова це вже зробила – придбала сьогодні такі квитки: один на своє ім'я, другий – на ім'я Калюжного. Після цього поет Артур прямує до Парфенони Микитівни. Судячи з того, що вони тепер розучують арії, Сіроштан почував себе в безпеці.

– Як вам удалося встановити, що Шлапаківський вилетів за кордон?

– Допоміг Цуцик. Він постійно вибігав на сімнадцяту злітну полосу і так завивав, що...

– Угу, – прокашлявся полковник, почувши, що Ситорчук знову збирається вдатися до порівнянь. – Яким чином без закордонного паспорта, візи й авіаквитка Шлапаківський перетнув наш кордон?

– У нього все було, товаришу полковник, – майор перейшов на офіційний тон. Часті полковникові запитання почали його дратувати. До того ж він тільки тепер помітив, що вже хвилин вісімнадцять смокче порожню люльку. – І віза, й авіаквиток, і паспорт на ім'я англійця Аллана Калла. Ці документи в ресторані йому підсунув швейцарський француз Жан де Лямур, з яким Шлапаківський рік тому зустрічався в Цюріху, де проходила всеєвропейська нарада онкологів. Але для ясності дозвольте повернутися назад. Я сам довго не міг зрозуміти, яким чином Шлапаківський, збираючись у баню, раптом опинився в небі. Чи це сталося випадково, чи за розробленим заздалегідь планом? Перебравши в уяві понад тисячу варіантів, я дійшов висновку, що має місце і те, і друге: тут запланована абсолютна випадковість. Містер Ікс, він же Аллан Калл, Жан де Лямур і, очевидно, всесвітньовідомий Абдул-Мухамед-Гусей-ібн-Кабус-Аль-Сікхвайн-Мухтар-дон-Марія-Хосе-Луїза-Мігель-Паранагва-де-Вега-Баділья, діючи від однієї з іноземних розвідок, спочатку намагався завербувати Шлапаківського, але той весь час не звертав на це уваги і тільки промовляв: “O, quousque tandem, parvenono, abutere patientia nostra?” Тобто: «Доки будеш, Парфеноно, зловживати моїм терпінням?» Містер Аллан Калл зрозумів: зараз не час для вербування – і застосовує другий варіант – вивезти Шлапаківського насильно. Розрахунок простий і геніальний. Він підливає Арнольду Івановичу чарку за чаркою. Шлапаківський, який майже ніколи не вживає спиртного, цього разу допадається до коньяку – мовляв, довела Парфенона Микитівна – і швидко п'яніє.

«Гарсон! – гукає він по-французьки офіціанта й замовляє ще коньяку. – Де ти зупинився?» – цікавиться він у Жана де Лямура.

«Я виїжджаю», – відповідає той.

“Voyons, ma chere![39]” – перебиває його по-французьки п'яний Шлапаківський.

Майор перепочив і розказував далі:

– У кожного з нас сидить маленький раб: замість того, щоб іноземці пристосовувалися до нас, ми пристосовуємось до них і переходимо на їхню мову, хоч вони цього й не вимагають. Так сталося і з п'яним професором. Він говорив то французькою, то латинською мовами. Жан де Лямур – українською. Тонко розроблений план удався: офіціант прийняв Шлапаківського за іноземця, Жана де Лямура – за нашого. Шлапаківський, п'яніючи, засинає. Звичайно, не без допомоги містера Ікса, який підсовує йому в кишеню паспорт, візу та кладе поруч Арнольда Івановича авіаквиток до Лондона. У цей час в аеропорту зчиняється переполох: Квочка переслідує уявного злочинця, Сіроштан обкрадає касу, а диктор надривається, розшукуючи містера Аллана Калла. Офіціант повідомляє, що іноземець лежить п'яний за столом і вказує працівникам аеропорту на Шлапаківського, якого ті буквально на руках вносять до салону літака. Містер Аллан Калл, користуючись таким сум'яттям вискакує з ресторану, намагаючись щезнути хоча б на деякий час...

– Незрозуміла одна деталь, – раптом зупинив розмірений плин розповіді полковник Шикун, – Сіроштан вибрався з квартири Шлапаківського раніше від самого Шлапаківського. Як же за такий короткий проміжок часу Арнольд Іванович міг побувати в ресторані і сп'яніти? Тут якась розбіжність у часі!

– Я пояснюю вам: Сіроштан до аеропорту йшов пішки, по дорозі він заходив до лазні і аж потім рушив до аеропорту. А Шлапаківський біля лазні сів на таксі, де й загубив Цуцика, і помчав до ресторану.

– Якщо я вас правильно зрозумів, усе це було саме так...

– Про це свідчать і магнітофонні записи, товаришу полковник...

– Згодом. Мене цікавить інше, – підвівся з майорового місця Шикун. – Як могли в салоні літака професора Шлапаківського

[39] Облиш, мій любий! *(франц,).*

прийняти за Жана де Лямура, або містера Аллана Калла, чи як його вже там?

– Я над цим думав, Іване Андрійовичу. Пояснюється це теж дуже просто: Жан де Лямур, або Аллан Калл, діяв не сам. З ним був спільник – керівник групи. Той зустрів Шлапаківського як свого. Відвів його на місце, яке було зовсім в іншому салоні літака. Нашу бортпровідницю він також запевнив, що це і є містер Аллан Калл. Заспокоїв він і групу, яка нічого не підозрювала. Все передбачено. І якби літак узяв курс на Лондон, професор Шлапаківський зараз би ходив берегами туманного Альбіону. Та перед посадкою в Будапешті спільник Аллана Калла припустився помилки – він намагався підсипати Шлапаківському в склянку з водою додаткову порцію снотворного. На щастя, проявила пильність наша стюардеса – вона помітила це. Окрім того, в Арнольда Івановича до снотворного своєрідний алерген – він негайно вимагає гігієнічний пакетик. – Майор затягнувся й випустив одразу декілька кілець густого диму, які за своєю формою нагадували йому шашлик по-карськи. – А містер Аллан Калл, гадаючи, що все «о'кей», тимчасово прихопив портфель з фейлетоном на Сіроштана й подався до міста, щоб десь перебути до вечора. Тепер ви, лейтенанте, зрозуміли, чому редакція так і не одержала фейлетону на Сіроштана?

– Так точно, товаришу майор, – здригнувся від несподіванки лейтенант Фостиков.

– Припускається істотної помилки й містер Аллан Калл – він забуває, що в аеропорту не дозволяється користуватися фотоапаратом, і це його одразу видає як іноземця. До речі, – ще раз звернувся майор до лейтенанта Фостикова, – ви засвітили його плівку?

– Не тільки засвітив, але й вставив свою, а заодно ще й сфотографував містера Аллана Калла, який так нализався, що пересувався по кабінету рачки й весь час гарчав та гавкав на відрубану голову доберман-пінчера. Про всяк випадок я увімкнув і Алланів магнітофон, вмонтований у фотоапараті. Хай відтворить картину своєї поведінки по приїзді додому.

– Похвально, лейтенанте. Гадаю, на цьому його шпигунська діяльність і обірветься. За такі речі шефи не похвалять, – сказав майор Ситорчук. – Жан де Лямур зчинив галас тільки дві години тому, гадаючи, що професор Шлапаківський уже в Лондоні. Він вигадав досить-таки примітивну, розраховану на простачків версію про те, що професор Шлапаківський викрав у нього автореферат і втік з його паспортом за кордон. Це його й виказало з головою...

– З якою метою викрадали професора Шлапаківського?

– Арнольд Іванович тепер працює над проблемою склерозу і в цій справі досяг неабияких успіхів. Це підтвердив і його колега – доцент Скрупняк, і відомий хірург республіки Григорій Іванович Полосун, якого я сьогодні мав щастя відвідати на дачі.

– Чим пояснюється, що професор несподівано припинив досліди й подав заяву на відпустку за власний рахунок? – Судячи з цього запитання, полковник Шикун був, як кажуть, «в курсі всіх подій» і тепер перевіряв, чи його особиста версія збігається з майоровою.

– Черговою сімейною лайкою, що відбулась напередодні згаданих подій. Потрібно було скупати Цуцика. Це професорів сімейний обов'язок, але в Арнольда Івановича несподівано розігрався задавнений радикуліт. Парфенона Микитівна, як і кожна жінка, вважає, що чоловіки вигадують собі хвороби, аби жінки за них виконували їхню роботу, отож навідріз відмовилась купати Цуцика. Це професора вивело з себе. Роздратований, він прийшов на роботу, подав заяву і сказав: «Сьогодні або ніколи».

– Що значить «сьогодні або ніколи?»

– Купити собі особняк і мати від жінок спокій. Бо хто-хто, а жінки – це істоти, які не рахуються ні з чим. За прикладами далеко не треба бігати: професор закінчує свою геніальну працю, яка має потрясти весь світ і врятувати людство від склерозу. Парфенона ж Микитівна не бажає навіть помити професорового улюбленця – Цуцика.

Полковник Шикун рушив до дверей.

– Чому ви не берете Сіроштана?

– З двох причин, Іване Андрійовичу. Перша: залишаючи квартиру Шлапаківських, Сіроштан спробує її обчистити. Друга:

діаманти й персні, якими прикрашені пальці Шлапаківської, гадаю, найближчим часом стануть прикрасою рук Білобрисової, з якою він планує, як я вже казав, зустрітися завтра.

– Але за цю ніч може багато чого статися!

– Я про це подумав, – відповів майор Ситорчук і глянув на лейтенанта. – Ми цю справу прискоримо.

– Яким чином?

– Лейтенант Фостиков зараз негайно віднесе портфель з грішми, фейлетоном і фотографією Сіроштана до Парфенони Микитівни й повідомить, що професор забув його в ресторані. Заодно скаже, що Арнольд Іванович щойно повернувся з Будапешта й незабаром прийде додому. Рівно о двадцять третій годині професор Шлапаківський натисне на кнопку свого електродзвінка. До цього часу Сіроштан спробує закруглитися. Можливо, він чекатиме на прихід професора, щоб помститися. У який спосіб – важко сказати. Але на «мокре діло» він не піде. Сіроштан слабкодух. Швидше за все він спалить на очах професора його дисертацію і щезне. Будинок уже перебуватиме під нашим наглядом...

– А якщо Сіроштан все ж вирішить звести з професором рахунок у якийсь інший спосіб? Йому нічого не загрожує?

– Нічогісінько. Позаду професора стоятимемо ми...

– Що робитимете з Білобрисовою?

– Братимем. У нас для цього більше ніж досить прямих і побічних доказів: дві пачки авіаквитків, викрадені з каси аеропорту гроші, фальшивий паспорт і, нарешті, два квитки на Північ. Один з них на ім'я якогось Калюжного.

– Допомога потрібна?

– Впораємося самі, товаришу полковник.

– Бажаю успіху! – полковник вийшов.

Через хвилину й двадцять п'ять секунд слідом за ним вислизнули з кабінету майор Ситорчук та лейтенант Фостиков. Сержанта Квочки так і не дочекались. На серці в майора було неспокійно. Надворі висіла темна й не по-липневому холодна ніч. Місяць чомусь не з'являвся, і від цього ставало ще неспокійніше на

душі, а зорі тихо принишкли на небі, наче відчуваючи, що має щось статися надзвичайне і непередбачене. Навіть з майором Ситорчуком.

Останній акорд

Лейтенант Фостиков стояв під гарячим душем, хлюпався, як дитя, і насвистував свою улюблену арію з опери «Любовний напій». Сьогодні, о 22 годині 30 хвилин, його тішило все: дзеркало, блискучі нікельовані крани, що їх поставив жеківський слюсар і взяв лише карбованця, індонезійська голуба мочалка, співаюча блакитна раковина та штучна поличка, зроблена під справжню порцеляну. На ній стояли й лежали: зубна паста «Фармахім», еліксир «Вічна молодість», одеколон «Сльози Отелло» й подарована майором електрощіточка на позолоченому ланцюжку і в такому ж футлярі.

Фостиков був щасливий як ніколи. Майор дозволив приступити до операції, хоч відпустка ще не закінчилася. Це найбільше тішило його молоду душу й таке ж молоде, без всяких ознак аритмії серце. Йдучи вранці до Парфенони Микитівни, лейтенант все ж наважився для сміливості випити перших у своєму житті сто грамів сумської горілки під кодовою назвою «Ще по одній» і завітати в книгарню «Фоліант», щоб призначити побачення Дівчині в голубому.

Побачення, за детально розробленим планом, мало відбутися сьогодні, освідчитися лейтенант збирався завтра, а подати заяву до Палацу шлюбів «Золотий перстень» – післязавтра.

Але життя завжди підсовує нам несподіванки, передбачити які не можуть навіть досвідчені криміналісти, і все летить шкереберть. Так сталося й цього разу: Фостиков призначив побачення на 21 годину, але їх несподівано зібрав полковник Шикун. Що про нього подумає Галя? Якщо любить – зрозуміє.

– Така філософія життя, – промовив сам до себе лейтенант Фостиков, детально вивчаючи своє обличчя, що ледь виднілося в спітнілому дзеркалі. – Галина від мене не втече, як і преміальні, при умові, якщо ми успішно закінчимо й цю чергову операцію.

Раптом у кухні хтось зло й пронизливо засвистів. Лейтенант ледь не підскочив від несподіванки і з такою силою крутонув нікельований кран, що з ріжка полилася не звичайна тецівська 42-градусна вода, а чистісінький 96-градусний окріп.

– Чайник! Ну, звичайно, це свистить мій турецький чайник Васильківського виробництва! – вигукнув щасливий лейтенант Фостиков і, забувши накинути на себе махровий халат кольору колишнього мундштука майора Ситорчука, вискочив на кухню.

… Темна і зловісна ніч котила по небу важкі кудлаті хмари. Було парко. Ні майор Ситорчук, ні лейтенант Фостиков, що зустрілися біля під'їзду будинку, де жили Шлапаківські, не бачили цих хмар, але, завдячуючи добре розвиненому телепатично-інтуїтивному відчуттю, догадувалися: вони там є. Десь далеко, в районі аеропорту, блиснуло. Зло огризнувся грім...

– Спробуємо взяти до початку зливи, – промовив тихо майор. – Щоб вийти під Парфенони Микитівни сухими.

У під'їзд майор увійшов першим, глянув якось сердито й упереджено на ліфт і не повірив очам своїм. До нього лагідно посміхалася табличка «Ліфт працює». Це насторожило Ситорчука. «Невже невдача?» – подумав він. Вони зайшли в кабіну ліфта й піднялися нагору.

Професор Шлапаківський сидів на цеметних сходах і плакав.

– Вони там зачинилися й мене не пускають, – поскаржився він майору. – От до чого привела моя сумнівна бібліотека й оригінальність. Скажіть, коли б я збирав тільки класику, як усі люди, хіба б я мав такий клопіт?

– Ніколи, – відповів Ситорчук, смокчучи люльку, наче соску. – Класики – то солідні люди, анонімок не пишуть, по телефону не шантажують і, звичайно, не відбивають у чоловіків гарних жінок.

– От бачите, ви тепер це підтверджуєте, молодий чоловіче. А вдень, якщо мене не зраджує пам'ять, називали це чорною зрадою. Хто ж кого тепер зрадив?

Майор підійшов до дверей і натиснув на кнопку електродзвінка.

На його сигнал ніхто не відповів. Ситорчук натиснув ще раз.

– У вас є ключі? – звернувся він до Шлапаківського.

– Звідки?

– Я так і думав.

– Невже так міцно сплять? – прошепотів лейтенант.

– Якщо моя версія правильна, то зараз доведеться ламати двері, – майор потягнув носом повітря. – Який протяг! Ви чуєте ці різкі ляпаси? Як ви гадаєте, що це?

– Господи, він б'є Парфушу по обличчю, – перелякався Арнольд Іванович.

– Боюсь, що це ляпають незачинені вікна об раму. Доведеться викликати двірника... З ключами...

– У мене є відмички, товаришу майор.

– Ну що ж, подивимось, чого вас навчили в училищі, – витяг люльку з рота Ситорчук.

– У мене з практичних занять у заліковій стояли одні п'ятірки, – заскреготів відмичками Фостиков. Двері були на ланцюжку. Шлапаківський схопився за ліву частину грудної клітки, де билось, як у застінках, його вільне серце. Майор отетерів.

– Цього не може бути! Це неймовірно. Тут же чотирнадцятий поверх! Що у вас там є: кусачки, напилок? Швидше, лейтенанте. А втім, коли ви сюди прийшли, Арнольде Івановичу?

– Рівно тридцять хвилин на двадцять другу. Якщо мене не зраджує пам'ять.

– Ай-я-яй! Арнольде Івановичу. Ви все зіпсували нам. Злякали передчасно пташку. Боюсь, що вона вже випурхнула.

– Куди?

– У вікно, – відповів стримано майор.

– Але тут така висота! – нагадав про себе лейтенант.

– Я знаю... Аби хоч дав їй нормальну дозу...

Коли вони вбігли до кімнати, Парфенона Микитівна лежала на тахті, і її могутні груди час від часу піднімалися під халатом. Хропіння розлягалося по кімнаті, і лампочки нижче 250 вольт гасли на очах присутніх.

– Слава тобі господи, – мовив Ситорчук. – Він їй дав тільки снотворне і зняв з пальців персні та обручки...

– І кольє. Моє золоте кольє, – прошепотіли губи Шлапаківського.

– Зачиніть, лейтенанте, вікно й погляньте, чи є там мотузка. До чого він її там закріпив... А я тим часом спробую відтворити, як і що тут відбулося... Надіюсь, на мотузку вже ніхто не висить?

– Ніхто, товаришу майор, але... – лейтенант обернувся. Його молоде й рожеве обличчя враз пожовкло від страху. – Там немає ніякого мотузка, товаришу майор, і підвіконня – теж...

– Я так і знав, – спокійно промовив Ситорчук. – Вимкніть, будь ласка, на хвильку світло. Воно мені заважає, – Майор підійшов до вікна.

– Сталося те, чого й слід було чекати. Розкіш, як казав Шопенгауер, осліплює... Любов бере гору над розумом і тверезістю. Ось вам і наслідки. – У темноті спалахувала, ніби світло далекої зорі, червона жарина Ситорчукової люльки. – Сіроштан скористався довірливістю жінки і, підсипавши у склянку з вином чималу дозу снотворного, вирішив передчасно покинути цей дім.. Але на півгодини раніше, ніж ми запланували. Висловлюючись мовою працівників громадського транспорту, Сіроштан порушив графік. Спочатку він мав намір вийти через двері. Але його щось налякало. Що саме – мені зараз важко сказати. Тут може бути дві версії – передчасне прибуття Арнольда Івановича, якого він не впустив, але гадав, що той чекає на сходах... Або тут проїжджав Квочка... Швидше те і друге... Сіроштан вирішив скористатися вірьовкою. Йому це не складало ніяких труднощів. Адже він альпініст...

– Отже, все-таки вислизнув...

Майор підійшов до вікна і начебто чогось чекав. Раптом небо, немов величезними кравецькими ножицями з ательє мод, розкраяла блискавиця, майор тієї ж миті перегнувся через підвіконня і глянув униз. Для його натренованого ока цього було достатньо, щоб помітити те, що він хотів бачити...

– Все зрозуміло, – мовив майор. – Нам тут робити більше нічого, лейтенанте. Боюсь, що подарований вами сьогодні вранці мундштук доведеться віддати Квочці... Та ще й преміювати... І знову за безвідповідальність.

Постріл серед ночі. Епілог

Галина, схиливши голову на новий погон зі старими зірочками лейтенанта Фостикова, уважно слухала, як він читав їй свіжу передову від 20 липня 1973 року під заголовком «Постріли серед ночі».

«Сталося це недавно. Повертаючись із патрулювання, сержант міліції Онисим Пилипович Квочка проїжджав вулицею Степана Руданського. І раптом з 14 поверху висотного будинку вирвався відчайдушний жіночий крик… Квочка не чув... Вихлопна труба сержантового мотоцикла заглушувала зайві шуми...»

– Коханий, – несподівано прошепотіли вуста Галини. – Поцілуй мене...

– Я у формі, – почервонів лейтенант Фостиков і відсторонив від себе Галину.

Галина ще тісніше пригорнулася до Фостикова. Липневе сонце повисло в зеніті і смажило так, ніби воно проходило над екватором.

– Коханий, мені холодно, – шепотіли її напіврозкриті вуста й механічно закривалися очі. – Може, сядемо он там, – показала вона на густі кущі вересу. – Там затишніше... Не так дме...

– Нам забороняє статут, Галино, – ще раз нагадав лейтенант.

– Тоді хоч розкажи... своїми словами, як усе це сталося? За що нагородили Квочку?

– За безвідповідальність.

– Любий, хіба за безвідповідальність нагороджують?

– У нас Квочку завжди нагороджують за безвідповідальність, – відповів Фостиков. – Коли б не вона – поета Артура у ту Варфоломіївську ніч ми б не піймали...

– Господи, як цікаво. – Галя затремтіла. – Мене всю морозить. Чому з тобою так холодно, Женю?

– Бо я в мундирі, – промовив твердо і впевнено лейтенант. – Якби на мені був піджак, то я б його скинув для тебе... Так от,

слухай. Квочка поспішав. Тієї ночі ми мали втрьох брати Сіроштана, а Квочка взяв його один...

– Який у вас Квочка! – вихопилось у Галини. – Він одружений?

– Ні, старий парубок...

– У такого й закохатися недовго, – зітхнула дівчина в голубому. – Але я кохаю тільки тебе, Женю, хоч ти й не такий сміливий...

– Ти краще слухай і не перебивай.. Квочка мчав на мотоциклі і так стріляв своєю вихлопною трубою, що поет Артур, який украв в аеропорту гроші та дві пачки авіаквитків, а в Парфенони Микитівни – персні та обручки з пальців, перелякався на смерть. Недаром у народі кажуть: «У страха великі очі». Бо коли Сіроштан спустився на мотузку з чотирнадцятого поверху, то він їх заплющив. У Квочки в цей час заглух двигун і погасли фари...

– Мені страшно, – прошепотіла Галина.

– Не бійся. Сильний Квочка не розгубився. Він почав пхати важкий мотоцикл під вікно першого поверху. Там жив його приятель – шофер Голубей.. Але... ти ж його знаєш... Тільки сержант поставив біля стіни будинку свій К-750 і хотів було постукати у вікно, щоб узяти ключі та ліхтарик, як раптом почув: у його коляску хтось стрибнув.

«Злодій!» – пронизав його мозок здогад, і він не помилився: у колясці сидів Сіроштан. Ноги в нього були зв'язані...

– Як? – ледь не вигукнула Галина.

– Дуже просто, як каже майор Ситорчук. На кінці мотузка, по якому спускався поет Артур, була петля. Саме в цю петлю він і вскочив. Мотоцикл із горбка покотився вниз і завівся. Може, Сіроштан так на мотоциклі і помчав би далі, але несподівано вірьовка натягнулася, як струна... Мотоцикл на деяку мить загальмував... Цього для досвідченого криміналіста Квочки було досить – він стрибнув у сідло й дав газу... Мотузка лопнула і, як ласо, обмотала Сіроштана по руках і ногах...

– Як здорово!

– Так, – підтвердив лейтенант. – Таке буває раз на тисячу років. І ось маєш... газета, – Фостиков зітхнув і прочитав останній рядок газетної передової: «За затримання небезпечного злочинця сержанта

Квочку відзначено інкрустованим мундштуком рідкісної роботи та грошовою премією».

– Женю, а чому ж тебе не нагородили? – запитала Галина.

– Я перебував у відпустці, – промовив Фостиков і витер з чола піт, який заливав йому молоді й гарні очі, що вбирали в себе Галинину блакить і від того були голубі-голубі...

_____

Примітка

Твори представленої тут дилогії були написані відомим українським письменником-гумористом Олегом Чорногузом 1973 року як пародії на радянські міліцейські детективи. Повість «Пограбування на вулиці Степана Руданського» вперше була надрукована 1974 року у авторській збірці «Сповідь старого холостяка» (Київ, «Молодь»). Роман «Чорна зрада професора Шлапаківського, або Канни і виноград» – 1976 року у збірці «Як доглядати Зевса» (Київ, «Радянський письменник»). Згодом обидва твори публікувалися 1986 року у першому томі двотомного зібрання творів Чорногуза (Київ, «Дніпро») та 2006 року у сьомому томі семитомного зібрання (Київ, Видавнича кампанія «КИТ»). Тут твори представлено за останнім зі вказаних видань. В оформленні обкладинки даної інтернетної публікації використано малюнок художника Володимира Гливенка з журналу «Перець» № 15 1973 р.